

**Perustuslakivaliokunnan mietintö
N:o 14 valtioneuvoston jäsenten virkatointen lainvastaisuudesta.**

Eduskunta on pöytäkirjanottein 28 päivästä marraskuuta 1952 eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatointien lainmukaisuutta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain mukaisesti lähettänyt perustuslakivaliokuntaan eduskunnan oikeusasiamiehen tämän mietinnön liitteeksi otetun kirjelmän, joka sisältää muistutuksen vuonna 1949 valtioneuvoston jäsenenä toimineiden sanomalehden-toimittaja Jussi Raatikaisen, kansanedustaja Matti Lepistön, johtaja Aleksi Aaltosen ja kansanedustaja Onni Peltosen lainvastaisesta menettelystä valtionavustuksen myöntämisestä Salaputki Oy nimiselle yhtiölle koskevassa asiassa sekä eräissä siihen liittyvissä muissa asioissa. Perustuslakivaliokunta on käsitellyt tämän asian edellä mainitussa laissa säädettyssä järjestyksessä ja lain 3 §:n mukaisesti varannut asianomaisille entisille valtioneuvoston jäsenille tilaisuuden antaa selityksensä, minkä lisäksi entiset ministerit Raatikainen ja Peltonen ovat asiassa esitetyn uuden selvityksen johdosta saaneet tilaisuuden antaa lisäselvityksensä, jollaisen Peltonen on antanutkin. Kaikki selitykset on otettu tämän mietinnön liitteiksi. Asiaa käsiteltäessä valiokunnalla on ollut käytettäväänään oikeusasiamiehen sihteerin touko-marraskuun välisenä aikana 1952 ja 17 päivänä maaliskuuta 1953 toimitetuista kuulusteluista laatimat tutkintapöytäkirja ja lisäkuulustelupöytäkirja sekä lukuisia asiakirjanjäljennöksiä. Eräistä oikeudellisista kysymyksistä valiokunta on hankkinut tähän mietintöön liitetyt kirjalliset asiantuntijanlausunnot professori Kaarlo Kairalta ja lakitieteen tohtori Y. W. Puhakalta sekä professoreilta Bruno A. Salmialalta ja Brynolf Honkasalolta, joista kahta viimeksimainittua samoin kuin hallitusneuvos Toivo Takkia, maatalousneuvos S. O. Österbergiä ja yli-insinööri Arvo Schroderusta on

myös kuultu suullisesti valiokunnassa. Siihen aineistoon nojautuen, minkä perustuslakivaliokunta kerrotuin tavoin on saanut käytettäväkseen, valiokunta esittää seuraavaa.

Keskeisenä asiana, joka myös on aikanaan antanut valtiontilintarkastajille aiheen pyytää eduskunnan oikeusasiamiestä toimittamaan tutkimuksen, on oikeusasiamiehen kirjelmässä mainittu 1 päivänä heinäkuuta 1949 tapahtunut valtionavustuksen myöntäminen Jyväskylän kaupungista olleelle Salaputki Oy:lle ja erittäinkin maatalousministeriön menettely tuossa asiassa.

Vuonna 1947 mm. puisten salaojaputkien valmistusta ja myyntiä varten perustetun Salaputki Oy:n taloudellinen asema huonontui jatkuvasti alkuvuodesta 1948 tapahtuneen osakepääoman korotuksen ja yhtiön johdossa tapahtuneen muutoksen jälkeenkin. Vaikka yhtiön omaisuus oli arvioitu valmistus- ja hankintahintojen mukaan, osoitti jo 31 päivänä joulukuuta 1948 laadittu omaisuustase, että yhtiöllä silloin oli varoja 6,452,318 markkaa ja velkoja, osakepääomaa lukuun ottamatta, 7,151,472 markkaa ja että siihenastinen tappio oli 2,028,319 markkaa. Seuraavan maaliskuun viimeisenä päivänä, kun mm. varastojen arvoa oli alennettu 887,594 markalla, varoja oli enää 5,559,587 markkaa, mutta velkoja jo 7,259,698 markkaa, ja kokonaistappio oli 3,029,276 markkaa. Toukokuun lopussa laaditun omaisuustaseen mukaan oli suhde yhä huonontunut, niin että varat olivat 5,590,448 markkaa, velat 7,426,300 markkaa ja kokonaistappio 3,165,017 markkaa. Veloista oli 905,000 markkaa pääasiassa seuraavassa kesäkuussa erääntyviin vekseleihin perustuvia.

Yhtiön palveluksessa oli kesästä 1948 lähtien enää 2 työmiestä. Alkuvuosi 1949 kului epäonnistuneisiin yrityksiin saada yhtiön omaisuus myydyksi lähinnä Pellonraivaus

Oy:lle. Nämä yritykset raukesivat, samoin kuin Pellonraivaus Oy:n kanssa käydyt, Teuravuoman raivausalueen suurta salaojitusyötä koskevat neuvottelut, huhtikuussa 1949. Yhtiön muu toiminta oli melkein täydellisesti lamassa. Toukokuun 8 päivänä 1949 pidetyssä yhtiökokouksessa oli jo keskustelua yhtiön omaisuuden luovuttamisesta konkurssiin, mutta toimenpiteisiin tässä suhteessa ei silloin vielä ryhdytty. Tehtaalla suoritettiin tämän jälkeen joitakin koneiden kokeiluja sekä muutamien vesipumppujen valmistus ja asennus ja tehtaan ulkopuolella Ristijärven kunnan täysin epäonnistunut vesijohtoputkityö, joka päättyi toukokuun lopulla 1949, sekä Kytäjän kartanon vähäinen salaojitusyö, joka päättyi kesäkuun puolivälissä. Siitä lähtien oli vain yksi työmies tehtaalla tekemässä satunnaisia töitä. Kansanhuoltoministeriön erään virkamiehen käydessä sitten heinäkuun 10 ja 12 päivän välisenä aikana Jyväskylässä tutustuakseen yhtiön tehtaaseen ja toimintaan olivat tehtaalla kaikki ovet lukossa eikä toiminnasta enää näkynyt merkkiäkään.

Toimittaja Raatikainen omisti keväällä 1949 Salaputki Oy:n osakkeita 250,000 markan nimellisarvosta eli 5/36 osaa koko osakekannasta ja oli yhtiön hallituksen puheenjohtaja. Hän oli myös muiden hallituksen jäsenten kanssa vastuussa yhtiön vekseleistä siinä määrin, että yhtiön sittemmin saamasta valtionavustuksesta 525,360 markkaa käytettiin sellaisten vekselien maksamiseen, joissa hän oli mukana. Raatikainen on myös ilmoittanut yhtiön konkurssin jälkeen suorittaneensa osuutenaan yhtiön hallituksen jäsenen maksettavaksi jääneestä velkavastuusta vielä 50,000 markkaa sekä menettäneensä osan yhtiöön sijoittamastaan 250,000 markan määrästä. Toukokuun 8 päivänä 1949 pidetyssä yhtiökokouksessa Raatikainen erosi yhtiön hallituksesta ilmeisesti voidakseen paremmin hoitaa yhtiön asioita ulospäin, mm. edistää valtionavustuksen saantia. Samalla Raatikainen myi osakkeensa yhtiön toimitusjohtajalle, mutta kun osakkeiden hinnasta, 65,000 markasta, sovittiin vasta seuraavana syksynä, oli kauppaa ilmeisesti siihen saakka pidettävä näennäisenä. Näin oli asian laita päätellen myös siitä, että Raatikainen senkin jälkeen oli asiantuntijana mukana yhtiön hallituksen kokouksissa ja aktiivisesti osallistui yhtiön asiain hoitamiseen Helsingissä mm.

toimittamalla maatalousministeriöön yhtiön anomuksen saada valtionavustusta ja nähtävästi myös hankkimalla anomukseen liitetyt lausunnot. Ilmeistä on, että Salaputki Oy:n aseman pelastamisella oli suuri merkitys Raatikaiselle vielä senkin jälkeen, kun hän muodollisesti jo oli eronnut yhtiöstä.

Salaputki Oy anoi kauppa- ja teollisuusrahastolle osoitetulla, 2 päivänä huhtikuuta 1949 päivätyllä kirjelmällä, että rahasto luopuisi yhtiölle kesäkuussa 1947 antamastaan 2.5 miljoonan markan lainaerästä, jotta yhtiön omaisuus saataisiin myydyksi Pellonraivaus Oy:lle. Viimeksimainittu yhtiö katsoi näet voivansa tarjota Salaputki Oy:n omaisuudesta enintään 4,5 miljoonaa markkaa, mikä summa ei olisi lähimainkaan riittänyt Salaputki Oy:n velkojen tyydyttämiseen, kun velkojen määrä maaliskuun lopussa jo oli 1,8 miljoonan markan osakepääomaa lukuun ottamatta yli 7 miljoonaa markkaa.

Lainan anteeksiantamista tarkoittava anomus saatettiin silloisen kansanhuoltoministerin Onni Toivosen toimesta valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnan käsiteltäväksi 26 päivänä huhtikuuta 1949. Raha-asiainvaliokunnan istuntoon osallistuivat jäseninä mm. silloiset ministerit Aaltonen, Peltonen ja Lepistö. Käsittelyn pohjana oli esittelylista sekä siihen liittyvät asian esittelijän, toimistopäällikkö Eero Toivilan ja apulaistoimistopäällikkö R. Eklundin muistiot. Esittelylistassa sekä toimistopäällikkö Toivilan muistiossa viitattiin selvästi siihen, että Salaputki Oy oli vaarassa joutua konkurssiin, sekä esitettiin anomus hylättäväksi. Apulaistoimistopäällikkö Eklundin muistiossa selostettiin yhtiön taloudellista asemaa 31 päivänä maaliskuuta 1949 ja mm. todettiin siihenastiseksi tappioksi kirjanpidon mukaan 3,029,276 markkaa ja että tappio todellisuudessa oli suurempikin, koska poistoja käyttöomaisuudesta ei ollut tehty ainakaan vuodelta 1948. Samasta syystä tehtiin muistiossa päätelmä, että myös omaisuus oli todennäköisesti yliarvioitu (5,559,587 markkaa). Ennen raha-asiainvaliokunnan varsinaista istuntoa tapahtui tavanmukainen valmistava käsittely, jossa olivat saapuvilla mm. jo mainitut ministerit. Tällöin hallitusneuvos Toivo Takki, joka oli virkansa puolesta saapuvilla raha-asiainvaliokunnassa, selosti esittelylistan ja sen liitteiden perusteella Salaputki Oy:n taloudellista asemaa ja yhtyen esittelijän ehdotukseen kat-

soi, ettei anomukseen ollut aihetta suostua. Tässä valmistavassa käsittelyssä tapahtuneesta muusta keskustelusta ei varmaa kuvaa ole voitu saada. Kuitenkin näyttää ainakin ministeri Lepistö puoltaneen asian järjestämistä, mutta äänestystä ei ilmeisesti tapahtunut. Raha-asiaivaliokunnan varsinaisessa istunnossa, jossa myös esittelijä Toivola oli läsnä, hylättiin anomus keskustelutta. Istuntoon osallistuneiden ministerien Aaltosen, Peltosen ja Lepistön on tällöin katsottava tulleen tietämään, että Salaputki Oy:n taloudellinen asema oli varsin heikko ja että yhtiö oli vaarassa joutua konkurssiin.

Sen jälkeen lainan anteeksiantamista koskeva asia oli vielä epävirallisesti käsiteltävänä valtioneuvoston täysistunnossa, jossa olivat saapuvilla mm. ministerit Aaltonen, Peltosen, Lepistö ja Raatikainen. Epäselväksi on jäänyt, millä tavoin asia tuli valtioneuvostossa keskustelun alaiseksi, mutta aiheena näyttää olleen se, että ministeri Raatikainen oli tyytymätön raha-asiaivaliokunnan päätökseen ja toivoi saavansa valtioneuvoston asettumaan anomukseen nähdessä myönteiselle kannalle. Keskustelussa kosketeltiin ministeri Raatikaisen asemaa Salaputki Oy:ssä ja hänen nimensä pilalle menemisen vaaraa yhtiön asiain johdosta. Mm. pääministeri K.-A. Fagerholm vastusti lainan anteeksiantamista nimenomaan sillä perusteella, että yrityksessä oli ministeri mukana. Nähtävästi vain ministerit Raatikainen ja Lepistö puolsivat anomukseen suostumista. Keskustelun päätteeksi todettiin ilman äänestystä asian jäävän raha-asiaivaliokunnan päätöksen varaan.

Seuraavalla viikolla annettiin eduskunnalle esitys lisäyksistä vuoden 1949 tulo- ja menoarvioon. Viime hetkessä otettiin esitykseen ministeri Lepistön pyynnöstä ehdotus, että varsinaisessa tulo- ja menoarviossa 11 Pl. IX: 14 momentin kohdalla salaojituskoneiden ja -työvälineiden kokeilua ja valmistusta varten osoitetun 5 miljoonan markan määrärahan käyttöoikeutta laajennettaisiin siten, että sitä saataisiin käyttää myös koneellisesti valmistettavien salaojitustarvikkeiden kokeilusta ja suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen. Ehdotusta perusteltiin lyhyesti sillä, että käyttöoikeuden laajentaminen olisi tarkoituksenmukaista salaojitustalain tultua vastikään hyväksytyksi. Eduskunta hyväksyi ehdotuksen 14 päivänä kesäkuuta 1949 ja lisämenoarvio annettiin 30 päi-

vänä samaa kesäkuuta. Syy käyttöoikeuden laajentamiseen ei ole täysin käynyt selville, mutta ilmeistä on, että ajatus lähti ministeri Raatikaisesta ja että ehdotuksen tarkoituksena, vaikka muutos sinänsä näyttää olleenkin paikallaan, lähinnä oli mahdollisuuden varaaminen avustuksen antamiseen Salaputki Oy:lle.

Salaputki Oy:n ja Pellonraivaus Oy:n välisten kauppaneuvottelujen huhtikuussa 1949 rauettua näytti Salaputki Oy:n asema toivottomalta ja sen omaisuuden luovuttamisesta konkurssiin keskusteltiin jo yhtiökokouksessa 8 päivänä toukokuuta, niinkuin aikaisemmin on mainittu. Ministeri Raatikaiselta saatiin kuitenkin kuulla, että edellä mainitun avustuspäämäärärahan käyttöoikeutta aiottiin muuttaa siten, että myös Salaputki Oy voisi saada avustusta. Kun toivottiin yhtiön aseman avustuksen kautta parantuvan, jäätiin sitä odottamaan. Yhtiön hallituksen kokouksessa 2 päivänä kesäkuuta keskusteltiin taas yhtiön lopettamisesta, mutta Raatikaisen ehdotuksesta jäätiin vieläkin odottamaan valtionavustusta, jonka turvin aiottiin päästä juoksevista veloista. Kun lisämenoarvio oli eduskunnassa hyväksytty, laadittiin avustusanomus, jossa pyydettiin 2.5 miljoonan markan avustusta salaojitusputkien valmistuskoneiden edelleen kehittämiseksi ja kokeilemiseksi „sekä osittaiseksi avustukseksi yhtiölle monivuotisista kokeiluista ja tutkimuksista aiheutuneista menoista”. Anomuksessa esitettiin paikkansapitämättömiä tietoja yhtiön työtoiminnasta sekä jätettiin mainitsematta, että kauppa- ja teollisuusrahastosta saatu 2.5 miljoonan markan laina oli jo erääntynyt ja että yhtiötä myös oli kehoitettu viipymättä suorittamaan lainan määrä korkoineen. Ministeri Raatikaisen, joka oli edelleenkin kiinteästi mukana yhtiön johdossa, täytyi olla selvillä näistä seikoista, samoin kuin hän tiesi, ettei yhtiön aikomuksena ollut käyttää avustusta sellaiseen tarkoitukseen, mihin käytettäväksi se saatiin myöntää. Raatikainen toimitti anomuksen maatalousministeriön 21 päivänä kesäkuuta 1949 ja nähtävästi hänen toimestaan siihen liitettiin myös Pellonraivaus Oy:n toimitusjohtajan Olavi Jaakkolan sekä professori Lauri Keson kirjalliset lausunnot. Anomuksen liitteinä oli lisäksi mm. Salaputki Oy:n omaisuus- ja tulostaseet 31 päivästä joulukuuta 1948, omaisuustase ja luettelo yhtiön veloista 31 päivästä touko-

kuuta 1949 sekä tilintarkastuslausunto vuodelta 1948.

Kysymyksessä olevaan 11 Pl. IX: 14 momentin kohdalle merkittyyn määrärahan kohdistuvia avustusanomuksia oli jo aikaisemmin saapunut maatalousministeriöön 4, joista kaikista oli hankittu maatalouskoneiden koetuslaitoksen lausunnot. Määrärahan jakamista koskeva asia, joka oli ollut toimistopäällikkö Arvo Silvola valmisteltavana, oli kuitenkin jäänyt lepäämään, kun lisämenoarviossa ehdotettiin määrärahan käyttöikeutta laajennettavaksi. Lisämenoarvion tultua 30 päivänä kesäkuuta 1949 esitellyksi Tasavallan Presidentille ministeri Lepistö, jonka käsiteltäviin asia kuului, vielä samana päivänä kutsui ministeri Raatikaisen sekä — toimistopäällikkö Silvola ollessa vuosilomalla — Silvola lähimmän esimiehen, osastopäällikkö Hans Perttulan neuvottelemaan määrärahan jakamisesta. Salaputki Oy:n anomuksesta ei maatalouskoneiden koetuslaitoksen lausuntoa ollut hankittu. Neuvottelussa osastopäällikkö Perttula ja aluksi Lepistökin näyttävät edustaneen sitä kantaa, ettei Salaputki Oy:lle yksin pitänyt antaa ainakaan puolta koko jaettavana olevasta määrärahasta, niinkuin yhtiö oli anonut. Lepistön tiedustelun johdosta Raatikainen kuitenkin vakuutti, että Salaputki Oy varmasti selviäisi taloudellisista vaikeuksistaan, jos se saisi anomansa avustuksen, sekä selosti yhtiön silloista työohjelmaa — Ristijärven, Kytäjän ja Teuravuoman työt, kaikki todellisuudessa jo päättäneitä tai rauenneita töitä — ja viitaten myös yhtiön siihenastisiin kalliisiin kokeiluihin piti tärkeänä koko anottun avustuksen myöntämistä. Tällöin Lepistö luopui aikaisemmasta kannastaan ja suostui ehdottamaan Salaputki Oy:lle sen anomaa määrän. Osastopäällikkö Perttula on kuulustelussa kertonut tässä yhteydessä nimenomaan huomauttaneensa, että hänen käsityksensä mukaan avustusta voitiin antaa vain vastaisten kustannusten korvaamiseksi. Edellisessä huhituksessa tapahtuneesta saman suuruisen eli 2.5 miljoonan markan lainan anteeksiantoasian käsittelystä, josta osastopäällikkö Perttula ei ennestään tiennyt, ei tilaisuudessa ollut mitään puhetta. Kun määrärahan loppuosan jakamisesta muiden hakijain kesken oli vielä sovittu, ministeri Lepistö ilmoitti, että asia oli esiteltävä seuraavana päivänä raha-asiaivaliokunnassa. Osastopäällikkö Perttula

on kertonut tällöin pyytäneensä, ettei hänen tarvitsisi asiaa esitellä, koska asia oli siihen saakka ollut toimistopäällikkö Silvola valmisteltavana, joten hän asiaan perehtymättömänä ei ollut valmis sitä niin pian esittelemään. Ministeri Lepistö oli tähän vastannut antavansa asian jonkun muun esittelijän esiteltäväksi. Epäselväksi on jäänyt, oliko Lepistön tarkoituksena alunperin ollut, että Perttula Silvola lähimpänä esimiehenä esittelisi asian, niinkuin Perttula käsitti asian. Lepistö itse on selittänyt, ettei se ollut tarkoituksaan, koska Perttula Invaliidisäätiön hallituksen jäsenenä oli hänen käsityksensä mukaan esteellinen asiaa esittelemään, kun mainittu säätiö oli yhtenä avustuksen hakijana.

Vielä samana päivänä ministeri Lepistö antoi asian esittelemisen vt. nuoremman hallitussihteerin Klas Bäckströmin tehtäväksi ja suullisesti selosti tälle asiaa sekä antoi valmiin jakeohdotuksen paperilapulle kirjoitettuna. Näiden tietojen sekä anomusasiakirjojen nojalla hallitussihteerin Bäckström, joka ei ennestään tuntenut asiaa ja jolle ei tehtävää varten jäänyt paljoakaan aikaa, on kertonut valmistaneensa esittelylistan ja asiaa koskevan muistion raha-asiaivaliokunnan seuraavan päivän istuntoa varten. Myöskään hallitussihteerin Bäckströmille ministeri Lepistö ei puhunut mitään Salaputki Oy:n lainan anteeksiantoasiasta.

Asiaa käsiteltiin valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnan 1 päivänä heinäkuuta 1949 pidetyssä ylimääräisessä istunnossa, jossa oli käsiteltävänä muitakin asioita. Valiokunnan puheenjohtajana toimi pääministerin ollessa matkoilla ministeri Aaltonen sekä jäsenenä ministerit Peltonen ja Lepistö. Vakinainen valtiovarainministeri Hiltunen oli virkalomalla. Syyksi asian esille ottamiseen niin kiireellisesti Lepistö on selittänyt, että kun eri ministeriöihin oli kertynyt kiireellisiä asioita, joita varten oli lisämenoarvion valmistuttua tarpeen pitää raha-asiaivaliokunnan ylimääräinen istunto, hänkin tahtoi ennen lähtöään 10 päivän matkalle saattaa päätökseen kysymyksessä olevan asian, jonka ratkaisemista eräät avustuksen hakijat jo olivat kiirehtineet. Lepistön käsityksen mukaan asia tosin olisi voitu ratkaista saattamatta sitä lainkaan raha-asiaivaliokunnan käsiteltäväksi, mutta hän ei ollut tahtonut näin menetellä, koska kaikille avustuksen hakijoille

ei ehdotettu avustusta annettavaksi ja kun Salaputki Oy:n heikko taloudellinen asema oli raha-asiainvaliokunnan piirissä ennestään tunnettu.

Käsittelyn pohjana olleessa muistiossa mainittiin kunkin muun avustuksen hakijan kohdalta muutamalla rivillä, millä asteella niiden kokeilut olivat sekä paljonko ne anoivat avustusta ja mitä tarkoitusta varten. Koko muussa osassa muistiot selostettiin avustuserärahahan käyttöoikeuden laajentamista ja odotettavissa olevaa suurta puisten salaojitusputkien tarvetta sekä varsin myönteisessä sävyssä Salaputki Oy:n toimintaa. Sen sijaan muistiossa ei mainitun yhtiön kohdalta sanottu, paljonko se anoi avustusta ja mitä tarkoituksia varten, eikä myöskään kosketeltu anomusasiakirjoista ilmi käyvää yhtiön huonoa taloudellista asemaa muutoin kuin lyhyesti mainitsemalla, että „yhtiön toiminta oli tullut tappiolliseksi” ja että „kokeilut jo nyt olivat tulleet sille ylivoimaisen kalliiksi”.

Eri henkilöiden kertomukset siitä, miten asiaan suhtauduttiin raha-asiainvaliokunnan virallisen istunnon edellä pidetyssä valmistavassa käsittelyssä, jossa esittelijä ei ollut saapuvilla, poikkeavat huomattavasti toisistaan. Asiasta käytiin ilmeisesti kyllä keskustelua, mutta ainakaan sellaista erimielisyyttä ei näytä ilmaantuneen, että olisi ollut äänestettävä. Varsinaisessa istunnossa, jossa myös hallitussihteeri Bäckström esittelijänä oli läsnä samoin kuin myös muita ministereitä, joiden asioita oli käsiteltävinä, ei avustusiasta enää keskusteltu, vaan maatalousministeriön ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti.

Raha-asiainvaliokunnan käsiteltäessä asian ilmoitettiin ministeri Lepistön allekirjoittamalla ja hallitussihteeri Bäckströmin varmentamalla, samana päivänä päivätyllä maatalousministeriön kirjeellä Salaputki Oy:lle, että ministeriö oli päättänyt myöntää yhtiölle 2.5 miljoonan markan avustuksen „puisten salaojitusputkien koneellisen valmistuksen suunnittelusta ja kokeilusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi”, siis nimenomaan vastaisuudessa aiheutuvien kustannusten korvaamista varten. Edelleen sanottiin kirjeessä, että „ministeriö oli antanut maataloushallitukselle määräyksen myönnetyn valtionavun suorittamisesta” ja että „yhtiön tuli maataloushallitukselle antaa selvitys avustuserärahahan käytöstä sekä maataloushallituksen kautta ministeriölle lähettää selostus suo-

rittamiensa kokeilujen tuloksista”. Seuraavana päivänä eli 2 päivänä heinäkuuta 1949 päivätyllä, samalla tavoin allekirjoitetulla kirjeellä maatalousministeriö ilmoitti määrärahan jakamisesta lyhyesti „maataloushallitukselle tiedoksi ja toimenpiteitä varten”, ilmoittaen mm. myöntäneensä „Salaputki Oy:lle, os. Jyväskylä, puisten salaojitusputkien koneellisen valmistuksen suunnittelusta ja kokeilusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi 2,500,000 mk.” Mitään enempiä määräyksiä avustuksen maksamisesta tai sen käytön valvomisesta ei tässä kirjeessä ollut. Hallitussihteeri Bäckström on selittänyt laatineensa kirjeiden sanamuodon itsenäisesti ja ministeri Lepistön antamatta siinä suhteessa mitään ohjeita tai määräyksiä. Osastopäällikkö Perttulan kanssa Bäckström oli kuitenkin ollut puheissa siitä, että kysymyksessä olevan määrärahamomentin perustelut vaativat sellaisen sanamuodon, että avustukset myönnettiin vastaisuudessa aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi.

Maataloushallitus määräsi maksumääräyksellään 9 päivältä heinäkuuta 1949 koko puheena olevan avustuksen yhdellä kertaa suoritettavaksi Salaputki Oy:lle. Jo sitä ennen eli 2 päivänä heinäkuuta pidetyssä Salaputki Oy:n hallituksen kokouksessa oli pöytäkirjan mukaan sovittu ministeri Raatikaisen asiantuntijajäsenenä saapuvilla ollessa, että avustus „käytettäisiin pääasiassa henkilökohtaisten vastuiden suorituksiin”, niinkuin sitten tapahtuikin.

Tutkiessaan kysymyksessä olevien entisten ministerien osuutta Salaputki Oy:n valtionapuasian perustuslakivaliokunta on, mitä ensin tulee ministeri Lepistöön, havainnut, että Lepistö on ministeri Raatikaisen aloitteesta ehdottanut vuoden 1949 tulo- ja menoarviossa 11 Pl. IX:14 momentin kohdalla olleen määrärahan käyttöoikeutta laajennettavaksi niin, että kävisi mahdolliseksi myöntää määrärahasta avustusta Salaputki Oy:lle. Tässä toimenpiteessä, joka näyttää olleen silloisissa oloissa tarkoituksenmukainen, valiokunta ei ole havainnut ministeri Lepistön osalta mitään lainvastaista. Itse avustusiassa sen sijaan Lepistön on katsottava menetelleen eräissä suhteissa tavalla, joka antaa aihetta arvosteluun. Ennen asian esittelyä hän jätti hallitussihteeri Bäckströmille ilmoittamatta, että Salaputki Oy:n 2.5 miljoonan markan suuruisen lainan anteeksiantamista

koskeva anomus oli pari kuukautta aikaisemmin ollut valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnassa käsiteltävänä, mutta yhtiön konkurssimaisen tilan vuoksi hylätty. Lepistön olisi kuitenkin pitänyt havaita, että nämä hänen tiedossaan olevat seikat olisivat saattaneet vaikuttaa esittelijän kantaan ja välillisesti myös raha-asiaivaliokunnan päätöseen. Hän olisi siitä syystä ollut velvollinen ilmoittamaan niistä esittelijälle, jolla ei hänen käytettäväänään olleen ajan lyhyden vuoksi ollut mahdollisuutta itse hankkia kaikkea asiaan vaikuttavaa selvitystä. Kun Lepistö tunsii mainitut seikat ja hänen oli anomuskirjoihin liittyvistä selvityksistä täytynyt havaita Salaputki Oy:n taloudellisen tilan yhä heikontuneen, olisi hänen ollut pidättäydyttävä raha-asiaivaliokunnassa puoltamasta ja sitten maatalousministerinä myöntämästä yhtiölle valtion varoista yleensäkin avustusta ja varsinkin yhtiön anomaa koko määrää, kun avustusta oli anottukin paitsi sellaiseen tarkoitukseen, jota varten se voitiin myöntää, osaksi myös korvaukseksi yhtiölle aikaisemmista kokeiluista ja tutkimuksista aiheutuneista menoista. Näissä oloissa olisi Lepistön pitänyt varoa, että avustusvaroja ainakin osittain yritettäisiin käyttää muuhun tarkoitukseen kuin mihin ne myönnettiin. Tällaiset yritykset olisi ehkä ollut mahdollista estää, jos varojen käytön valvonta olisi järjestetty kyllin tehokkaaksi ja avustusvaroja maksettu vain sitä mukaa kuin yhtiö suoritti avustuksen edellyttämiä töitä. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Erimielisyyttä on ilmennyt siitä, kenelle valtionavun käytön valvonta tässä tapauksessa olisi kuulunut, maatalousministeriöllekö vai maataloushallitukselle. Lepistö on selittänyt pitäneensä täysin selvänä ja vakiintuneena käytäntönä, että valvonta kokonaan kuului maataloushallitukselle, vaikkei sitä sille lähetetyssä kirjeessä nimenomaan sanottukaan, ja että maataloushallituksen maksavana viranomaisena oli huolehdittava ja vastattava siitä, että avustusvaroja suoritettiin sitä mukaa ja sellaisissa erissä kuin avustuksen kohteena olevan työn suoritus edellytti. Tälle käsitykselle antaa kyllä tukea se, että valtion tulo- ja menoarvion ja tilinpäätöksen perusteista annetun lain soveltamisesta ja täytäntöönpanosta 23 päivänä tammikuuta 1942 annetun asetuksen 5 §:ssä tarkoitetuissa, valtiovarainministeriön vuodelle 1949 laatimissa menoarvion otteissa pu-

heena oleva määräraha on osoitettu maataloushallituksen käytettäväksi. Kun kuitenkin tässä tapauksessa maatalousministeriö tosiasiallisesti ryhtyi itse käyttämään määrärahaa, olisi perustuslakivaliokunnan mielestä ministeriön velvollisuutena valtionavustusten käytön valvonnasta ja niiden maksattamisesta 3 päivänä marraskuuta 1927 annetun valtioneuvoston päätöksen mukaisesti ollut valvoa avustuksen käyttöä ja sen ehtojen täyttämistä, kun ministeriö ei siirtänyt tätä valvontaa maataloushallitukselle. Tämän vuoksi näyttää jäävän maatalousministeriön ja siis ministeri Lepistön viaksi, että valvonta jäi kokonaan järjestämättä ja siitä syystä kävi mahdolliseksi, että avustus kokonaisuudessaan käytettiin muuhun tarkoitukseen kuin mihin se myönnettiin. Siinäkin tapauksessa, että avustuksen käytön valvonta olisi kuulunut maataloushallitukselle, olisi ministeri Lepistön velvollisuutena ollut pitää huolta siitä, että maataloushallitukselle olisi ilmoitettu Salaputki Oy:n heikosta taloudellisesta asemasta ja avustuksen väärinkäytön mahdollisuudesta, jotta valvonta olisi tiedetty järjestää kyllin tehokkaaksi myös mainitut seikat huomioon ottaen. Näin ollen valiokunta katsoo, että entinen ministeri Lepistö on varomattomuudellaan ja laiminlyönnillään virkatoimissaan tehnyt mahdolliseksi valtion varojen käyttämisen väärään tarkoitukseen ja siten ollut virkatoimissaan avullisena ilmeiseen laittomuuteen, josta hänet voidaan eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatointen lainmukaisuutta annetun lain 7 §:n nojalla panna syytteen sanotun lain mukaan.

Entisten ministerien Aaltosen ja Peltosen, jotka ovat valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnan jäseninä osallistuneet 26 päivänä huhtikuuta 1949 Salaputki Oy:n lainan anteeksiantaoasian käsittelyyn, on katsottava tällöin tulleen tuntemaan Salaputki Oy:n heikon taloudellisen aseman. Vaikkei kysymyksessä olevan määrärahan jakamista koskevaa asiaa raha-asiaivaliokunnassa 1 päivänä heinäkuuta 1949 käsiteltäessä yhtiön taloudellisesta asemasta esitettykään tarkempaa selvitystä, voitaneen katsoa heillä tämän entisen tuntemuksensa perusteella olleen perusteltua aihetta epäillä, ettei yhtiö voisi tuloksellisesti käyttää sille ehdotettua 2.5 miljoonan markan avustusta sellaiseen tarkoitukseen, mihin käytettäväksi se voitiin myöntää.

Kun he tästä huolimatta ovat yhtyneet raha-asiaivaliokunnan päätökseen, jolla mainitun määrärahan myöntämistä koskeva maatalousministeriön ehdotus hyväksyttiin, ovat he siten osaltaan edistäneet avustuksen myöntämistä ja näyttävät tällä varomattomuudellaan välillisesti myötävaikuttaneen siihen, että valtion varojen väärinkäyttäminen on päässyt tapahtumaan. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan voidaan tästä syystä katsoa, että myöskin ministerit Aaltonen ja Peltonen ovat virkatoimissaan olleet avullisina ilmeiseen laittomuuteen eli siis syyllistyneet sellaiseen menettelyyn, jota eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta annetun lain 7 §:ssä tarkoitetaan.

Entinen ministeri Raatikainen taas on Salputki Oy:n kauppaja teollisuusrahastosta saaman 2.5 miljoonan markan lainan anteeksi-antamista koskevan anomuksen tultua hylätyksi huhtikuussa 1949 saanut ministeri Lepistön ehdottamaan kysymyksessä olevan määrärahan käyttöoikeuden laajentamista siten, että sitä saataisiin käyttää myös koneellisesti valmistettavien salaojitustarvikkeiden kokeilusta ja suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen, ja Raatikaisen tarkoituksena on katsottava tällöin olleen tehdä mahdolliseksi, että Salputki Oy:lle voitaisiin tällä varjolla myöntää avustusta sen aikaisemmasta toiminnasta aiheutuneiden tappioiden peittämiseksi. Edelleen on Raatikainen taivuttanut ministeri Lepistön suostumaan siihen, että Salputki Oy:lle myönnettiin valtion varoista 2.5 miljoonan markan avustus, joka kuitenkin, niinkuin Raatikaisen on katsottava tarkoittaneenkin, käytettiin kokonaan muuhun tarkoitukseen kuin mihin se myönnettiin. Tätä varten Raatikainen mm. on 30 päivänä kesäkuuta 1949 maatalousministeriössä pidetyssä, puheena olevan määrärahan jakamista koskeneessa neuvottelussa antanut tietensä vääriä tietoja Salputki Oy:n suoritettavana siihen aikaan olleista töistä sekä salannut yhtiön silloin jo toivottoman taloudellisen aseman ja sen aikomuksen käyttää avustusvaroja muuhun kuin siihen tarkoitukseen, mihin käytettäväksi ne voitiin myöntää. Määrärahan käyttöoikeuden laajentamista koskevan aloitteen tekemistä, joka on Raatikaisen kohdalla katsottava hänen myöhempien toimenpiteittensä valmisteluksi, ei va-

liokunnan mielestä voida pitää sinänsä lainvastaisena, vaikkakin sillä on tietty merkityksensä osoituksena hänen toimintansa määrätietoisuudesta. Kun kysymyksessä olevat asiat eivät kuuluneet ministeri Raatikaisen toimialaan valtioneuvoston jäsenenä, perustuslakivaliokunta ei ole voinut todeta hänen myöskään taivuttaessaan ministeri Lepistön valtionavustuksen myöntämiseen syyllistyneen lainvastaiseen menettelyyn virkatoimessaan. Valiokunnan käsityksen mukaan hän on kuitenkin väärinkäyttänyt virka-asemaansa ministerinä, kun hän juuri tässä ominaisuudessaan osittain hankkiakseen itselleen taloudellista hyötyä on ratkaisevasti vaikuttanut siihen, että ministeri Lepistö on avustuksen antamista ensin raha-asiaivaliokunnassa puoltanut ja sitten avustuksen myöntänyt. Kun eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta annetun lain 1 §:ssä sekä valtakunnanoikeudesta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain 1 §:ssä puhutaan virkatoimien lainmukaisuuden tarkastamisesta sekä lainvastaisesta menettelystä virkatoimessa, voidaan tehdä kyseenalaiseksi, onko mahdollista panna ministeri Raatikainen äskennmainitusta menettelystään syytteeseen valtakunnanoikeudessa. Valiokunta on kuitenkin katsonut, että kun ensisimainitun lain 7 §:n mukaan lainvastaisena menettelynä, josta valtioneuvoston jäsen voidaan sanotun lain mukaan panna syytteeseen, on pidettävä mm. sitä, että hän maan ilmeiseksi vahingoksi on tahallansa väärinkäyttänyt virka-asemaansa, syytteen saattaa aiheuttaa mainitunlainen virka-aseman väärinkäyttäminen silloinkin, kun se ei ole tapahtunut varsinaisesti virkatoimessa. Tämän perusteella valiokunta on tullut siihen tulokseen, että ministeri Raatikainenkin, joka tahallansa on ministerin virka-asemaansa väärinkäyttämällä aiheuttanut valtiolle huomattavan taloudellisen vahingon, voidaan panna syytteeseen edellä mainitun lain mukaan.

Eduskunnan oikeusasiamies on alussa mainitussa kirjelmässä katsonut toimittaja Raatikaisen syyllistyneen lainvastaiseen menettelyyn vielä siten, että hän ministerinä on antanut — hankkiakseen Salputki Oy:lle ja siten itselleenkin hyötyä — Pellonraivaus Oy:lle ennakollisia ja ennenaikaisia lupauksia ensin suullisesti ja sitten maaliskuun 12 päivänä 1949 valtakirjan muodossa Teuravuoman

salaojitus- ja raivaustyöstä ja siten aikaansaanut sen, että Pellonraivaus Oy on antanut tuota työtä varten Salaputki Oy:lle ennakkomaksuja ne sittemmin kokonaisuudessaan menettäen sekä aiheettomasti kieltäytynyt kesällä ja syksyllä 1949 lähes viiden kauden ajan luovuttamasta Pellonraivaus Oy:lle sille kuulunutta asutusraivaustöiden rahoittamiseen tarkoitettua ja tarvittua 30 miljoonan markan liikepääomaa ja siten aiheuttanut viivytystä asutusmaiden raivaukselle ja muutoinkin häiriötä raivaustoiminnalle.

Edellä mainittu ensimmäinen asia liittyy sen 20 miljoonan markan määrärahan käyttöön, joka oli vuoden 1948 tulo- ja menoarviossa 11 Pl. XVI: 25 momentin kohdalla varattu Pohjois-Suomen soiden raivaamiseen. Maatalousministeriön neuvottelukunta oli 8 päivänä lokakuuta 1948 asettanut kysymyksessä olevia töitä suunnittelemaan Pohjois-Suomen toimikunnan, joka 16 päivänä helmikuuta 1949 valmistuneessa mietinnössään ehdotti Kolarin kunnassa olevan Teuravuoman suoalueen raivaamista pelloksi valtion toimesta. Asiaa useissa kokouksissa käsiteltyään maatalousministeriön neuvottelukunta teki 18 päivänä maaliskuuta 1949 päätöksen, että maatalousministeriö sai hoitaa asian parhaaksi katsomallaan tavalla. Saman maaliskuun 31 päivänä maatalousministeriö, ministeri Raatikaisen ratkaistessa asian, asetti professori Lauri Keson puheenjohtolla erityisen toimikunnan „suunnittelemaan Teuravuoman suoalueen viljelyksille raivaamista ja rakentamista sekä huolehtimaan jo aloitettujen töiden jatkamisesta maatalousministeriön antamien ohjeiden mukaisesti”.

Jo ennen Keson toimikunnan asettamista ministeri Raatikainen oli eri yhteyksissä neuvotellut Pellonraivaus Oy:n kanssa Teuravuoman töiden suorittamisesta, mm. alueen salaojittamisesta. Tähän liittyen oli Pellonraivaus Oy:n ja Salaputki Oy:n kesken käyty neuvotteluja salaojaputkien hankkimisesta Teuravuoman raivausalueelle, ja Pellonraivaus Oy oli jo 19 päivänä helmikuuta 1949 maksanut Salaputki Oy:lle etumaksuna tulevista hankinnoista 100,000 markkaa. Ennen kuin lopullinen hankintasopimus tehtiin, Pellonraivaus Oy kuitenkin asetti ehdoksi, että yhtiö sai maatalousministeriöltä valtuudet ryhtyä alustaviin toimenpiteisiin Teuravuoman raivaamista varten. Maatalousministeriö valtuuttikin ministeri Raatikaisen alle-

kirjoittamalla ja vanhemman hallitussihteerin Veikko Pohjanpellon varmentamalla kirjeellä 12 päivänä maaliskuuta 1949 Pellonraivaus Oy:n „ryhtymään alustaviin toimenpiteisiin silmälläpitäen noin 200 ha:n alueen raivaamista ja salaojittamista Teuravuoman alueella Kolarin pitäjässä sekä tekemään tavannukaisiin ehdoin tarvittavat sopimukset alihankkijain kanssa”, mikä siis tapahtui jo ennen kuin maatalousministeriön neuvottelukunta oli tehnyt Teuravuoman raivaustyön hoitamisesta päätöksensä. Samana päivänä, jona valtuutus annettiin, tehtiin mm. ministeri Raatikaisen Salaputki Oy:n puolesta allekirjoittama, 100,000 kappaletta salaojaputkia käsittävä hankintakauppakirja, jonka mukaan Salaputki Oy sai ennakkoa vielä 400,000 markkaa. Hankinta jäi sitten kuitenkin kokonaan suorittamatta ja Pellonraivaus Oy menetti suorittamansa etumaksut.

Ministeri Raatikaisen edellä kosketeltujen toimenpiteiden lainmukaisuutta harkitessaan perustuslakivaliokunta ei ole havainnut asiasta saadun selvityksen osoittavan, että Raatikainen olisi siinä menetellyt tavalla, jota syytteen nostaminen häntä vastaan noiden toimenpiteiden johdosta edellyttäisi.

Mitä lopuksi tulee Pellonraivaus Oy:n asutusrahastoon tallettamien 30 miljoonan markan palauttamista koskevaan asiaan, käy asiakirjoista selville, että Pellonraivaus Oy ilmoitti 20 päivänä joulukuuta 1948 maatalousministeriölle olevansa valmis palauttamaan raivaustöiden rahoittamista varten nostamansa 30 miljoonaa markkaa takaisin asutusrahastoon sillä ehdolla, että yhtiö saisi raivauskauden alkaessa ja valtion töiden rahoituksen niin vaatiessa uudelleen nostaa kysymyksessä olevan summan käytettäväkseen. Saman joulukuun 27 päivänä päivätyllä, ministeri Raatikaisen allekirjoittamalla kirjeellä maatalousministeriö ilmoitti suostuvansa esitykseen „siten, että mainittu summa on maksettava asutusrahaston talletettujen varojen tilille, josta se voidaan maksaa uudesta yhtiölle, jos yhtiön yleissopimuksessa tarkoitettujen töiden rahoittaminen sitä vaatii”. Ylijohtaja Veikko Vennamo on tosin selittänyt maatalousministeriön asutusasiainosaston päällikkönä ministeri Raatikaisen tieteen suullisesti luvanneensa, että Pellonraivaus Oy keväällä 1949 saisi puheena olevat rahat heti niitä vaatiessaan käyttöönsä, mutta Raatikainen on kiistänyt ministeriön antaneen muun-

laista lupausta tai sitoumusta kuin mikä sisältyy edellä selostettuun ministeriön kirjeeseen. Kun yhtiö on 31 päivänä joulukuuta 1948 palauttanut rahat asutusrahastoon maa-talousministeriön asettamin ehdoin, on perustuskivaliokunnan mielestä noita ehtoja pidettävä ratkaisevina. Rahoja takaisin vaa-tiessaan yhtiö ei ole vedonnutkaan muuhun perusteeseen kuin ministeriön kirjeeseen 27 päivältä joulukuuta 1948. Kirjeessä mainit-tujen ehtojen mukaan rahojen uudelleen yh-tiölle suorittaminen oli riippuvainen edelly-tyksistä, joiden olemassaolo oli harkinnanva-rainen. Viitaten niihin seikkoihin, jotka en-tinen ministeri Raatikainen on perustuslaki-valiokunnalle antamassaan selityksessä esiin-tuonut, valiokunta katsoo selvittämättä jää-neen, että Raatikainen kieltäytyessään useista pyynnöistä ja huomautuksista huolimatta suo-rituttamasta puheena olevia varoja uudelleen Pellonraivaus Oy:lle ennen kuin lokakuussa 1949 olisi menetellyt lainvastaisesti.

Edellä lausutun mukaisesti perustuslaki-valiokunta sen aineiston perusteella, mikä

Helsingissä 24 päivänä huhtikuuta 1953.

valiokunnalla on ollut käytettävänä, kun-nioittaen esittää lausuntonaan,

että entiset ministerit Jussi Raati-kainen, Matti Lepistö, Aleksi Aaltonen ja Onni Peltonen ovat valtionavus-tuksen myöntämistä Salaputki Oy:lle koskevassa asiassa menetelleet lainvas-taisesti ja

että heidän kunkin lainvastainen me-nettely on ollut sellaista kuin edus-kunnan oikeudesta tarkastaa valtio-neuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatointen lainmukaisuutta 25 päi-vänä marraskuuta 1922 annetun lain 7 §:ssä tarkoitetaan, mutta

että entisen ministeri Raatikaisen ei ole selvitetty Teuravuoman alueen rai-vaamista eikä Pellonraivaus Oy:n asu-tusrahastoon tallettamien varojen pa-lauttamista koskevissa asioissa menetel-leen lainvastaisesti.

Asian käsittelyyn valiokunnassa ovat otta-neet osaa puheenjohtaja Ahmavaara, vara-puheenjohtaja Jokinen, jäsenet von Born, Heljas, Henriksson, Hykkäälä, Joukanen (osittain), Kauppi, S.-K. Kilpi (osittain), Kyttä (osittain), Lindqvist (osittain), Palo-

vesi (osittain), Salmela-Järvinen (osittain), Salminen, Tainio (osittain), Toivonen ja Österholm (osittain) sekä varajäsenet Hau-tala (osittain), Larson, Niiranen (osittain), Paasio (osittain), Puumalainen (osittain) ja Rankila (osittain).

Vastalauseita.

I.

Perustuslakivaliokunnan enemmistö esittää kantanaan, että se käytettävissään olevan aineiston perusteella on tullut siihen tulokseen, että entiset ministerit Jussi Raatikai-nen, Matti Lepistö, Aleksi Aaltonen ja Onni Peltonen ovat valtionavustuksen myöntä-mistä Salaputki Oy:lle koskevassa asiassa menetelleet lainvastaisesti sekä että heidän kunkin lainvastainen menettelynsä on ollut

sellaista kuin eduskunnan oikeudesta tarkas-taa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskansle-rin virkatointen lainmukaisuutta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain 7 §:ssä tar-koitetaan.

Me allekirjoittaneet olemme saman aineis-ton perusteella tulleet siihen tulokseen, ettei entisten ministerien Raatikaisen, Lepistön, Aaltosen eikä Peltosen menettely mainituksa

asiassa ole ollut perustuslakivaliokunnan enemmistön lausunnossa tarkoitettulla tavalla eikä muutoinkaan lainvastaista. Sen vuoksi ja kun valiokunnan enemmistön perustelut eivät myöskään mielestämme kaikissa suhteissa täytä niitä vaatimuksia, mitkä tämänkaltaisessa luonteeltaan oikeudellisessa asiassa on erityisesti asetettava, jotta voitaisiin sanoa perustelujen pohjautuvan yksinomaan asiaan lain mukaan vaikuttaviin syihin ja ankaran tasapuoliseen oikeudelliseen harkintaan, katsomme välttämättömäksi esittää seuraavan, valiokunnan enemmistön lausunnosta eriävän mielipiteemme.

Olisi syytä olettaa, että kun valiokunnan enemmistö on katsonut asianomaisten syylistyneen lainvastaiseen menettelyyn virkatoimissaan valtioneuvoston jäsenenä, asiakirjojen perusteella olisi osoitettavissa sellaisia vaikuttimia, jotka jotenkin tekisivät ymmärrettäväksi niin raskaisiin lainvastaisiin tekoihin ryhtymisen, kuin edellytetään edellä mainitussa vastuunalaisuuslaissa, ja joilla vaikuttimilla syytös lainvastaisesta menettelystä olisi perusteltavissa. Tällaisena vaikuttimena väitettyyn lainvastaiseen menettelyyn tulee asiakirjojen perusteella kysymykseen vain se, että entinen ministeri Raatikainen oli osavastuullisena Salaputki Oy:n 525,360 markan yhteismääräisestä vekseliluotosta, sekä se, että Raatikainen saattoi menettää yhtiön mahdollisessa konkurssissa osan yhtiön osakeisiin sijoittamistaan 250,000 markasta. Kun muita käyttökelpoisia aiheita ei ole ollut omaksutun kannan perustaksi, on valiokunnan enemmistö rakentanut langettavan lausuntonsa mainittujen seikkojen varaan. Osoituksena siitä, miten edellä mainittujen seikkojen merkitystä valiokunnassa arvosteltiin nimenomaan Aaltosen ja Peltosen osalta, mainittakoon, että valiokunta päätyi lopputulokseensa heidän kohdallaan täpärästi 9—8 äänimäärin jälkimmäisten kahdeksan valiokunnan jäsenen ollessa sillä kannalla, että Aaltosen ja Peltosen, jotka ovat joutuneet tämän asian kanssa tekemisiin vain osallistumalla valmistavaan käsittelyyn raha-asiaINVALIOKUNNASSA, ei voida tämän johdosta katsoa syyllistyneen lainvastaiseen menettelyyn. Tämä allekirjoittaneiden kanta on sama, jonka valiokunnassa kuullut asiantuntijat, professori Salmiala ja myös professori Honkasalo ilmoittivat omaavansa. Valiokuntakäsittelyn aikaisemmassa vaiheessa esitettyjen

kannanottojen perusteella on myös todettava, että edellä mainitut äänestysluvut olisivat, sen mukaan kuin asian käsittelyn aikana esitetyistä lausunnoista on käynyt ilmi, olleet päinvastaiset, jos valiokunnan käsittelyyn olisivat koko ajan osallistuneet, kuten tuomioistuimissakin on sääntönä, samat jäsenet valiokunnan kokoonpanon kesken asian käsittelyä yhtäkkiä vaihtumatta.

Maatalousministeriö on, asian oltua valmistavasti valtioneuvoston raha-asiaINVALIOKUNNASSA käsiteltävänä, kysymyksessä olevalla päätöksellään päättänyt myöntää valtion tulo- ja menoarvioon otetusta määrärahasta Salaputki Oy:lle valtionavustuksen „puisten salaojaputkien koneellisen valmistuksen suunnittelusta ja kokeilusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi”. Kun sitten yhtiön johtokunta on käyttänyt valtionavustuksen toisin, kuin sen edellä selostetussa maatalousministeriön ja maataloushallituksen toimesta yhtiön johtokunnan tietoon saatetussa käyttöehdossa oli määrätty, antaa tämä seikka perustuslakivaliokunnan enemmistön käsityksen mukaan mahdollisuuden leimata valtioneuvoston jäsenten toimenpiteet, nim. sanotun avustuksen valmistavan käsittelyn raha-asiaINVALIOKUNNASSA ja ministeriön myöntämispäätöksen, lainvastaisiksi. Tämän johdosta on huomautettava seuraavaa.

Kun perustuslakivaliokunnan enemmistö on katsonut, että valtioneuvoston jäsenen sinänsä lainmukainen toimenpide saattaa muuttua lainvastaiseksi sen johdosta, että toimenpide tekee mahdolliseksi avustuksen käytön myös vastoin avustusta myönnettäessä määrättyjä ehtoja, valiokunnan enemmistö voi tosin nojautua professori Honkasalon lausuntoon, sellaisena kuin se on täydennettynä lopullisessa muodossaan. Professori Salmiala on kuitenkin valiokunnalle antamassaan yksityiskohtaisessa lausunnossa sitovin mm. lainvalmistelutöihin nojautuvien perustein todennut, että vastuunalaisuuslain 7 §:n 1 kohdassa tarkoitettua virkatoimen, josta valtioneuvoston jäsentä voidaan syyttää, täytyy jo itsessään olla lainvastainen, s. o. että lainvastaisuuden täytyy sisältyä juuri virkatoimeen sinänsä. Tämä kanta merkitsee, että valtioneuvoston jäsenen oikeudellista vastuuta on sanotun lainkohdan mukaan arvosteltava periaatteessa samojen sääntöjen mukaan kuin virkamiesten vastuuta virkarikoksesta, paitsi että lainvastaisuuden lisäksi täy-

tyy olla ilmeinen, kun taas valiokunnan enemmistön omaksuma tulkinta merkitsisi valtioneuvoston jäsenten oikeudellisen vastuunalaisuuden lisäämistä normaalista ja näin pelkästään tulkinnan avulla. Pidämmekin valiokunnan enemmistön puoltamaa tulkintaa tässä laajakantoisessa oikeuskysymyksessä suorastaan erheellisenä, ja joka tapauksessa on todettava, että on arveluttavaa lausua, kuten valiokunnan enemmistö on katsonut voivansa tehdä, langettavaa syyllisyys-tuomiota tapauksessa, jota lain säännöksen ei voida katsoa selvästi tarkoittavan, puhumattakaan siitä, että edellä mainitun lainkohdan mukaan vaaditaan syyllisyyttä varten „ilmeinen laittomuus”.

Perustuslakivaliokunnan enemmistön lausunnossa puututaan laajasti siihen seikkaan, että Salaputki Oy oli n. paria kuukautta ennen avustusasian käsittelyä valtioneuvostossa anonut kauppa- ja teollisuusrahastosta v. 1947 saamaansa lainaa anteeksi vaikean rahallisen asemansa helpottamiseksi ja voidakseen jatkaa valtakunnan kannalta tärkeätä tutkimus- ja kokeilutyötään puisten salaajaputkien koneellisen valmistuksen aikaansaamiseksi kannattavalla tavalla. Perustuslakivaliokunnan enemmistö katsoo lausunnossaan mahdolliseksi tehdä sen päätelmän, että kun silloiset ministerit Lepistö, Aaltosen ja Peltosen olivat olleet läsnä siinä raha-asiainvalidiokunnan istunnossa, jossa laina-asiaa oli käsitelty ja jossa yhtiön taloudellinen tila oli tullut selvitettyksi, heidän on katsottava tulleen täysin tietoisiksi yhtiön heikosta taloudellisesta asemasta ja että heidän tämän tietonsa perusteella olisi pitänyt varoa, että yhtiön anoma valtionavustus saat- taisi tulla käytetyksi väärin. — Mainitut kaksi asiaa, lainan anteeksiantokysymys ja valtionavustuksen hakeminen, ovat kuitenkin kaksi erillistä asiaa, eikä ole mitään syytä käsitellä niitä, niin kuin oikeusasiamies Kastarin kertomuksessa ja perustuslakivaliokunnan enemmistön lausunnossa tehdään, yhtenä tapahtumasarjana ikään kuin laajempien puitteiden saamiseksi nyt kysymyksessä olevalle asialle. On otettava huomioon, ettei ole edes kiistetty mainittujen ministerien tienneen yhtiön olevan heikossa taloudellisessa asemassa, mistä seikasta myös asianomainen virkamies-esittelijä on ollut täysin tietoinen, kuten hänen asian esittelyä varten laatima muistionsa osoittaa. Näin ollen jää se valio-

kunnan enemmistön lausunnossa erityisesti korostettu seikka, että Lepistö ei ole puhunut valtionavustusasian esittelijälle lainan anteeksiantoasiasta, nyt puheena olevan asian kannalta joka tapauksessa merkityksettömäksi. Valiokunnan enemmistön lausunnolla tässä suhteessa tullaan vain vähentäneeksi virkamies-esittelijän vastuuta siitä, mitä hänen esittelystään on päätetty, ja samalla perustein, joilla ei ole yhteyttä syyteasiaan, raskauttaneeksi Lepistön väitettyä vastuuta.

Valiokunnan enemmistö katsoo Aaltosen ja Peltosen varomattomuudellaan syyllistyneen lainvastaiseen menettelyyn. Tämän johdosta on huomautettava, että siinä raha-asiainvalidiokunnan istunnossa, jossa oli valmistavasti käsiteltävänä kysymys valtionavustuksen myöntämisestä Salaputki Oy:lle ehdolla, että se käytetään nimenomaan „puisten salaajaputkien koneellisen valmistuksen suunnittelusta ja kokeilusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi” (eikä siis yhtiön anomuksessa esitettyihin tarkoituksiin), oli tämän asian lisäksi käsiteltävänä 20 muuta asiaa, muutamia niistä hyvinkin huomattavia rahamääriä ja takuita koskevia. Kysymyksessä ei siis ollut, niin kuin valiokunnan enemmistön lausunnossa virheellisesti väitetään, oikeusasiamiehen kertomuksen harhaan johtamana, mistään „ylimääräisestä” valiokunnan istunnosta, jollaisia valtioneuvoston järjestysmuoto ei ylipäänsä tunne, vaan tavallisesta runsasasiaisesta valiokunnan istunnosta, jossa ei ollut erityisesti tilaisuutta keskittyä nyt puheena olevan asian käsittelyyn, vaan siinäkin oli läsnä olevien valtioneuvoston jäsenten pakko luottaa esittelevän virkamiehen laatimaan esittelylistaan ja siihen liittyvään muistioon sekä esittelijän lausuntoihin. Salaputki Oy:n avustusanomus tuli käsiteltäväksi esittelijän laatiman muistion perusteella 5 miljoonan markan suuruisen avustusmäärärahan jakoehdotuksen yhteydessä, jolloin esittelijä ehdotti valiokunnan hyväksyttäväksi, että Salaputki Oy:lle maatalousministeriön päätöksellä myönnetään 2.5 miljoonan markan valtionavustus. Valiokunnan jäsenen Aaltosen ja Peltosen on katsottava hyväksyneen mainitun yleisen jakoehdotuksen ja siihen sisältyvänä myös Salaputki Oy:lle myönnettävän avustuksen esittelijän muistion perusteella ja siinä mainituin ehdoin sekä edellytyksin, että varojen käytön valvonta tuli tapahtumaan voimassa olevien

säännösten ja vakiintuneen tavan mukaan. Aaltosen ja Peltosen voi tällöin edellyttää täysin perustellusti ajatelleen, että esittelijä-virkamiehen muistion mukaisesti Salaputki Oy saamansa avustuksen turvin saattoi hyvinkin jatkaa yleiseltä kannalta hyödyllistä tutkimus- ja kokeilutyötään. Kun avustuksen käytölle oli ilmoitettu asetettavaksi edellä mainittu ehto „aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi” — ei siis aikaisemmin kertyneiden velkojen maksamiseen —, näyttää inhimillisesti katsoen kohtuuttomalta väittää, että he olisivat ennakolta tienneet Salaputki Oy:n johtokunnan olevan niin uskaliaan, että se tulisi rikkomaan tämän velvoittavan ehdon ja käyttämään rahat muihin tarkoituksiin. Tämän vuoksi ja kun heillä kummallakaan ei ollut Salaputki Oy:n suhteen mitään henkilökohtaista etua valvottavana, eikä myöskään ole näytetty heillä olleen muutoinkaan syytä suosia erityisesti juuri mainittua yhtiötä tai olla luottamatta siihen, että asia oli esitelty totuuden mukaisesti ja oikealla tavalla, katsoimme täysin näyttämättä jääneen, että he olisivat kysymyksessä olevassa raha-asiainvalidikunnan valmistavassa käsittelyssä syyllistyneet millään tavoin lainvastaiseen menettelyyn.

Erityisesti Aaltosen ja Peltosen osalta on lisäksi otettava huomioon, että ennen kuin voidaan heidän kohdaltaan esittää kysymys syyllisyydestä, on otettava kanta kysymyksen, voiko valtioneuvoston jäsenen osallistuminen valmistavan valiokunnan istuntoon ylipäänsä lain mukaan perustaa oikeudellisen vastuun. Valiokunnan enemmistö on lausunnossaan ilman perusteluja asettanut tässä oikeuskysymyksessä saman kannan taakse, jota oikeusasiamies Kastarin tiedetään aikaisemmin yksityisissä kirjoituksissaan puoltaneen, kuten Aaltosen selityksessä on tarkemmin selostettu. Professori Kairan lausunnolle ei tässä suhteessa voida antaa merkitystä, koska siinä lähdetään siitä täysin erheellisestä käsityksestä, että valiokunnassa käsiteltävässä asiassa ministeriö ensin tekisi päätöksen, jonka jälkeen asia vietäisiin raha-asiainvalidikunnan hyväksyttäväksi, joten Kairan mukaan valiokunta, eikä ministeriö, tekisi lopullisen päätöksen; on selvää, että valiokuntakäsittelylle, joka lain mukaan kuitenkin on luonteeltaan vain valmistava, professori Kairan käsityksen mukaan tullaan antaneeksi olennaisesti toinen oikeudellinen merkitys,

kuin mitä sillä itse asiassa on. Mitä lakitieteen tohtori Puhakan lausuntoon tässä kysymyksessä tulee, se on tosin johdonmukainen sen kanssa, mitä hänen tiedetään aikaisemmin esittäneen valtioneuvoston jäsenen oikeudellisesta vastuusta, mutta on huomattava, etteivät hänen mielipiteensä tässä kysymyksessä aikaisemmin ole saaneet lainoppieniden ainakaan yleisempää kannatusta. — On siis todettava, että valiokunnan enemmistön lausunto on ristiriidassa sen vanhaan vallinneen käsityksen kanssa, että valtioneuvoston jäsenen oikeudellinen vastuu keskittyy lopullisiin ratkaisuihin, jollainen ei valmistava valiokuntakäsittely lain mukaan ole, sekä myös sen kanssa, että pöytäkirjaisella, jota raha-asiainvalidikunnan valmistavissa käsittelyissä ei suoriteta, on valtioneuvoston jäsenen oikeudellisen vastuun kannalta perustava merkitys. Näin ollen valiokunnan enemmistön kanta merkitsee, että oikeudellista vastuuta ryhdyttäisiin laajentamaan pelkästään tulkinnan avulla. Laadittavan lain kannalta voidaan tietenkin esittää vapaasti erilaisia mielipiteitä siitä, miten valtioneuvoston jäsenten oikeudellinen vastuu olisi syytä tarkoituksenmukaisimmin järjestää, mutta asiassa, jossa on kysymyksessä syytemahdollisuus, on harkinnan tapahduttava yksinomaan voimassa olevan lain pohjalta. Katsommekin, että Aaltonen ja Peltosen, kun otetaan huomioon valtioneuvoston jäsenten oikeudellisesta vastuusta voimassa olevat säännökset, eivät ole voineet osallistumalla valiokunnan valmistavaan käsittelyyn syyllistyä lainvastaiseen menettelyyn. Missään tapauksessa heidän ei voida katsoa tehneen sellaista „ilmeistä laittomuutta” tai menetelleen sillä tavoin „selvästi lainvastaisesti”, kuin vastuunalaisuuslaki syytteen nostamista varten edellyttää.

Lepistön viaksi katsotaan perustuslakivaliokunnan enemmistön kannan mukaan jäävän, että Salaputki Oy:lle myönnetyn valtionavustuksen käytön valvonta jäi kokonaan järjestämättä ja että siitä syystä avustus käytettiin kokonaisuudessaan muuhun tarkoitukseen, kuin mihin se oli myönnetty. Tämän nojalla valiokunnan enemmistö katsoo, että Lepistö on varomattomuudellaan ja laiminlyönnillään virkatoimessaan tehnyt mahdolliseksi valtion varojen käyttämisen väärään tarkoitukseen ja siten ollut virkatoimessaan osallisena ilmeiseen laittomuuteen sekä että

hänet voidaan panna syytteeseen vastuunalaisuuslain 7 §:n nojalla.

Perustuslakivaliokunnan enemmistö ei ole lausunnossaan antanut mitään arvoa sille seikalle, että mainitunlaisten avustusvarojen maksattaminen ja niiden käytön valvonta on täysin vakiintuneen käytännön mukaan ollut maataloushallituksen tehtävänä. Silloinen maatalousministeri Lepistö on, ottaen huomioon mainitun käytännön, voinut siis hyvällä syyllä allekirjoittaa sen kirjelmän, jonka esittelijä, hallitussihteeri Bäckström on kertonut itsenäisesti laatineensa ja jolla kirjelmällä maataloushallitukselle ilmoitettiin avustuksen myöntämisestä ja sen käytön ehdoista. Asian esitellyt virkamieskin näyttää siis olleen siinä käsityksessä, että avustuksen käytön valvonta ilman eri määräystä kuului maataloushallitukselle. Myös maataloushallituksen Salaputki Oy:lle 8 päivänä heinäkuuta 1949 osoittama kirje osoittaa selvästi, että maataloushallitus on itsekin ollut sitä mieltä, että avustuksen käytön valvonta kuului sille, sillä kirjelmässä lausuttiin mm.: „Valtionavustusten käytön valvontaa ja niiden maksattamista koskevan valtioneuvoston päätöksen (304/27) mukaan on Teidän lähetettävä tulevan vuoden maaliskuun 1 päivään mennessä maataloushallitukselle seikka-peräinen selvitys myönnetyn avustuksen käytämisestä kuluvalta vuodelta”. Silloisen maatalousministerin Lepistön käsitys siitä, että avustuksen käytön valvonta kuului ilman eri määräystäkin maataloushallitukselle, saa mainitusta maataloushallituksen kirjelmästä siis täyden vahvistuksen. Muuhan ei olisi mahdollistakaan, koska maatalousministeriöllä ei ole omaa tilivirastoa eikä myöskään virkamieskuntaa tällaisia valvontatehtäviä varten.

Kun Lepistön ei voida katsoa toimineen tämän asian missään vaiheessa rikollisesti vaan vilpittömässä mielessä pyrkineen edistämään yritystä saada aikaan käyttökelpoisen menetelmä puisten salaojaputkien tuottamiseksi sinä aikana suorastaan huutavana vallinneen putkitarpeen tyydyttämiseksi, eikä kohtuudella voida vaatia, että hänen olisi pi-

tänyt ennakolta tietää tai varoa, että yhtiön johtokunta tulee rikkomaan hänen päätöksellään asetettua velvoittavaa ehtoa, niin on mielestämme väärin väittää, että hän olisi siten syyllinen, kuin perustuslakivaliokunnan enemmistön lausunnossa esitetään. Myös professori Salmiala on asiantuntijalausunnossaan katsonut, ettei Lepistön voida sen perusteella, mitä asiakirjoista käy ilmi, katsoa syyllistyneen vastuunalaisuuslaissa tarkoitettuun lainvastaiseen menettelyyn.

Mitä entiseen ministeriin Raatikaiseen tulee, katsomme, kuten valiokunnan enemmistökin, että hänen ei ole selvitetty Teuravuoman alueen raivaamista eikä Pellonraivaus Oy:n asutusrahastoon tallettamien varojen palauttamista koskevista asioissa menettelleen lainvastaisesti, mutta olemme samalla lisäksi sitä mieltä, että mainitut asiat on oikeusasiamies Kastarin kertomuksessa aivan aiheettomasti yhdistetty Salaputki Oy:n valtionapua koskevaan asiaan. Valiokunnan enemmistö on katsonut, ettei Raatikainen ole ollut virkatoimissaan avullisena laittomuuteen sekä ettei hän ole virkatoimissaan lainvastaisesti menettänyt, mutta samalla valiokunnan enemmistö on kuitenkin, joskin epäillen, tullut siihen tulokseen, että Raatikainen voidaan panna syytteeseen valtakunnanoikeudessa vastuunalaisuuslain 7 §:n 2 kohdan mukaan siitä, että hän olisi maan ilmeiseksi vahingoksi tahallansa väärinkäyttänyt virka-asemaansa vaikuttamalla ratkaisevasti siihen, että Lepistö on raha-asiainvaliokunnassa avustuksen antamista ensin puoltanut ja sitten avustuksen ministeriön päätöksellä myöntänyt. Valtioneuvoston jäsenen lainvastaisen menettelyn välttämättömänä edellytyksenä on lain mukaan kuitenkin, että mainitunlainen menettely ilmenee suorastaan virka- tai hallitustoimena. Tämän vuoksi ja ottaen huomioon professori Salmialan ja Honkasalon tässä suhteessa yksimieliset lausunnot, katsomme, ettei Raatikaisen kohdalla ole olemassa edellytyksiä syytymenettelyyn valtakunnanoikeudessa.

Helsingissä 24 päivänä huhtikuuta 1953.

Kalle Jokinen.
Otto Toivonen.
Heikki Hykkäälä.

Martta Salmela-Järvinen.
G. Henriksson.
Rafael Paasio.

II.

Siihen nähden, että entisillä ministereillä Aaltosella ja Peltosella esittelijän muistion perusteella oli aihetta olettaa, että yhtiö voisi tuloksellisesti käyttää sille ehdotettua 2.5 miljoonan markan avustusta sellaiseen tarkoitukseen, mihin käytettäväksi se voitiin myöntää, ja kun heillä lisäksi oli syy luottaa siihen, että myönnettävän määrärahan käyttöä tultaisiin valvomaan voimassa olevien säännösten mukaisesti, katson, että mainitut

henkilöt yhtyessään valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnan myönteiseen päätökseen avustuksen myöntämisestä Salaputki Oy:lle eivät ole syyllistyneet sellaiseen lainvastaiseen toimintaan, että heidät voitaisiin panna syytteeseen valtakunnanoikeudessa. Entisten ministerien Raatikaisen ja Lepistön osalta yhdyin siihen lopputulokseen, johon perustuslakivaliokunnan enemmistö on päätenyt.

Helsingissä 24 päivänä huhtikuuta 1953.

Arvo Salminen.

Yhdyin vastalauseeseen

John Österholm.

III.

Valiokunnan lausunnon perusteluissa ei ole riittävää selvitystä siitä, että Salaputki Oy:tä koskeva asia on ollut käsiteltävänä hallituksen keskuudessa useamman kerran. Käsityksemme mukaan tämän toteaminen lausunnon perusteluissa olisi ollut tarpeellinen, jotta syytteen alainen toiminta koko laajuudessaan olisi tullut selvitetyn. Kun valiokunta äänestyksen jälkeen ei kuitenkaan suostunut ottamaan asiaa koskevaa esitystämme huomioon, ilmoitamme katsovamme,

että mietinnön perusteluissa olisi ollut lausuttava seuraavaa:

„On vielä syytä todeta, että Salaputki Oy:n asioista ja ministeri Raatikaisen suhteesta yhtiöön on aikaisemmin keskusteltu valtioneuvoston piirissä ainakin kolmessa tilaisuudessa. Tällainen keskustelu on tapahtunut Salaputki Oy:n kauppa- ja teollisuusrahastolta saaman 2,500,000 markan lainan anteeksi antoa koskevan anomuksen käsitte-

lyn yhteydessä 26 päivänä huhtikuuta 1949 pidetyssä raha-asiaivaliokunnan kokouksessa ja sitä edeltäneessä raha-asiaivaliokunnan valmistavassa käsittelyssä. Niinikään asia on ollut käsiteltävänä raha-asiaivaliokunnan kokouksen jälkeen pidetyssä valtioneuvoston täysistunnossa. Kaikissa näissä valtioneuvoston piirissä tapahtuneissa koasian käsittelyissä on esitetty Salaputki Oy:n taloudellista tilaa koskevat selostukset, joista ilmeni yhtiön täysin konkurssikypsiä tila, vieläpä niin, ettei lainan anteeksi antaminenkaan olisi sitä tästä tilasta pelastanut. Tämän lisäksi eräät asiasta kuulusteltavina olleet ovat kertoneet, että Salaputki Oy:n valtionavustuksesta olisi ennakolta sovittu raha-asiaivaliokunnan jäsenten kesken. Niinikään ministeri Peltonen on kuulusteluissa lokakuun 3 päivänä 1952 kertonut, että raha-asiaivaliokunnan istunnossa 1. 7. 1949, jossa ko. avustuksesta päätettiin, oli mukana useita muitakin ministereitä, jotka tulivat tietämään, että avustus Salaputki Oy:lle myönnettiin.”

Helsingissä 24 päivänä huhtikuuta 1953.

Hemming Lindqvist.

Toivo Niiranen.

Eino Tainio.

IV.

Katson asiassa esitetyn selvityksen perusteella käyneen ilmeiseksi, että sittenkun Salaputki Oy:n taloudellinen asema oli muodostunut sellaiseksi, että yhtiö oli tullut kykenemättömäksi täyttämään sitoumuksiaan, *Jussi Raatikainen*, joka oli nimitetty ministeriksi käsittelemään maatalousministeriön toimialaan kuuluvia asioita, on

1) neuvoin ja omalla toiminnallaan vaikuttanut siihen, että yhtiö on kesäkuun 21 päivänä 1949 maatalousministeriölle jätetyllä anomuksella pyytänyt yhtiölle myönnettäväksi valtion varoista 2,500,000 markan suuruisen avustuksen salaojitusputkien valmisuudessa käytettävien koneiden edelleen kehittämiseksi ja kokeilemiseksi sekä osittaiseksi avustukseksi yhtiölle monivuotisesta kokeilusta ja tutkimuksista aiheutuneista menoista,

2) saman kesäkuun 30 päivänä, maatalousministeriön silloisen päällikön ministeri Matti Lepistön kutsuttua hänet neuvottelemaan muun muassa edellämainitun anomuksen johdosta tehtävästä päätöksestä, tuossa neuvottelussa antanut Lepistölle virheellisiä tietoja yhtiön toiminnasta ja erityisesti yhtiön mahdollisuuksista selvittää taloudellisista vaikeuksistaan sekä salannut Lepistöltä sen, että hän oli itse vastuussa eräistä yhtiön sitoumuksista ja että hänellä, siihen nähden, että hänen edellisen toukokuun 8 päivänä toiselle henkilölle luovuttamiensa Salaputki Oy:n osakkeiden hinta oli jätetty myöhemmin määrättäväksi ilmeisesti tarkoituksin ottaa tällöin huomioon yhtiön taloudellisen aseman vastainen kehitys, oli ministeriön päätöksestä muutenkin hyötyä odotettavanaan ja

3) antamalla vuoden 1948 lopussa ja vuoden 1949 alussa Pellonraivaus Oy:lle lupauksia Teuravuoman raivaus- ja salaojitystyön jättämisestä sanotun yhtiön suoritettavaksi ministerin asemaansa hyväksi käyttäen tahallaan vaikuttanut siihen, että Pellonraivaus Oy suoritti helmikuun 19 päivänä 1949 Salaputki Oy:lle 100,000 markkaa ennakkoa tuota työtä varten toimitettavista salaojaputkista ja että Pellonraivaus Oy, tehtyään seuranneen maaliskuun 12 päivänä Salaputki Oy:n kanssa lopullisen sopimuksen salaojaputkien toimittamisesta puheena olevaan tarkoitukseen, suoritti ennakkomaksuna Salaputki Oy:lle lisäksi 400,000 mark-

kaa, sittemmin menettäen molemmat erät, kun putkia ei toimitettu.

Myös katson ilmeiseksi, että Raatikainen jo ennen 1) kohdassa tarkoitettua anomuksen tekemistä on ollut tietoinen siitä, että yhtiön tarkoituksena oli käyttää sille ehkä myönnettävä avustus yhtiön velkojen maksamiseen, siitä, että Salaputki Oy:lle myönnettiin sanotun anomuksen perusteella avustus käytettäväksi pelkästään salaojituskoneiden ja -työvälineiden kokeilua varten, sekä myös siitä, että varat käytettiin muuhun tarkoitukseen kuin mihin ne oli myönnetty, osittain myös niiden yhtiön sitoumusten maksamiseen, joista Raatikainen oli itse vastuussa.

Edellä lausutun perusteella katson ilmeiseksi, että Raatikainen toimiessaan edellä mainituin tavoin maatalousministeriön käytössä olleiden varojen saamiseksi ja sallimalla niiden kerrotunlaisen käytön on laiminlyönyt velvollisuutensa valtioneuvoston jäsenenä pidättäytyä toiminnasta, joka on tarkoittanut rahallisen tappion tuottamista valtiolle, ja että hän täten, hankkiakseen Salaputki Oy:lle ja siten itselleen hyötyä, on maan ilmeiseksi vahingoksi tahallansa väärinkäyttänyt virka-asemaansa.

Edelleen katson ilmeiseksi, että *Matti Lepistö*, yhtyessään valtioneuvoston raha-asiainaliokunnan seuranneen heinäkuun 1 päivänä tekemään päätökseen, jolla Salaputki Oy:lle on edellä mainituilla ehdoilla hyväksytty myönnettäväksi 2,500,000 markan suuruisen avustuksen ja sitten maatalousministeriön päällikkönä samana päivänä myöntäessään avustuksen on laiminlyönyt noudattaa tarpeellista varovaisuutta siinä, ettei hän ole pidättäytynyt puheena olevan avustuksen myöntämisestä, vaikka hänen on täytynyt avustusanomukseen liitetystä, yhtiön tiliasemaa osoittavista asiakirjoista ja muista tiedossaan olleista seikoista voida päätellä, että yhtiöllä avustuksen saatuaankin oli vain vähän mahdollisuuksia toimintansa jatkamiseen ja että oli vaara olemassa, että varat tultaisiin käyttämään yhtiön velkojen maksamiseen.

Sen sijaan katson jääneen selvittämättä, että Raatikainen, siihen nähden, että Pellonraivaus Oy oli omalta osaltaan ilmeisesti jättänyt täyttämättä sanotun yhtiön ja maa-

talousministeriön välillä huhtikuun 28 päivänä 1945 tehdystä yleissopimuksessa yhtiölle asetetun velvollisuuden tehdä voitavansa kottoaakseen raivaustöiden suorituskykynsä keskimäärin 30,000 hehtaariin vuodessa, olisi aiheettomasti kieltäytynyt maksattamasta Pellonraivaus Oy:lle sanotussa yleissopimuksessa tarkoitettua, asutusrahastoon talletettua liikepääomaa,

että Lepistö, siihen nähden ettei puheena olevan kaltaisten asioiden valmisteleminen ministeriössä kuulu ministeriöiden päälliköiden tehtäviin, olisi menetellyt lainvastaisesti jättäessään asianomaiselle esittelijälle ilmoittamatta sellaisia tiedossaan olleita asiaan vaikuttavia seikkoja, jotka eivät käyneet selville anomukseen liitetyistä asiakirjoista, sitäkin vähemmän kun Salaputki Oy:n taloudellinen asema ilmeni avustusanomusta seuranneista, yhtiön tiliasemaa osoittaneista asiakirjoista, ja

että Lepistö olisi voinut käsittää velvollisuudekseen ministerinä huolehtia toimenpiteistä, jotka olivat tarpeen sen estämiseksi, ettei myönnettyä avustusta käytetty sen ehtojen vastaisesti.

Myös katson selvittämättä jääneen, että Aleksi Aaltonen ja Onni Peltonen yhtyesään valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnan jäsenenä siihen päätökseen, jolla Salaputki Oy:lle hyväksyttiin myönnettäväksi puheena oleva avustus, olisivat syyllistyneet sellaiseen menettelyyn, että se voitaisiin lukea heidän syykseen virkavirheenä.

Edellä esitetyn perusteella katson asiassa käyneen ilmeiseksi,

Helsingissä 24 päivänä huhtikuuta 1953.

että Jussi Raatikainen ja Matti Lepistö ovat valtioneuvoston jäseninä kumpikin kerrotussa, avustuksen myöntämistä Salaputki Oy:lle koskevassa asiassa menettelleet lainvastaisesti, Raatikainen tahallaan ja hyötymistarkoituksessa sekä Lepistö varomattomuudesta ja ilman tuollaista tarkoitusta, ja

että heidän syykseen kerrotuin tavoin jäävä lainvastainen menettely on, mitä Raatikaiseen tulee, ollut edellä 1) ja 2) kohdissa mainitulta osalta ja mitä Lepistöön tulee, siltä osalta kuin hänen menettelynsä edellä on luettu hänen syykseen virkavirheenä, sellaista kuin eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta marraskuun 25 päivänä 1922 annetun lain 7 §:ssä tarkoitetaan,

mutta ettei edellä 3) kohdassa Raatikaisen syyksi luettu menettely, siihen nähden ettei hänen sillä voida katsoa maan ilmeiseksi vahingoksi väärinkäyttäneen virka-asemaansa, ole juuri sanotussa lainkohdassa tarkoitettua ja ettei Raatikaisen ole näytetty edellä kerrotussa, asutusrahastoon talletettujen varojen Pellonraivaus Oy:lle maksattamista koskevassa asiassa menettelleen lainvastaisesti, sekä

ettei Aleksi Aaltosen ja Onni Peltonen ole näytetty syyllistyneen sellaiseen menettelyyn, että se voitaisiin lukea heidän syykseen virkavirheenä.

Harras Kytä.

EDUSKUNNAN
OIKEUSASIAMIES

Liite N:o 1.

Helsingissä,
marraskuun 27 p:nä 1952.
N:o 1734.

Eduskunnalle.

Valtiontilintarkastajat ovat kirjeessään viime maaliskuun 12 päivästä kiinnittäneet huomiotani heinäkuun 1 päivänä 1949 tapahtuneeseen valtionavustuksen myöntämiseen Jyväskylän kaupungista olleelle Salaputki Oy:lle ja erittäinkin maatalousministeriön menettelyyn siinä sekä pyytäneet minua toimituttamaan tutkimuksen ja ryhtymään niihin muihinkin toimenpiteisiin, joihin asia ehkä antoi aihetta.

Mainitun kirjeen johdosta olen toimituttanut tutkimuksen asiassa ja hankkinut nähtäväkseni sitä koskevat asiakirjat. Näin kertyneen aineiston perusteella ilmoitan tammikuun 10 päivänä 1920 annetun eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 4 §:ään viitaten kunnioittavimmin seuraavaa:

Salaputki Oy, joka perustettiin vuoden 1947 alussa 600,000 markan osakepääomin mm. puisten salaajaputkien valmistusta ja myyntiä varten, sai kesäkuun 13 päivänä 1947 toimintansa alkuun saattamiseksi silloisen kansanhuoltoministeriön valvonnan alaisesta kauppaja teollisuusrahastosta 2.5 miljoonan markan lainan. Täten suurimmaksi osaksi velkapääoman turvin alkanut yhtiön toiminta muodostui alusta pitäen taloudellisesti kannattamattomaksi. Ensimmäinen toimintavuosi, joka käytettiin pääasiassa koneiden ja laitteiden suunnitteluun ja kokeiluun, tuotti lähes miljoonan markan tappion. Jo vajaan vuoden toimittuaan yhtiö yrittikin tammikuussa 1948 sanomalehti-ilmoituksella saada tehdaslaitoksensa koneineen myydyksi käyttöpääoman puutteen vuoksi.

Talvella 1948 suoritettiin yhtiössä uudeleen järjestelyjä, mm. toimitusjohtajan vaihdos sekä osakepääoman korotus 1.8 miljoonaa markkaan. Yrittäessään tehostaa toimintaansa yhtiö sitten mm. hankki puutavaaraa ja valmisti tehtaallaan putkia yli 1.5

miljoonan markan arvosta myyntiä varten. Tämäkin yritys kuitenkin epäonnistui, sillä putket eivät menneet kaupaksi, vaan jäivät seisomaan varastossa pilaantuen vuoden 1948 loppuun mennessä suurelta osalta käyttökelvottomiksi. Tappio vuodelta 1948 oli huomattavasti suurempi kuin ensimmäiseltä toimintavuodelta. Tappiot yhdessä käyttövarojen ja luottomahdollisuuksien puuttumisen kanssa aiheuttivat sen, että yhtiön asema oli jo silloin äärimmäisen kireä.

Koettaessaan siitä huolimatta ylläpitää yhtiön toimintaa olivat sen johtokunnan jäsenet, mm. puheenjohtaja, silloinen toinen maatalousministeri Jussi Raatikainen, joutuneet henkilökohtaiseen vastuuseen yhtiön vekseleistä ja muista sitoumuksista. Tämän vuoksi ja kun vastaisuudessakaan ei ollut odotettavissa paranemista yhtiön taloudellisessa asemassa, näyttää sen johto ottaneen varsinaiseksi toimintapäämääräkseen mahdollisimman vähin menetyksin vapautua mainituista velkavastuista ja ylipäänsä päästä eroon yhtiöstä joko myymällä yhtiön tehdas koneineen ja varastoineen tai muutoin liittämällä yhtiö johonkin vakavaraiseen saman alan yritykseen. Ostamisajatuksista saatiinkin kiinnostumaan Pellonraivaus Oy, jonka hallintoneuvoston jäsen asutusasioita hoitava ministeri Raatikainen oli ja joka muutoinkin oli hänestä tuntuvasti riippuvainen. Pellonraivaus Oy on näet yleishyödyllisellä pohjalla toimiva suuryrittäjä, joka maatalousministeriön kanssa tekemänsä sopimuksen mukaisesti ensisijaisesti suorittaa valtion asutustoimintaan kuuluvia ja liittyviä raivaustöitä. Toimintaansa varten se oli jo vuoteen 1949 mennessä saanut maatalousministeriöltä yli neljännesmiljaardiin nousevan lainapääoman, jota oli edellytetty vastaisuudessa voitavan vielä lisätä kaikkiaan 450 miljoonaan markkaan.

Tarkastettuaan Salaputki Oy:n tehtaan ja varastot Pellonraivaus Oy päätyi tarjoamaan sen omaisuudesta kuitenkin ainoastaan 4.5 miljoonaa markkaa eikä ministeri Raatikainen edellyttämää noin puolta suurempaa summaa, jolla Salaputki Oy:n kaikki velat olisi saatu maksetuiksi. Huolimatta siitä, että ministeri Raatikainen, kuten myöhemmin esitetään tarkemmin, joksinkin arkaillematta käytteli virka-asemaansa suostuttaakseen Pellonraivaus Oy:tä kauppaan halukkaammaksi, ei tämä katsonut voivansa korottaa tarjoustaan. Pulman ratkaisuksi keksittiin silloin kauppa- ja teollisuusrahastosta saadun 2.5 miljoonan markan lainan pyyhkiminen, lainan, jonka korkojakaan vuodelta 1948 yhtiö ei ollut kyennyt suorittamaan. Huhtikuun alussa 1949 Salaputki Oy toimitti sanotulle rahastolle anomuskirjelmän, jossa nimenomaan todettiin, että vain saamalla mainittu laina anteeksi voitiin aiottu kauppa Pellonraivaus Oy:n kanssa saada aikaan, minkä jälkeen voitaisiin yksityiset velkojat ja pankit suunnilleen tyydyttää, osakepääoman jäädessä osakkaiden tappioksi.

Siitä huolimatta että ministeri Raatikainen oli käynyt mm. silloiselle pääministerille erityisesti puhumassa ahdingostaan, johon hän Salaputki Oy:n asioiden johdosta oli joutunut, ja saanut Pellonraivaus Oy:n toimitusjohtajalta suosiollisen lausunnon Salaputki Oy:n toiminnasta ja koneista, hän ei saanut ajettua lainan pyyhkimisanomusta lävitse. Kansanhuoltoministeriössä suoritettiin näet perusteellinen tutkimus Salaputki Oy:n taloudellisesta tilasta. Eriteltynään muistiossaan yhtiön tiliasemaa maaliskuun 31 päivästä 1949 olevan taseen perusteella, totesi ministeriön tilitoimiston apulaispäällikkö omaisuusosat taseessa yliarvioituiksi ja sen siitä huolimatta osoittavan yhtiön tuntuvasti ylivelkaantuneeksi ja että Pellonraivaus Oy:ltä saatava kauppahinta ei vastannut kuin runsaasti puolta yhtiön veloista osakepääoman jäädessä kokonaisuudessaan tappioksi. Toisessa muistiossa sanotun toimiston päällikkö totesi yhtiön olevan konkurssikypsän, mikä olisin asianmukaista, kun osakeyhtiölain nimenomaisen säännöksen mukaan yhtiön omaisuus on luovutettava konkurssiin heti kun käy ilmi, etteivät varat vastaa velkoja. Tässä muistiossa todettiin edelleen, että valtion lainan anteeksi antaminen merkitsisi vain lahjoitusta muiden velkojien hyväksi ja ettei

sen vuoksi voitu puoltaa anomukseen suostumista siitäkään huolimatta, että yhtiö oli suorittanut arvokasta työtä salaojaputkien valmistusmenetelmän kehittämiseksi.

Nähtävästi siitä, että kysymyksessä oli erälle valtioneuvoston jäsenelle tärkeä taloudellinen etu, johtui sellainen poikkeus anomuksen normaalista käsittelyjärjestyksestä, että hylkäyspääöstä antamaan ei kuitenkaan katsottu riittävän kauppa- ja teollisuusrahaston hallintotoimikunnan, eikä sanottu elin pöytäkirjojensa mukaan ole asiaa tässä vaiheessa lainkaan käsitelty. Sen sijaan pidettiin tarpeellisena saattaa anomus valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnan ratkaistavaksi ja pelkästään sitä varten kutsuttiin koolle valiokunnan ylimääräinen istunto huhtikuun 26 päiväksi 1949. Asia otettiin siellä käsiteltäväksi säännönmukaiseen tapaan valiokunnan jäsenille ennakolta jaettujen esittelylistojen nojalla, joihin liittyivät jäljennökset yhtiön anomuskirjelmästä sekä edellä mainituista kahdesta muistiosta. Anomus tuli kuitenkin hylätyksi, nähtävästi vain maatalousministeri Matti Lepistön asettuessa, äänestystä kuitenkaan vaatimatta, selvästi anomukseen suostumisen kannalle.

Kaikesta huolimatta asia otettiin, tosin pöytäkirjan ulkopuolella, esille vielä valtioneuvostonkin istunnossa, jossa olivat saapuvilla myös kaikki raha-asiaivaliokunnan äskeisen kokouksen jäsenet mm. ministeri Lepistö, sosiaaliministeri Aleksi Aaltonen sekä kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeri Onni Peltonen samoin kuin ministeri Raatikainen itsekkin. Keskustelun jälkeen, jossa sivuttiin myös ministeri Raatikaisen asemaa yhtiössä sekä varsin kärjekkäästi hänen nimensä mahdollisen „pilalle menemisen” vaaraakin, anomus ei valtioneuvostossa nähtävästi kuitenkaan saanut kuin ministerien Raatikaisen ja Lepistön kannatuksen, joten se tuli hylätyksi.

Alistumatta tähän ja päästämättä Salaputki Oy:tä konkurssiin, jonka yhteydessä olisikin voinut olla uhkaamassa jopa syyte konkurssirikoksesta, ministeri Raatikainen ryhtyi nyt hankkimaan valtiolta suoranaista avustusta yhtiölle. Sen saamista helpottaakseen hän siirsi osakkeensa toiselle ja erosi yhtiön johtokunnan puheenjohtajan paikalta sekä sai — vaikenemalla kuitenkin äskeisestä lainan anteeksisaantiyrityksestä ja sen epäonnistumisesta — erään huomattavassa ase-

massa olevan henkilön suostumaan tilalleen. Niinikään hän sai ministeri Lepistön aktiivisiin toimenpiteisiin avustushankkeensa perille viemiseksi. Valmistavana toimenpiteenä sisällytettiin näet ministeri Lepistön toimesta lisämenoarvioehdotukseen, joka huhti—toukokuun vaihteessa oli käsiteltävänä valtioneuvostossa, 11 Pl. IX: 14 momentin kohdalle perustelujen muutos, jonka mukaan tuolla momentilla jo aikaisemmin salaojituskoneiden ja -työvälineiden kokeilua ja valmistusta varten myönnettyä 5 miljoonan markan määrärahaa saataisiin käyttää myös salaojitustarvikkeiden ja siis myös salaojaputkien valmistusvälineiden kokeilusta ja suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen. Eduskunnassa tämä perustelujen muutos, jonka yhteys Salaputki Oy:n avustussuunnitelmiin ei liene ollut tiedossa, tuli hyväksytyksi kenenkään kiinnittämättä siihen lähempää huomiota.

Salaputki Oy toimitti sitten kesäkuun 21 päivänä 1949 maatalousministeriöön anomuksen 2.5 miljoonan markan avustuksen saamisesta edellä mainitusta määrärahasta. Anomukseen oli liitetty yhtiön omaisuus- ja tulostaseita, joista selvisi, että yhtiön velat toukokuun 31 päivänä 1949 olivat lähes 7.5 miljoonaa markkaa, sekä — ilmeisesti edellä viitatusta syystä — selvitys siitä, että ministeri Raatikainen oli siirtänyt osakkeensa toiselle ja eronnut yhtiön johtokunnan puheenjohtajan paikalta. Näiden selvitysten lisäksi liitettiin avustusanomukseen — nähtävästi vasta maatalousministeriössä — kaksi asian tuntijanlausuntoa. Toinen niistä hankittiin maatalousministeriöön Suomen Salaojitusyhdistyksen toimitusjohtajalta, jolle ei lausuntoa pyydettyäessä puhuttu Salaputki Oy:n avustusaikkeesta mitään. Lausunto olikin niin varovainen, että siinä — edes mainitsematta Salaputki Oy:tä — vain ylipäänsä asetuttiin sille kannalle, että sopivien suomaiden salaojituksessa pyöreä porattu putki on parempi kuin lautaputki ja että niiden tarve maamme kaikkien suopeltojen salaojituksessa olisi yli 100 miljoonaa metriä. Toinen asiantuntijanlausunto saatiin siten, että edellä mainittua lainan anteeksiantoa koskevasta kansanhuoltoministeriön asiakirjavihosta irroitettiin Pellonraivaus Oy:n toimitusjohtajan aikaisemmin mainittu lausunto, joka oli annettu jo huhtikuun 2 päivänä 1949, yhtiöiden välisen kauppaneuvottelujen ollessa toivorik-

kaimmillaan, ja jossa — tosin varsin suurin varauksin — lausuttiin myönteisehkö käsitys Salaputki Oy:n puuputkiporasta, -sorvista ja -sirkkelistä. Tätä lausuntoa katsottiin voitavan sen antajalta lupaa kysymättä edelleenkin käyttää, vaikka Pellonraivaus Oy oli puolestaan katkaissut kauppaneuvottelut ja jo saman huhtikuun lopulla palauttanut kokeiltavanaan olleen porakoneenkin kannattaviin kokeiluihin soveltumattomana takaisin Salaputki Oy:lle.

Sen jälkeen tämä avustusanomuskin joutui useassa kohdin poikkeuksellisen käsittelyn kohteeksi. Ensiksikään ei anomuksesta hankittu valtion maatalouskoneiden koetuslaitoksen lausuntoa, vaikka sellainen oli kaikista muista ko. määrärahan avustusanomuksista hankittu. Toiseksi vietiin asia päätökseensä niin kiireisesti, ettei ehditty odottaa pääministerin paluuta matkalta ja valtiovarainministerin virkalomaltaan, jotta puheena oleva arkaluontoinen asia olisi voitu käsitellä raha-asiainvalidikunnassa sen normaalissa kokoonpanossa. Asia ratkaistiin heinäkuun 1 päivänä 1949 pidetyssä valiokunnan ylimääräisessä istunnossa, johon ottivat osaa vt. valtiovarainministerinä toiminut ministeri Aaltonen puheenjohtajana sekä ministerit Lepistö ja Peltonen jäseninä.

Osittain kiireestä osittain muista syistä aiheutui myös esittelyssä jo ennen asian ratkaisemista merkittävä poikkeus tavallisuudesta. Heti Tasavallan Presidentin vahvistettua lisämenoarvion kutsui ministeri Lepistö kesäkuun 30 päivänä 1949, asianomaisen esittelijänkin ollessa lomalla, tämän esimiehenä olevan tuotanto-osaston päällikön luokseen neuvotellakseen mainitun budjetissa olevan 5 miljoonan markan avustusmäärärahan jakoehdotuksen laatimisesta raha-asiainvalidikunnalle. Ministeri Raatikainen, joka oli kutsuttu mukaan neuvotteluun, ajoi siinä voimakkaasti määrärahan jakamista sillä tavoin, että Salaputki Oy:lle myönnettäisiin koko sen anoma 2.5 miljoonan markan avustus eli siis puolet koko määrärahasta. Huolimatta siitä, että hakijoiden joukossa oli useita muita ja jo siihen mennessä merkittäviä kokeilutuloksia saavuttaneita vakavaisista yrittäjiä, päättyi ministeri Lepistökin samalle kannalle. Kumpikaan ministereistä ei katsonut tarpeelliseksi kertoa siitä ennestään tietämättömälle osastopäällikölle, että Salaputki Oy:n samansuuruinen lainan an-

teeksiantoanomus oli runsas kaksi kuukautta aikaisemmin hylätty sillä perusteella, että yhtiö jo silloin oli konkurssikypsä. Tästä tietämättömyydestään huolimatta ja vastoin kahden ministeriesimiehensä kiinteätä mielihpidettä piti mainittu osastopäällikkö avustusehdotusta Salaputki Oy:n osalta siinä määrin kohtuuttomana ja epäoikeudenmukaisena, että pyysi päästä sitä esittelemästä.

Tuotanto-osaston päällikön tällä tavoin kieltäydyttyä ei hankkeesta kuitenkaan luovuttu, vaan otettiin toinen virkamies asiaa esittelemään. Tehtävä lankesi ministeriön yleisen osaston eräälle vt. nuoremmalle hallitussihteerille, joka aikaisemmin ei ollut joutunut tekemisiin salaojituskysymysten, puhumattakaan Salaputki Oy:n asioiden kanssa. Samana päivänä virka-ajan ollessa päätymäisillään ministeri Lepistö kutsui hänet luokseen, selosti lyhyesti asiaa — taaskaan mainitsematta mitään siitä, että Salaputki Oy:n lainan anteeksiantoanomus oli yhtiön konkurssikypsyyden perusteella vastikään hylätty — sekä määräsi hänet esittelemään seuraavana aamuna raha-asiainvaliokunnalle ja koehdotuksen, jonka ministeri itse oli valmiiksi kirjoittanut paperilapulle ja jonka mukaan Salaputki Oy tulisi saamaan pyytämänsä 2.5 miljoonaa markkaa. Nähtävästi hyvässä uskossa tämä esittelijä sitten kiireisesti valmistikin asiasta ministerin ohjeiden mukaisen muistion, joka seuraavana aamuna jaettiin raha-asiainvaliokunnan jäsenille.

Mainituksa heinäkuun 1 päivänä 1949 pidetyssä raha-asiainvaliokunnan kokouksessa maatalousministeriön ehdotus sitten hyväksyttiin. Tähän ratkaisuun osaa ottaneet ministerit Aaltonen ja Pelttonen sekä tietysti myös ministeri Lepistö katsoivat näin voitavansa suostua Salaputki Oy:n avustusanomukseen siitä huolimatta, että he olivat yhtiön lainan anteeksiantoasiaa aikaisemmin raha-asiainvaliokunnassa ja valtioneuvostossa käsiteltäessä tulleet tietämään sellaisia esittelijän muistiosta tällä kertaa puuttuneita seikkoja, joilla oli olennainen merkitys asian ratkaisemiselle. Heidän täytyi tietää ensiksikin se, että kysymyksessä tosiasiallisesti oli — kuten anteeksiantoasiassakin — valtion varojen myöntäminen Salaputki Oy:n velkojen maksamiseen, johon tarkoitukseen niitä ei ollut lupa myöntää myöskään avustuksen nimellä. Lisäksi heidän täytyi tietää ministeri Raatikaisen yhtiön veloista henkilökoh-

taisessa vastuussa olevana ja sen johtoon kuuluneena edelleen olevan vaarassa „pilata” nimensä yhtiötä uhkaavan konkurssin yhteydessä ja että kysymyksessä siis oikeastaan oli hänen pelastamisensa tästä vaarasta. Tosin haluttiin tätä asiain todellista tilaa nähtävästi peitellä taikka siihen ainakin suhtauduttii suurella piittaamattomuudella. Tähän viittaa sekin, että anomus hyväksyttiin valiokunnan kokouksessa rutiiniasioiden tapaan keskustelutta eikä virallista istuntoa edeltäneessä valiokunnan valmistavassa käsitteilyssäkään, jossa epäselviä tai epävarmoja ratkaisuja ministereiden kesken tavallisesti ennakolta pohdittiin, tästä asiasta näytä syntyneen mitään keskustelua.

Raha-asiainvaliokunnan annettua avustusanomukseen täten myönteisen päätöksen, jolla muodollisesti oli tosin vain valmistava merkitys, mutta joka tosiasiallisesti oli ratkaiseva, teki ministeri Lepistö siihen nojautuen lopullisen päätöksen avustuksen myöntämisestä maatalousministeriössä samana päivänä. Hänen päätöksensä, jossa avustuksen nostamiselle ei pantu mitään erikoisehtoja tai rajoituksia, tiedoitettiin Salaputki Oy:lle ja avustuksen maksattamista varten myös maataloushallitukselle kirjelmillä, joissa avustus ilmoitettiin myönnetyksi tulo- ja menoarvion perustelujen sanontaan liittyen „puisten salaojaputkien koneellisen valmistuksen suunnittelusta ja kokeilusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi”, vaikka kirjelmien allekirjoittaja, ministeri Lepistö oli selvillä varojen myöntämisen edellä estetystä todellisesta tarkoituksesta.

Valtionavustusten käytön valvonasta ja niiden maksattamisesta 3 päivänä marraskuuta 1927 annetun valtioneuvoston päätöksen mukaan maatalousministeriö olisi voinut siirtää jonkin osan ko. avustuksen käytön ja ehtojen valvonnasta maataloushallitukselle. Valvontaa ei kuitenkaan osaksikaan siirretty, vaan jäi se kokonaisuudessaan ja siis myös siitä johtuva vastuu maatalousministeriölle ja lähinnä ministeri Lepistölle. Huomioon ottaen Salaputki Oy:n raha-asiain kehnon tilan ja sen, ettei yhtiö enää harjoittanut mitään kokeilutoimintaa ja että sen muukin toiminta oli miltei täydelleen lamassa, olisivat rajoittavat ehdot ja tiukka valvonta kuitenkin olleet paikallaan. Ja kun pari kuukautta aikaisemmin oli ollut kysymys valtion varojen käyttämisestä nimenomaan yh-

tiön velkoihin, olisi ainakin tällaisen menetelyn estämiseen tähtäävä ehto, jos avustuksella olisi tarkoitettu sitä, miksi se myöntämiskirjelmässä esitettiin, ollut asetettava ja sen noudattamista valvottava.

Aivan oikein ymmärtäen, että avustuksen myöntäminen tulo- ja menoarvion edellyttämällä tavalla ainoastaan vastaisuudessa aiheutuvien kokeilu- ja suunnittelukustannusten korvaamiseen itse asiassa oli todellisen asiantilan peittämistä, sovittiin Salaputki Oy:n johtokunnassa jo avustuksen myöntämistä seuranneena päivänä, pöytäkirjan mukaan ministeri Raatikaisen läsnäollessa, avustuksen käytöstä siten, „että se käytettäisiin pääasiassa henkilökohtaisten vastuiden suorituksiin”. Niinpä kävikin sitten niin, että pian avustuksen nostamisen jälkeen siitä oli käytetty 2,346,063 markkaa aikaisempien menojen ja henkilökohtaisten vastuiden maksamiseen, viimeksi mainittujen joukossa 525,360 markkaa sellaisten osaksi protestissa olevien vekseleiden suorittamiseen, joissa oli ministeri Raatikaisen nimi. Varsinaiseen tarkoitukseensa ei avustusta käytetty lainkaan, sillä minkäänlaisia putkien valmistusmenetelmien suunnitteluja tai kokeiluja ei yhtiö enää suorittanut. Yhtiön muukin toiminta oli jo vuoden ajan ollut melkein olematonta, mitä kuvaa se, että kesästä 1948 sillä oli toimitusjohtajan lisäksi ollut palveluksessaan vain kaksi miestä ja kesäkuun puolivälistä 1949 vain yksi.

Vielä omituisempaan valoon avustuksen myöntäminen ja sen käyttäminen joutuvat sen johdosta, että kun avustus myönnettiin heinäkuun 1 päivänä 1949, oli kauppa- ja teollisuusrahaston hallintotoimikunta tehnyt saman päivän aamuna päätöksen edellä usein mainitun samansuuruisen lainan pakkoperinnästä Salaputki Oy:ltä. Mutta avustusvaroja ei liennyt laisinkaan tämän lainan tai sen korkojen suorittamiseen, vaan se hupeni kokonaisuudessaan yhtiön muihin menoihin. Salaputki Oy:n vihdoin jouduttua seuranneen marraskuun 18 päivänä konkurssiin valvottiin puheena ollut 2.5 miljoonan markan valtionavustus yhtiön konkurssissa ja tuomittiinkin valtiolle takaisin maksettavaksi, mutta sitä vastaan ei saatu mitään konkurssipesän varoista, joita kertyi vain 1,877,021 markkaa, joten myönnetty avustus jäi kokonaisuudessaan valtion vahingoksi. Eipä valtio samansuuruisesta lainastaankaan,

vaikka sen vakuutena oli irtaimistokiinnitys yhtiön omaisuuteen, saanut takaisin enempää kuin 1,266,122 markkaa.

Paitsi edellä kerrottuun ministeri Raatikaisen välittömään toimintaan valtionavustuksen saamiseksi Salaputki Oy:lle minun on kiinnitettävä Eduskunnan huomiota myös eräisiin muihin hänen toimenpiteisiinsä samassa yhteydessä.

Yhteisymmärrys Salaputki Oy:n ja Pellonraivaus Oy:n välillä, joka oli edellä kerrotuin tavoin vähällä päätyä edellisen siirtymiseen oston kautta jälkimmäiselle, näyttää saaneen alkunsa ministereiden Lepistön ja Raatikaisen sekä Pellonraivaus Oy:n johtokunnan puheenjohtajan ja toimitusjohtajan marraskuussa 1948 yhteisesti tekemällä tarkastusmatkalla, jonka aikana keskusteltiin mm. Kolarin kunnassa sijaitsevan Teuravuoman suuren suon raivaussuunnitelmasta ja kummankin yhtiön mahdollisuuksista sen toteuttamisessa. Tämä alkui johti sitten jonkin ajan kuluttua useihin liiketoimiin ja muutinkin läheisiin suhteisiin näiden yhtiöiden välillä. Tammikuun 13 päivänä 1949 Pellonraivaus Oy osti 401,194 markalla sen osan Salaputki Oy:n edellisenä talvena valmistamasta 1.5 miljoonan markan putkivarastosta, jonka ei vielä katsottu menneen kokonaan piloille. Saman tammikuun 28 päivänä tehdyllä sopimuksella Salaputki Oy, itse rahatoman, luovutti Pellonraivaus Oy:lle puuputkiporakoneensa kokeiluja ja edelleen kehittämistä varten, joiden tuloksia kumpikin yhtiö olisi sitten aikanaan saanut käyttäen hyväkseen. Ministeri Raatikaisen annettua Pellonraivaus Oy:lle lupauksia Teuravuoman raivaustyön suorittamisesta, viimeksi mainittu puolestaan antoi seuranneen helmikuun 19 päivänä Salaputki Oy:lle 100,000 markkaa ennakkoa Teuravuomaa varten aikanaan toimitettavasta salaojaputkihankinnasta. Pitämälle ei Pellonraivaus Oy kuitenkaan katsonut voivansa tyydyttää Salaputki Oy:n rahantarvetta saamatta kirjallista vahvistusta ministeri Raatikaisen lupauksen katteeksi.

Pellonraivaus Oy:n pyynnöstä ministeri Raatikainen allekirjoittikin maaliskuun 12 päivänä 1949 maatalousministeriön puolesta valtakirjan, jolla Pellonraivaus Oy oikeutettiin tekemään sopimuksia alihankkijoiden kanssa Teuravuoman raivaus- ja salaojitus-työtä varten. Ministeri Raatikainen ei katsonut tarpeelliseksi tässä yhteydessä eikä myö-

hemminkään mainita valtakirjan varmentaneelle ministeriön esittelijälle mitään Salaputki Oy:lle annettavaksi suunnitellusta hankinnasta. Siitä huolimatta hän ei arkaillut itse allekirjoittaa samana päivänä Salaputki Oy:n puolesta sitoumusta, joka käsitti 100,000 salaojaputken hankinnan Pellonraivaus Oy:lle. Tätä sopimusta vastaan Salaputki Oy sai välittömästi nostaa 400,000 markkaa ennakkoa. Erikoisen syntymistapansa lisäksi tämä hankintasopimus näyttää ainakin näin suurena olleen varsin ennenaikainen, sillä vasta vuoden 1950 kesällä Teuravuomalla ryhdyttiin ja oli tarkoituksenmukaista ryhtyä varsinaiseen salaojitukseen.

Mutta se oli ennenaikainen myös sikäli, että vasta tuon hankintasopimuksen allekirjoittamisen jälkeen ministeri Raatikainen sai maatalousministeriön neuvottelukunnassa maaliskuun 18 päivänä 1949 ajettua lävitse suunnitelman, jonka mukaan Teuravuoman raivaustyö oli hoidettava maatalousministeriöstä käsin eikä maataloushallituksesta, joka oli siihen asti pitänyt huolta sitä koskevista toimenpiteistä. Osoituksena siitä, miten epäkypsä asia vielä siihenkin aikaan oli, voidaan mainita, että vasta kahteen otteeseen käydyin pitkän keskustelun jälkeen ministeri Raatikainen sai, äänten langetessa neuvottelukunnassa tasan 6 ääntä 6 vastaan, puheenjohtajan äänellään kallistetuksi ratkaisun kannalleen myönteiseksi.

Edellä mainitun, suurta hankintaa koskevan sopimuksen luonnetta kuvastaa osaltaan myös se, että ministeri Raatikainen on pitänyt tarkoituksenmukaisena kokonaan vaieta siitä esim. sille toimikunnalle, jonka hän vasta kolmen viikkoa myöhemmin asetti varsinaisesti järjestämään Teuravuoman raivaustyötä. Eikä toimikunta tullut siitä tietämään muualtakaan, sillä myöskään Salaputki Oy enempää kuin Pellonraivaus Oy:kään ei ole katsonut tarpeelliseksi siitä toimikunnalle edes Teuravuoman myöhempien ojitus- ja raivausneuvottelujen aikana mainita. Tämä onkin kenties ymmärrettävää sen vuoksi, että Salaputki Oy ei kyennyt saamaan mitään aikaan tämän hankinnan toteuttamiseksi, ei vielä sittenkään kun ministeri Raatikainen oli antanut metsähallituksen johdolle erikoisuosituksen puutavaran toimittamisesta Teuravuomalla olevista valtion metsistä Salaputki Oy:lle. Ainoa seuraus koko sopimuk-

sesta oli, että Pellonraivaus Oy menetti antamansa etumaksut kokonaan Salaputki Oy:n konkurssissa.

Ei ole helppoa täsmällisesti sanoa, mikä merkitys näillä liiketoimilla on ollut niissä aikaisemmin kerrotuissa neuvotteluissa, jotka koskivat Salaputki Oy:n omaisuuden myymistä Pellonraivaus Oy:lle. Tosiasia joka tapauksessa näyttää olevan, että siitä lähtien kun Salaputki Oy:n edellä kerrottu lainan anteeksiantoonomus oli huhtikuun 26 päivänä 1949 tullut hylätyksi, Pellonraivaus Oy:n asenne kauppaneuvotteluihin muuttui jyrkän torjuvaksi. Toisaalta myös ministeri Raatikaisen asenne Pellonraivaus Oy:öön muuttui sen jälkeen entisestään vallan poikkeavaksi. Tosin hän itsekin vielä kesäkuun lopussa — nähtävästi saatuaan varmuuden edellä mainitusta 2.5 miljoonan markan avustuksen saamisesta — teki uuden tarjouksen Salaputki Oy:n myymisestä Pellonraivaus Oy:lle, vieläpä alennettuun hintaan. Mutta muutoin hänen asenteensa oli muuttunut siinä määrin torjuvaksi Pellonraivaus Oy:tä kohtaan, että se näyttää jälleen vaikuttaneen — mutta nyt päinvastaiseen suuntaan kuin aikaisemmin — niihin virkatoimiin, joihin hän ministerinä ryhtyi.

Selvimmin tämä ilmenee ministeri Raatikaisen jatkuvana kieltäytymisenä maksattamasta Pellonraivaus Oy:lle takaisin 30 miljoonan markan suuruisia liikepääomaa, joka oli tarkoitettu ennakkorahoitukseksi niistä kustannuksista, jotka asutusmaiden raivauksesta korvattiin valtion puolesta vasta jälkikäteen. Tämän liikepääoman Pellonraivaus Oy oli syksyllä 1948 tallettanut asutusrahastoon sillä edellytyksellä, että se saatiin nostaa pois seuraavana keväänä raivauskauden alkaessa ja yhtiön sitä taas tarvitessa toimintansa rahoittamiseen.

Toukokuun 6 päivänä 1949 Pellonraivaus Oy pyysi sanottua summaa maatalousministeriön asutusasiainosastolle (ASO) osoitetulla kirjeellä, joka esittelijän valmistaman myönteisen vastausehdotuksen kera näyttää toimitetun ministeri Raatikaiselle. Kun ratkaisua ei kuulunut, kiirehtivät sekä ASO:n päällikkö että toimistopäällikkö ja asianomainen esittelijä useita kertoja asiaa suullisesti ja — ainakin heinäkuun puolivälissä ja syys—lokuun vaihteessa 1949 — useilla muistioilla, joilla seikkaperäisesti osoitettiin, sekä talletuksen pohjana oleviin asiakirjoihin että

Pellonraivaus Oy:n rahalliseen asemaan ja silloiseen raivaustilanteeseen nojaten, mainittujen rahojen kipeä tarve. Ministeri Raatikaisen asenne oli joko niin välttelevä, että virkamiehetkin johtuivat sitä kummeksuun, taikka suorastaan torjuva. Niinpä hän oli esittelijän toukokuussa 1949 ensi kertaa asiaa suullisesti esitellessä aiheettomasti kiivastunut ja keskeyttänyt esittelyn lausumalla narkästyneenä: „Minä pidän nämä asiakirjat”. Eikä Pellonraivaus Oy:n alkuperäistä anomusta sen jälkeen olekaan mistään löydetty.

Paitsi ASO:n virkamiesten taholta kiirehdiittiin sanotun 30 miljoonan markan palauttamista sekä puhelimitse että henkilökohtaisilla käynneillä myös Pellonraivaus Oy:n toimitusjohtajan sekä hallintoneuvoston ja johtokunnan puheenjohtajien toimesta. Kesäkuun 30 päivänä 1949 yhtiö vielä lähetti suoraan maatalousministeriölle osoitetun kirjeen, jolla sanotun summan käyttöön saamista perustellusti kiirehdiittiin. Kun tämäkään ei johtanut tuloksiin, jättivät Pellonraivaus Oy:n hallintoneuvoston puheenjohtaja ja toimitusjohtaja elokuun 18 päivänä 1949 henkilökohtaisesti saman kirjelmän myös pääministerille sekä lausivat epäilevänsä, että ministeri Raatikaisen kielteinen asenne oli yhteydessä Salaputki Oy:n ostamista koskeneiden neuvottelujen epäonnistumiseen. Pääministeri tiedotti käynnistä ja sen yhteydessä esitetystä epäilyksestä ministeri Raatikaiselle. Mutta vasta kun Pellonraivaus Oy:n hallintoneuvoston puheenjohtaja ja johtokunnan puheenjohtaja olivat syyskuun lopulla käyneet ministeri Raatikaisen luona talletuksen maksattamista vaatimassa sekä hallintoneuvoston puheenjohtaja sen jälkeen ottanut yhteyden vielä pääministeriinkin, ministeri Raatikainen lokakuun 18 päivänä 1949 vihdoinkin suostui palauttamaan mainitun talletuksen.

Talletuksen palauttamista koskevassa kirjelmässä ministeri Raatikainen itsekin totesi, että Pellonraivaus Oy „tarvitsee edellä mainitut varat yleissopimuksen mukaan valtion puolesta suoritettavien töiden ennakkorahoitukseen”. Kun varat kuitenkin saatiin vasta raivauskauden jo ollessa päättymäisillään, eivät ne enää joutuneet „ennakkorahoitukseen”. Tästä viivästyisestä olikin seurauksena häiriötä Pellonraivaus Oy:n toiminnassa mm. sikäli, että se joutui ASO:n vahvista-

masta suunnitelmasta poiketen sijoittamaan koneitaan enemmän yksityisten työmaille, joista raivausmaksut saatiin nopeammin, ja jättämään valtion muutoin kiireellisen asustoinnin tarpeet syrjemmälle.

Edellä olevan perusteella totean,

että sanomalehdentoimittaja Jussi Raatikainen ministerinä on:

1) puoltanut kesäkuun 30 päivänä 1949 ministeri Lepistön ja asianomaisen esittelijän kanssa pidetyssä virallisessa neuvottelussa 2.5 miljoonan markan valtionavustuksen myöntämistä Salaputki Oy:lle, salaten yhtiön toivottoman taloudellisen aseman ja sen aikomuksen käyttää avustusvaroja niiden tarkoituksen vastaisesti mm. omien henkilökohtaisten vekselivastuidensa suorittamiseen, ja toiminut muutoinkin sekä tuon avustuksen saamiseksi että sen lainvastaiseksi käyttämiseksi;

2) antanut — hankkiakseen Salaputki Oy:lle ja siten itselleenkin hyötyä — Pellonraivaus Oy:lle ennakollisia ja ennenaikaisia lupauksia ensin suullisesti ja sitten maaliskuun 12 päivänä 1949 valtakirjan muodossa Teuravuoman salaojitus- ja raivaustyöstä ja siten aikaansaanut sen, että Pellonraivaus Oy on antanut tuota työtä varten Salaputki Oy:lle ennakkomaksuja ne sittemmin kokonaisuudessaan menettäen; sekä

3) aiheettomasti kieltäytynyt kesällä ja syksyllä 1949 lähes viiden kuukauden ajan luovuttamasta Pellonraivaus Oy:lle sille kuulunutta, asutusraivaustöiden rahoittamiseen tarkoitettua ja tarvittua 30 miljoonan markan liikepääomaa ja siten aiheuttanut viivytystä asutusmaiden raivauselle ja muutoinkin häiriötä raivaustoiminnalle;

että maatalousministeri Matti Lepistö ministerinä on:

1) johdettuaan, avustuksen myöntämistä Salaputki Oy:lle valmistellessaan, asianomaisen esittelijän harhaan sellaisia seikkoja salaamalla, jotka esittelijän olisi tullut ottaa huomioon laa-

tiessaan esitystään, heinäkuun 1 päivänä 1949 ensin raha-asiaivaliokunnassa puoltanut 2.5 miljoonan markan avustuksen Salaputki Oy:lle myöntämistä tulo- ja menoarviossa salaojitus-tarvikkeiden vastaisesta kokeilusta ja suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen varatusta määrärahasta ja sitten avustuksen maatalousministeriössä lopullisesti myöntänyt, vaikka hän, ottaessaan vähän aikaisemmin osaa sanotulle yhtiölle myönnetyn samansuuruisen lainan anteeksiantotavan käsittelyyn, oli tullut tietämään yhtiön taloudellisen aseman kestämättömyyden sekä sen, että ministeri Raatikainen yhtiön veloista henkilökohtaisessa vastuussa olevana ja sen johtoon kuuluvana oli vaarassa pilata nimensä yhtiötä uhkaavan konkurssin yhteydessä, ja hänen myös on täytynyt olla selvillä siitä, että avustuksen antaminen Salaputki Oy:lle merkitsi valtion varojen käyttämistä kokeilu- ja suunnitteluavustuksen varjolla Salaputki Oy:n velkojen maksamiseen, ja hän näin ollen on käsittänyt, ettei avustus voinut tulla käytetyksi siihen tarkoitukseen, johon se tulo- ja menoarvion mukaan saatiin myöntää, sekä

2) laiminlyönyt valvoa, että avustus olisi tullut käytetyksi myöntämispäätöksessä sekä tulo- ja menoarviossa edellytettyyn tarkoitukseen,

sellaisin seurauksin, että mainittu avustus on tullut käytetyksi Salaputki Oy:n velkojen ja muiden menojen maksamiseen mutta ei lainkaan sanot-

tuun kokeilu- ja suunnittelutarkoitukseen ja että avustuksesta ei yhtiön konkurssissa ole saatu mitään takaisin; sekä

että johtaja *Aleksi Aaltonen* ja kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeri *Onni Peltonen* ministereinä ovat:

heinäkuun 1 päivänä 1949 pidetyssä raha-asiaivaliokunnan istunnossa, Aaltonen sen puheenjohtajana ja Peltonen sen jäsenenä, edellä mainituin seurauskein myötävaikuttaneet puheena olevan avustuksen antamiseen Salaputki Oy:lle, vaikka heidänkin on täytynyt tietää se, mitä edellä 1) kohdassa on todettu ministeri Lepistön tiennä.

Näin ollen katson,

että sanomalehdentoimittaja Raatikainen on eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta marraskuun 25 päivänä 1922 annetun lain 7 §:ssä tarkoitettulla tavalla ministerinä virkatoimissaan ilmeistä laittomuutta edistäen ja virka-asemaansa maan ilmeiseksi vahingoksi tahallansa väärinkäyttäen selvästi lainvastaisesti menetellyt ja

että ministeri Lepistö, johtaja Aaltonen ja ministeri Peltonen ovat edellä mainitun lain 7 §:n 3 kohdan tarkoittamalla tavalla niinkään ministereinä virkatoimissaan selvästi lainvastaisesti menetelleet.

Paavo Kastari.

Mauno Zitting.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle.

Perustuslakivaliokunnan varattua minulle eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta marraskuun 25 päivänä 1922 annetun lain 3 §:n perusteella tilaisuuden antaa eduskunnan oikeusasiamiehen 27 päivänä marraskuuta 1952 päivätyn kirjelmän n:o 1734 johdosta kirjallisen selityksen saan kunnioittaen esittää seuraavaa:

Tavatessani vuoden 1946 aikana Jyväskylässä asesuunnittelija Aimo Lahden sain tältä kuulla hänen suunnitelmistaan puisten vesijohto- ja salaojaputkien konstruomiseksi. Saatuaan laitteillaan valmistetuksi koekappaleita hän pyysi apuani niiden esittelemiseksi asiantuntijoille. Ehdotuksestani toimitettiin näytelähetys Salaojitusyhdistys r. y:lle tutustumista varten. Yhdistyksen 20 päivänä marraskuuta 1946 antamassa lausunnossa, jossa esitettiin erinäisiä korjauksia putkirakenteisiin, pidettiin näytekappaleita tarkoituksenmukaisina ja todettiin, ettei Suomessa sillä hetkellä ollut käyttökelpoisia koneita pyöreiden puuputkien valmistamiseen salaojitusta varten. Saatuaan tällä tavoin arvovaltaista rohkaisua herra Lahti jatkoi koneittensa suunnittelua. Kun hänellä ei kuitenkaan ollut riittäviä taloudellisia mahdollisuuksia suunnitelmien kehittämiseksi, hän ryhtyi puuhaamaan osakeyhtiötä, johon hän toivoi myös allekirjoittaneen osallistuvan pienellä pääomalla. Kun mielestäni oli varsin tärkeätä, että maatalouden välttämättömästi tarvitsemien salaojaputkien valmistamisessa päästäisiin niin tehokkaaseen tuotantoon kuin mahdollista, pidinkin osallistumistani yhtiöön asianmukaisena, vaikkakaan minulla ei vähäisestä osakemäärästäni johdun ollut mahdollisuutta ratkaisevasti vaikuttaa yhtiön asioiden hoitoon, mihin minulla ei sitäpaitsi olisi ollut mahdollisuutta

senkään vuoksi, etten asunut yhtiön toimintapaikkakunnalla.

Vuoden 1947 alussa perustetun Salaputki Oy:n osakepääoma, 600,000 markkaa, ei kuitenkaan ollut riittävä alullepannun toiminnan tehostamiseen. Tämän vuoksi yhtiö kääntyi kauppa- ja teollisuusrahaston puoleen, jolta se sai 13 päivänä kesäkuuta 1947 2.5 miljoonan markan suuruisen lainan toimintansa kehittämiseksi. Laina myönnettiin yhtiölle ilman, että se saattoi lainalle sen myöntämishetkellä antaa muita vakuuksia kuin lupauksen myöhemmin hankittavasta irtaimistokiinnityksestä yhtiön koneistoihin ja kalustoon.

Lainapääoman turvin herra Lahti, joka yhtiön pääosakkaana täydellisesti määräsi yhtiön toiminnasta, rakennutti tehdaslaitoksen Jyväskylään. Yhtiö kärsi kuitenkin huomattavasti jatkuvasta käyttöpääoman puutteesta, mitä lisäsi se, että Lahti oli suunnitellessaan yhtiön toimintaa jättänyt huomioonottamatta asiantuntijana kuullun professori Lauri Keson suosituksen siirrettävien, työpaikoilla valmistettavien salaojaputkien edullisemmudesta. Vihdoin yhtiö joutui Lahden johtamana siihen asemaan, että hän katsoi parhaaksi siirtyä siitä syrjään. Tällöin yhtiöön liittyi uusia henkilöitä, sitten kun sen osakepääoma oli sitä ennen korotettu 1,800,000 markkaan, mistä minun osuuteni oli 250,000 markkaa. Salaputki Oy:n toimintaa tämän jälkeen jatkettaessa professori Keson esittämä puisten salaojaputkien poraus itse työpaikoilla osoittautui käytännössä aikaisemmin käytettyä menettelytapaa edullisemmaksi. Tällöin oli kuitenkin luotava uusia koneistolle tähän käyttöön soveltuvia konstruktioita. Näin yhtiön koneellistamis- ja erikoiskoneiden suunnitteluvaihe jatkui edelleen eikä sillä ollut toistaiseksi

mahdollisuutta päästä niin laajaan tuotantoon, että sillä olisi ollut jo käytettyihin pääomiin nähden taloudellista merkitystä. Yhtiön toiminta pysyi näin ollen jatkuvasti tappiollisena.

Parantaakseen yhtiön taloudellista asemaa sen johtokunnan jäsenet menivät takaaajiksi yhtiön vekseleihin, mikä käsittääkseni on mitä selvin todistus siitä, että sen piirissä jatkuvasti luotettiin sen mahdollisuuksiin omaksumansa tehtävän suorittamisessa. Kun tätä seikkaa on julkisuudessaakin tahdottu minulle epäedullisessa mielessä erikoisesti painostaa, pyydän jo tässä yhteydessä huomauttaa, ettei minulla Salaputki Oy:ssä ollut muita henkilökohtaisia vastuita kuin yhdessä muiden yhtiön johtokunnan jäsenten kanssa yhteisvastuullisesti annettuja takauksia yhtiön vekseleistä. Vastuuni oli valtionavustuksen myöntämishetkellä kuitenkin siksi vähäinen, että kun ottaa huomioon sen, että kanssatakaajani kaikki olivat varsin vakavaraisia henkilöitä, kukaan ei voinut vakavissaan ottaa edes kyseenalaiseksi sitä, että avustusanomuksen käsittelyssä olisi pitänyt kiinnittää asian tähän puoleen huomiota.

Kun vuoden 1948 elokuussa jouduin kiinteästi virkatehtäviin Helsingissä, ei minulla ollut tilaisuutta edes aikaisemmassa laajuudessa osallistua yhtiön asioihin. Se seikka, että marraskuussa 1948 yhdessä maatalousministeri Matti Lepistön ja Pellonraivaus Oy:n johtokunnan puheenjohtajan ja toimitusjohtajan kanssa suorittamani virkamatkan aikana asia Salaputki Oy:n osakekannan mahdollisesta siirtymisestä Pellonraivaus Oy:lle joutui puheeksi, johtui siitä, että tämä asia oli mielestäni ajattelemisen arvoisen ja että ostajaehdokkaat kiinnitti ajatuksien vakavaa huomiota. Salaojituskysymykset sitäpaitsi liittyivät läheisesti tehtäviini jo sen vuoksi, että silloisen hallituksen suunnitelmat salaojituksen tehostamiseksi, mm. suunnittelemalla salaojituslakia, olivat varsin laajasuuntaisia myös asutussasiain yhteydessä, joiden hoitaminen kuului virkatehtäviini.

Omistamani yhtiön osakkeet myin yhtiön toimitusjohtajalle, insinööri Eino B. Jantuselle vuoden 1949 alkupuoliskolla ja 8 päivänä toukokuuta 1949 pidetyssä varsinaisessa yhtiökokouksessa minut vapautettiin myöskin yhtiön johtokunnan jäsenyydestä. Tämän jälkeenkin yhtiön johdon taholta kuitenkin

käännyttiin usein allekirjoittaneen puoleen ja valitettiin jatkuvia taloudellisia vaikeuksia. Tällöin neuvoin yhtiötä anomaan valtion tukea, jonka saamiseen katsoin olevan mahdollisuuksia, koska yhtiö oli käsitykseni mukaan tehnyt merkittävää työtä yleishyödyllisiä maataloudellisia näkökohtia silmälläpitäen. Pidän nimittäin ilmeisenä, että jo kesäkuussa 1947, jolloin kauppa- ja teollisuusrahasto oli myöntänyt yhtiölle 2.5 miljoonan markan suuruisen lainan vaatimatta sillä hetkellä mitään reaalityakuuksia, oli sanottua lainaa myönnettäessä annettu ratkaiseva merkitys yhtiön pyrkimyksille ja tarkoituksiperille. Näin ollen katsoin voivani antaa yhtiölle neuvon valtionavustuksen hakemisesta, kun kauppa- ja teollisuusrahasto oli keväällä 1949 hylännyt yhtiön edellämainitun lainan poistamista koskevan anomuksen.

Eduskunnan oikeusasiamies on katsonut voivansa väittää, että allekirjoittanut on tämän avustusasian käsittelemisen yhteydessä mm. salannut asian ratkaiselta ministeri Lepistöltä yhtiön toivottoman taloudellisen aseman. Sitä, että oikeusasiamies on voinut tulla tällaiseen käsitykseen, ei voi käsittää muuten kuin, että hän ei ole ennen johtopäätösten tekemistä malttanut tarpeeksi perehtyä asian tosiasialiseen puoleen. On nimittäin huomattava, että niin hyvin ministeri Lepistö kuin muutkin asian käsittelyyn muodossa tai toisessa osallistuneet hallituksen jäsenet ovat heitä asiasta kuulusteltaessa ilmoittaneet olleensa asiaa käsiteltäessä tietoisia Salaputki Oy:n heikosta taloudellisesta asemasta. Mutta vaikkapa näin ei olisi ollutkaan asian laita, *yhtiön taloudellisen aseman heikkous, joka nimenomaan oli ratkaisevana perusteena anottaessa sekä kauppa- ja teollisuusrahaston myöntämän lainan poispyyhkimistä että valtionavustusta, olisi käynyt hyvin selville myöskin anomukseen liitetystä asiakirjoista.* Huomattava nimittäin on, että mainitun anomuksen oheen oli liitetty yhtiön omaisuus- ja tulostaseet 31. 12. 1948 ja 31. 5. 1949. Näistä taseista käy ilmi, että yhtiön toiminta oli esim. vuonna 1948 tuottanut tappiota 1,181,328 markkaa ja aikana 1. 1.—31. 5. 1949 1,136,698 markkaa. Esimerkiksi vuonna 1948 liiketoiminnasta saadut tulot olivat näiden taseiden mukaan hädin tuskin riittäneet peittämään palkka- ja korkomenot kaikkien muiden menojen jäädessä yhtiön tappioksi. Näistä taseista käy edelleen ilmi,

että kesäkuun alussa 1949, missä kuussa eräytyviä vekseleitä yhtiöllä oli anomusasiakirjoihin liitetyn luettelon mukaan yhteensä 780,000 markkaa, yhtiöllä oli helposti käytettävissä olevia varoja ainoastaan rahana ja pankkitileillä olevat 56,354 markkaa. Kun huomioonottaa, että taseista kävi ilmi paitsi edellämainittuja seikkoja myöskin mm. se, ettei yhtiöllä tällöin ollut muuta myytäväksi aiottua omaisuutta kuin 310,000 markan suuruiseksi arvioitu tavara- ja valmistevarasto ja että sillä oli vekselivastuiden lisäksi vastattavinaan 1,961,256 markan määräiset tilivelat sekä pitkäaikaisia velkoja lähes 4.5 miljoonan markan määrä, näin ollen, mikäli halutaan pysyä asiallisina, ei toki voitane väittää, että Salaputki Oy:n taholta olisi valtionavustusta koskevan anomuksen yhteydessä pyritty asian ratkaisevilta viranomaisilta salaamaan yhtiön heikkoa taloudellista asemaa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kirjelmässä väitetään niinikään, että allekirjoittanut olisi ennen valtionavun myöntämistä salannut Salaputki Oy:n kykenemättömyyden suorittaa Teuravuoman työmaalla tarvittavien salaojaputkien valmistamisen. Perusteluna tähän väitteeseen on kuulustelupöytäkirjojen mukaan viittaus professori Keson ja allekirjoittaneen tästä asiasta käymään keskusteluun. Kuulustelupöytäkirjassa mainitaan tästä keskustelusta ja oletetaan sen tapahtuneen touko—kesäkuussa 1949. Tieto on kuitenkin kuulustelijan esittämistä ”kiehtovista kysymyksistä” johtuen erheellinen, sillä tällainen keskustelu on, kuten oheistetusta professori Keson kirjeestä käy ilmi, voinut tapahtua vasta myöhään syksyllä ja aikaisintaan elokuussa 1949. Edelleen mainitaan eduskunnan oikeusasiamiehen kirjeessä, että allekirjoittanut on kesäkuun 30 päivänä 1949 ministeri Lepistön virkahuoneessa pidetyssä ”virallisessa neuvottelussa” puoltanut monesti mainitun valtionavustuksen myöntämistä Salaputki Oy:lle. Tähän nähden on minun huomautettava, ettei kyseessäolevaa keskustelua voida millään tavoin katsoa viralliseksi, koska siinä ministeri Lepistön ja allekirjoittaneen lisäksi oli läsnä vain agronomi Perttula, joka edustamansa invalidijärjestön puolesta vaati sille myönnettäväksi suurehkoa valtionavustusta. Agronomi Perttula ei näin ollen esiintynyt puheenaolevassa tilaisuudessa asian esittelijän ominaisuudessa

eikä hän, kuten asiakirjoista ilmenee, sitä sittemmin esitellytkään, vaan teki sen hallitussihteeri Klas Bäckström, jonka kanssa allekirjoittanut ei ole ollut asiasta minkäänlaisessa keskustelussa ja joka ei ennen asian esittelyä ole ollut siitä keskustellut myöskään agronomi Perttulan kanssa, joten esittelijällä, jos se olisi asiaan vaikuttanutkaan, ei voinut olla tiedossaan mielipiteeni asiassa.

Edelläsanotun perusteella voidaan todeta, että allekirjoittanut, joka tosin oli antanut Salaputki Oy:n johtokunnalle neuvon anoa valtionavustusta ja sittemmin ministeri Lepistölle suositellutkin tämän avustuksen hyväksymistä, on kaikissa asian käsittelyvaiheissa edellyttänyt, että avustus voidaan ja tulee myöntää ainoastaan lain mukaisessa järjestyksessä. Niinikään en ole missään tilaisuudessa, en yhtiön johtokunnalle, en ministeri Lepistölle enkä maatalousministeriön virkamiehille esittänyt viittaustakaan, että avustus olisi myönnettävä vastoin lakia ja budjettipäätöstä. Myöskään en ole missään vaiheessa salannut Salaputki Oy:n heikkoa taloudellista asemaa, joka sitäpaitsi oli valtioneuvoston piirissä ennestäänkin tunnettu, eikä sitä ole tehty myöskään mainitun yhtiön johtokunnan taholta.

Vahvasti väritetty on oikeusasiamiehen kertomus myöskin siltä osalta, miltä se koskee Salaputki Oy:lle myönnetyn valtionavustuksen käyttämistä. Siinähan nimittäin koetetaan luoda se kuva, että ainakin osa tästä valtionavustuksesta olisi käytetty allekirjoittaneen vekselivastuiden suorittamiseen. Tähän nähden pyydän ensiksikin huomauttaa, etteivät kyseessäolevat vekselit suinkaan olleet minun vekseleitäni vaan Salaputki Oy:n, joskin allekirjoittanut oli yhtiötä auttaakseen yhdessä muiden johtokunnan jäsenten kanssa mennyt yhteisvastuulliseen takaukseen niiden suorittamisesta. Lisäksi on huomattava, että tällaisten vekselivastuiden määrä oli varsin pieni nousten oikeusasiamiehenkin ilmoituksen mukaan vain 525,360 markkaan. Huomioonottaen sen, että vekseleissä mukanaolleet johtokunnan jäsenet olivat riittävän vakavaraisia vastaamaan takauksitoumuksistaan, allekirjoittaneen osuudesta vastuusta olisi noussut vain 130—150,000 markkaan, mikä ei ole sellainen summa, että kukaan järkevästi ja puolueetomasti ajatteleva henkilö haluaisi ryhtyä

väittämään, että asemassani oleva henkilö ryhtyisi sen takia — vieläpä yhtiöstä erotuaan — toimenpiteisiin, joihin oikeusasiamies väittää minun asiassa ryhtyneen.

Kun oikeusasiamies on päätenyt siihen tulokseen, että minä muka olisin Salaputki Oy:n avulla hankkinut itselleni henkilökohdasta taloudellista hyötyä, saanen tässä yhteydessä mainita, että *Salaputki Oy:n toiminnassa mukana ollessani en ole mistään toimistani tai tehtävistäni yhtiössä pyytännyt taikka saanut mitään palkkiota, en edes korvausta kahden ja puolen vuoden aikana tekemistäni matkoista minulle aiheutuneista kustannuksista.* Tämän lisäksi on henkilökohtaisena menetyksenäni mainittava osa sijoittamastani osakepääomaosuudesta sekä yhtiön konkurssiin menon jälkeen johtokunnan jäsenten maksettavaksi jäänyt velkavastuu, josta olen osuutenani suorittanut 50,000 markkaa. Lisäksi pyydän huomauttaa, että kysymys Salaputki Oy:n saaman valtionavustuksen käyttämisestä on parhaillaan vireillä yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävänä syytteenä yhtiön johtokunnan jäseniä vastaan ja nämä syytteet ovat ainakin alimassa oikeusasteessa hylätyt. Näin ollen on mielestäni peräti ennen aikaista puhua ennen tuomioistuimen antamaa lopullista päätöstä avustusvarojen väärinkäytännisestä sotiin siihen minutkin, joka silloin en enää ollut mainitun johtokunnan jäsen enkä edes yhtiön osakkaakaan. On käsittämätöntä, millä perusteella oikeusasiamies vihjailee konkurssirikoksesta, vaikka Salaputki Oy:n konkurssissa sellaista syytetä ei nostettu.

Omalaatuisella tavalla oikeusasiamies selittelee kirjelmässään myöskin Salaputki Oy:n ja Pellonraivaus Oy:n keskenään käymiä neuvotteluja Salaputki Oy:n osakekannan mahdollisesta siirtymisestä Pellonraivaus Oy:lle sekä eräitä muita mainittujen yhtiöiden välisiä asioita. Tässä suhteessa on minun oikaistakseni näitä selittelyjä todettava seuraavaa:

Kuten olen jo aikaisemmin maininnut käytiin molempien edellämäinnittujen yhtiöiden edustajien kanssa neuvotteluja edellämäinnitusta mahdollisesta osakekaupasta. Neuvottelujen lähtökohtana oli, että Pellonraivaus Oy pääomavahvempuna yhtiönä kykenisi viemään Salaputki Oy:n suorittamat perustavaa laatua olevat työt puisten salajaputkien valmistamiseksi nopeammin pää-

tökseen tarvitsematta uhrata varoja alkukokeiluihin. Luonnollista oli, että neuvotteluissa kummaltakin puolen pidettiin kiinni asianomaisen yhtiön eduista. Neuvottelujen kuluessa Pellonraivaus Oy teki joitakin yrityksiä Salaputki Oy:n kehittämän koneiston kunnostamiseksi putkien valmistustarkoituksiin enemmän soveltuvaksi. Samoin se sai varsin alhaisesta hinnasta ostaa Salaputki Oy:n putkivaraston. Käydyt kauppaneuvottelut päättyivät kuitenkin tuloksettomina. *Ne olivat kaiken aikaa olleet yksinomaan yhtiöiden välisiä,* mistä syystä tuntuu varsin oudoksuttavalta, että nämä valtion etuun ja oikeuteen millään tavoin vaikuttamattomat tapahtumat ovat saaneet varsin laajaa huomiota eduskunnan oikeusasiamiehen kirjelmässä.

Samoin on eduskunnan oikeusasiamies katsonut asiakseen selostaa kirjeessään erästä Pellonraivaus Oy:n ja Salaputki Oy:n välillä tehtyä yksityisoikeudellista sopimusta sekä siihen liittyviä olosuhteita. Tähän nähden pyydän huomauttaa seuraavaa:

Pohjois-Suomen soiden raivaamiseksi viljelyskelpoiseksi myönnetyn määrärahan irrottaminen maatalousministerin käyttöön antoi jo vuoden 1949 alussa mainitulle ministeriölle täyden oikeuden päättää tämän määrärahan käytöstä edullisimmaksi katsotulla tavalla budjettipäätöksen mukaisessa järjestyksessä. Jo sanotun vuoden alkupuolella myönsin asiasta päättävänä ministerinä maataloushallitukselle määrärahan erinäisten ministeriön osoittamien perustöiden suorittamiseksi. Ministeriölle jäi tämän jälkeenkin edelleen päätäntävalta määrärahan käyttämiseen nähden samoin kuin oikeus tehdä sitoumuksia työn alkuunpanemista ja jatkamista silmälläpitäen. Ns. Pohjois-Suomen toimikunnan antaman lausunnon mukaisesti pidin näet tarkoituksenmukaisimpana pitää Pohjois-Suomen soiden raivaustyömaan ministeriön välittömässä hoidossa, koska jo ensimmäinen maataloushallituksen laatima määrärahan käyttösuunnitelma ei vastannut asiantuntijain esittämiä toivomuksia määrärahan tarkoituksenmukaisesta käyttämisestä. Maataloushallituksen suunnitelman mukaan oli näet huomattava osa määrärahasta käytettävä rakennustoimintaan raivaustoiminnan osuuden jäädessä kovin vähäiseksi. Neuvotteluani asiasta maan johtavien alan asiantuntijain professoreiden

Lauri Keson ja Rurik Pihkalan kanssa näistä asioista ja tultuani vakuuttuneeksi heidän esittämiensä mielipiteiden asianmukaisuudesta sekä saatuani heidät lupautumaan jäseniksi toimikuntaan, jonka tuli maatalousministeriön puolesta valvoa mainittujen töiden suorittamista, asetettiin sanottu toimikunta, jota täydennettiin Pohjois-Suomen maatalousolojen asiantuntijalla ja maatalousministeriön lainoittamisella edustajalla. Näin laaditulla määrärahan käyttösuunnitelmalla ja sen noudattamisella ei ollut eikä voinut olla mitään sellaista asiayhteyttä, mihin oikeusasiamies näyttää kirjelmässään pyrkivän viittaamaan. Pellonraivaus Oy:n ja Salaputki Oy:n välillä samoihin aikoihin tehty sopimus oli yksinomaan yhtiöiden keskinen eikä millään tavoin valtiota velvoittava. Sen allekirjoittajaksi olen joutunut osakeyhtiölain mukaisena Salaputki Oy:n toiminimen kirjoittajana. Tämä sopimus oli, kuten sanottu, mitä selvemmin Pellonraivaus Oy:n ja Salaputki Oy:n välinen yksityisoikeudellinen sopimus.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kirjelmässä esitetään myös syytös siitä, että olisi „toiminut maan ilmeiseksi vahingoksi” lykätesäni Pellonraivaus Oy:n anomaa 30 miljoonan markan suuruisen asutusrahastoon palautetun lainan maksattamista näin aiheuttaen viivytyksiä asutusmaiden raivaukselle ja muutoinkin häiriötä raivaustoiminnalle. Tämän johdosta pyydän huomauttaa seuraavaa:

Maatalousministeriön ja Pellonraivaus Oy:n väliset suhteet on määritetty 28 päivänä huhtikuuta 1945 allekirjoitetussa yleissopimuksessa, jossa Pellonraivaus Oy on sitoutunut ”tekemään voitavansa kohottaak-

seen raivaustöiden suorituskykynsä keskimäärin 30,000 hehtaariin vuodessa kymmenen vuoden aikana.” Tämän 300,000 hehtaarin kokonaisraivausalan hehtaaria kohti valtio myöntää samoin yleissopimuksen mukaan yhtiölle lainaa 1,500 markkaa eli yhteensä 450 miljoonaa markkaa käyttöpääomaksi. Vuoden 1946 neljännessä lisämenoarviossa myönnettiin tämän luoton maksattamiseksi 250 miljoonaa markkaa ja vuoden 1947 viidennessä lisämenoarviossa 93 miljoonaa markkaa. Pellonraivaus Oy:n vuoden 1951 vuosikertomuksen mukaan on yhtiöllä pitkäaikaista lainaa kaikkiaan 342,711,999 markkaa, mistä suurin osa on juuri yleissopimuksen mukaista valtion lainoitusta.

Eduskunnan myöntämät kaksi määrärahaa edellyttävät maatalousministeriön vahvistaman ”1,500 markkaa hehtaaria kohti”-perusteen mukaan 229,000 hehtaarin raivaamista tai ainakin tehokkaita suunnitelmia ja valmisteluja tämän määrän raivaamiseksi. Tarkkoja tietoja ei ole saatavissa siitä, kuinka paljon edellämainitussa yleissopimuksessa tarkoitettua valtion raivaustoimintaa Pellonraivaus Oy on todella suorittanut. Maatalousministeriön asutusasiainosaston julkaiseman Asutustoiminnan aikakauskirjan viime vuoden toisessa numerossa olevan tilaston mukaan oli 31 päivään joulukuuta 1951 mennessä maanhankintalain toimeenpääntöön liittyvässä pellonraivauksessa raivattu ns. ”valtion raivauksessa” yhteensä 19,461 hehtaaria. Viime vuoden loppuun mennessä lienee Pellonraivaus Oy suorittanut tätä ns. ”valtion raivausta” kaikkiaan noin 21,400 hehtaaria. Tämä määrä jakautuu vuosina 1949—52 seuraavasti:

V. 1949	raivattu Pellonraivaus Oy:n toimesta	3,600	hehtaaria,	
V. 1950	” ” ” ”	3,100	” ”	
V. 1951	” ” ” ”	2,700	” ”	sekä
V. 1952	” ” ” ”	2,400	” ”	

Kuten edelläolevasta tilastosta on havaittavissa raivausmäärät ovat vuodesta 1949 lähtien jyrkästi alentuneet, vaikka yhtiöllä ei tiettävästi ole näinä vuosina ollut vaikeuksia valtion rahoituksen suhteen. Ainoastaan yhtenä vuotena, nimittäin vuonna 1948, on Pellonraivaus Oy:n suorittama raivaus kohonnut yli 4,400 hehtaariin. Edelläolevista luvuista käy siis selville, että vuonna 1949

on raivattu vuosien 1946—1952 keskimääräisraivausta enemmän ja runsaasti enemmän kuin seuraavina vuosina. Näin ollen ei puheena olevan määrärahan myöntämisen lykkäämisestä ole ollut raivaustoiminnalle sellaisia seurauksia kuin mitä oikeusasiamies väittää sillä olleen, mihin väitteeseensä hän perustaa raskaat syytöksensä.

Mitä edellämainitun 30 miljoonan markan

takaisin maksattamiseen tulee, sen tuli Pellonraivaus Oy:n lähettämän palauttamiskirjelmän sisältävän toivomuksen mukaan tapahtua "valtion töiden niin vaatiessa". Maatalousministeriö ei ole antanut Pellonraivaus Oy:lle mitään muuta lupausta tai sitoumusta varojen palauttamisesta kuin mitä ministeriön päätös varojen tallettamisesta sisältää. Jos muita lupauksia tai sitoumuksia on annettu, on ne antanut sellainen henkilö, joka ei ole ollut niiden antamiseen oikeutettu, eivätkä ne ole voineet olla asiasta päättävää ministeriä velvoittavia. Esitys summan takaisin maksattamisesta tehtiin minulle vuoden 1949 toukokuussa, jolloin varsinainen raivauskausi ei ollut vielä alkanut. Kun silloin oli tiedossa, ettei Pellonraivaus Oy ollut aikaisempina raivauskausina kyennyt saamaan aikaa kuin noin kymmenennen osan yleissopimuksessa edellytetystä vuosittaisesta keskimääräisraivauksesta eikä myöskään ollut osoittanut vakavaa pyrkimystä tämän tavoitteen saavuttamiseen, oli käsitykseni mukaan yleissopimuksen vastaista, että maatalousministeriön asutusasiainosasto oli esittänyt hyväksyttäväksi yhtiön anomaa näin suuren käyttöpääoman palauttamista yhdellä kertaa ja ennen varsinaisten raivaustöiden aloittamista. Myöskin oli tiedossa, ettei yhtiö myöskään vuonna 1949 voisi päästä lähellekään edellämainittua keskimääräistavoitetta, minkä suuruisen tuloksen saavuttamista silmällä pitäen laina oli alkujaan myönnetty. Vuodet 1950—1952 ovat osoittaneet, ettei yhtiö tämän jälkeenkään ole kyennyt täyttämään yleissopimuksen sille asettamia raivausvelvoituksia eikä tätenköisesti siihen pyrkinytkään. Sensijaan se kylläkin on vaatinut ja saanut vastaanottaakin saman yleissopimuksen sille tarjoamat taloudelliset edut, mikä käsitykseni mukaan on ollut mahdollista vain senvuoksi, että Pellonraivaus Oy:lle maatalousministeriöstä tapahtuva määrärahojen esittäminen valtion tulo- ja menoarvioon ja maksattaminen sanotulle yhtiölle tapahtuu ministeriön asutusasiainosaston esittelystä, jonka osaston ylijohtaja samalla on Pellonraivaus Oy:n hallituksen jäsen ja nauttii tästä tehtävästään palkkiota. Minusta herättää kummastusta se, että tämä yksi niitä harvoja tapauksia, jolloin maatalousministeriössä toimiva ministeri on toimivaltansa puitteissa koettanut rajoittaa valtion lainoituksen edellämainitunlaista tuh-

lailevaa käyttöä, nyt yritetään oikeusasiamiehen kirjelmässä leimata toiminnaksi "maan ilmeiseksi vahingoksi".

Allekirjoittanut on senvuoksi, että asian todellinen laita tulisi tunnetuksi myöskin sellaisille, joilla ei ole mahdollisuutta tutustua jutun asiakirjoihin, joutunut edellä oikomaan paljon sellaisiakin oikeusasiamiehen kirjelmästä ilmeneviä väitteitä, joilla ei ole mitään yhteyttä perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi joutuvan varsinaisen asian kanssa. Varsinaiseen asiaan nähden pyydän seuraavassa vielä lyhyesti todeta, että jutun asiakirjoista sekä edelläsanoitusta käy ilmi,

- 1) ettei allekirjoittanut ole missään vaiheissa ollut ratkaisemassa Salaputki Oy:n anomaa valtionavustusta koskevaa asiaa;
- 2) ettei allekirjoittanut, joka tosin on neuvonut Salaputki Oy:n johtokuntaa jättämään mainitun anomuksen maatalousministeriölle ja vieläpä ministeri Lepistölle suositellutkin siihen suostumista, ole millään tavoin pyrkinyt salaamaan Salaputki Oy:n taloudellisen aseman heikkoutta, mikä sitäpaitsi oli asian käsittelyyn muodossa tai toisessa osallistuneille hallituksen jäsenille tunnettu, eikä sitä ole tehnyt myöskään Salaputki Oy:n johtokunta;
- 3) ettei allekirjoittanut ole millään tavoin vaikuttanut mainitun yhtiön johtokuntaan tai toimitusjohtajaan ko. valtionavustuksen käytössä, koska en tällöin enää ollut johtokunnan jäsen enkä yhtiön osakaskaan;
- 4) että kysymys tämän valtionavustuksen käyttämisestä on parhaillaan vireillä tuomioistuimessa yhtiön johtokunnan jäseniä vastaan ajettuna syytejuttuna ja että ainakin alioikeudessa on kaikki heitä vastaan nostetut syytteet hylätty;
- 5) ettei ko. valtionavustusta ole pienimmältä osaltaankaan käytetty allekirjoittaneen, vaan yksinomaan yhtiön vekseliden maksuun;
- 6) ettei allekirjoittanut ole koskaan missään muodossa itselleen edustanut taikka saanut minkäänlaista hyvitystä taikka palkkiota toiminnastaan Salaputki Oy:ssä;

- 7) että Teuravuoman raivaustyön yhteydessä maatalousministeriön taholta Pellonraivaus Oy:lle annettu periaatteellinen valtuutus on tapahtunut ministerin toimivallan puitteissa;
 - 8) että Pellonraivaus Oy:n ja Salaputki Oy:n väliset sopimukset ovat olleet yhtiöiden keskeisiä ja yksinomaan yksityisoikeudellisia; sekä
 - 9) että lykätessäni Pellonraivaus Oy:lle
- Helsingissä 11 päivänä helmikuuta 1953.

sen asutusrahastoon palauttaman 30 miljoonan markan maksattamista on se tapahtunut ministerin toimivallan puitteissa ja lainan palauttamisehtojen mukaisesti ja että minulla on näin menetellessäni ollut mitä pätevimmät perusteet.

Kaiken esittämäni saan mitä kunnioittavimmin saattaa eduskunnan perustuslakivaliokunnan tietoon.

Jussi Raatikainen,
toimittaja, Helsinki.

Liitteitä: 3 kpl.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle.

Perustuslakivaliokunta on kirjelmällään viime joulukuun 4 päivästä varannut allekirjoittaneelle tilaisuuden selityksen antamiseen eduskunnan oikeusasiamiehen viime marraskuun 27 päivänä päivätyn kirjelmän N:o 1734 johdosta, joka sisältää eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksen Salaputki Oy:lle aikoinaan myönnettyä valtionavustusta koskevasta asiasta. Tämän johdosta esitän kunnioittavasti Perustuslakivaliokunnalle seuraavaa.

Eduskunta hyväksyi erään raha-asiainaloitteen perusteella v:n 1949 valtion tulo- ja menoarvioon 11 Pl. IX: 14 momentin kohdalle 5 milj. markan määrärahan käytettäväksi maatalousministeriön lähemmin määräämällä tavalla salaojituskoneiden ja -välineiden kokeiluun ja valmistukseen. Määräraha vahvistettiin tarkoitukseen käytettäväksi. Hallituksen eduskunnalle v. 1949 jättämässä lisätalousarvioehdotuksessa esitettiin mainitun määrärahan käyttöoikeutta laajennettavaksi siten, että avustus voitaisiin myöntää myös koneellisesti valmistettavien salaojitustarvikkeiden kokeilusta ja suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen. Tämän ehdotuksen eduskunta hyväksyi.

Maatalousministeriön käytettäväksi oli näin ollen tulo- ja menoarviossa asetettu 5 milj. mk:n määräraha salaojituskoneiden ja -välineiden kokeiluun ja valmistamiseen sekä koneellisesti valmistettavien salaojitustarvikkeiden kokeilusta ja suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen. Määräraha oli käytettävä maatalousministeriön määrättävällä tavalla, kuten momentin perustelussa sanottiin. Ko. avustuspääräraha kuului siihen ryhmään valtionavustuksia, joiden antaminen on katsottava olevan viranomaisen harkinnan varassa. Tämä harkinnanvaraisuus antoi siis huomattavasti enemmän liikkuma-alaa, kuin jos olisi ollut

kysymyksessä lakimääräinen avustus, jonka antamisen edellytykset on kulloinkin määriteltävä laissa. Toisaalta olisi tuskin kuitenkaan voitu pitää oikeana, että tulo- ja menoarvioon otettu ja vahvistettu määräraha olisi jätetty käyttämättä vastoin eduskunnan päätöstä. Jos niin olisi menetelty, olisi voitu ehkä sitä pitää lain vastaisena, ja joka tapauksessa määrärahan käyttämättä jättäminen olisi ollut ristiriidassa eduskunnan budjettipäätöksessä julkilausutun tahdon kanssa.

V:n 1949 tulo- ja menoarvioon 11 Pl. IX: 14 momentin kohdalle otettu 5 milj. mk:n määräraha oli laillisesti asetettu maatalousministeriön harkinnanvaraisesti käytettäväksi momentin perusteluissa määrättyihin tarkoituksiin. Eduskunnan oikeusasiamies ei tässä suhteessa ole väitettä tehnyt. Mutta hän on eduskunnalle jättämässään kirjeessä, joka on osittain asiatiedoiltaan harhaanjohtava, osittain sävyiltään väritetty, esittänyt väitteen, että mainitusta harkinnanvaraisesti käytettävästä määrarahasta oli eräs osa johdattettu valtioneuvoston jäsenenä olleen Jussi Raatikaisen henkilökohtaiseksi hyödyksi ja että mm. allekirjoittanut olisi toiminut monella eri tavalla tämän oikeusasiamiehen oletaman tarkoituksen saavuttamiseksi ja menetellyt tällöin selvästi lainvastaisesti. Näiden eduskunnan oikeusasiamiehen tekemien raskaiden väitteiden johdosta on syytä esittää seuraavaa.

Haluan ensinnä lyhyesti selostaa ko. määrärahan syntyä ja käyttötarkoitusta. Tulo- ja menoarvioon otettiin, kuten olen jo maininnut, eduskunnan raha-asiaaloitteen perusteella 5 milj. mk käytettäväksi salaojituskoneiden ja -välineiden kokeiluun ja valmistamiseen maatalousministeriön lähemmin määräämällä tavalla. Maassa ei ollut riittävästi ulkomailta ostettuja, oloihimme sopivia salaojakaivuukoneita. Pahimpana esteenä asiantuntijain lausunnon mukaan salaojituk-

nessa oli salaojaputkien puute. Eduskunnalle jätetyssä raha-asiainaloitteessa kiinnitettiin mainittuun epäkohtaan huomiota, ja kun oli ilmennyt eri tahoilla harrastusta kehittää ja kokeilla kotimaassa mainitunlaisia kaivuukoneita, niin eduskunta hyväksyi aloitteessa ehdotettuun tarkoitukseen käytettäväksi mainitun 5 milj. mk:n määrärahan. Kun salaojituksen laajenemiseen oli tuona aikana varsinaisena esteenä, kuten mainitsin, putkien puute, ja kun lisäksi eduskunta oli hyväksynyt salaojituksen edistämiseksi erityisen salaojituslain, joka tietenkin tuli merkitsemään salaojituksen laajentamista, niin katsoin tarpeelliseksi, että eduskunnalle ehdotettiin määrärahan käyttötarkoitusta niin laajennettavaksi, että määrärahaa voitaisiin käyttää myös koneellisesti valmistettavien salaojitusarvikkeiden kokeilusta ja tutkimisesta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen. Että tämä perustelujen muutos avustuksen käyttötarkoituksen laajentamiseksi oli yleisesti katsoen oikeaan osunut, todistaa jo se, että myöhemminä vuosina on vastaavanlaisesti myönnetty avustuksia salaojaputkien valmistusmenetelmien parantamiseksi tehtäviä kokeiluja varten. Aloitettani, jonka eduskunta hyväksyi, ei tietenkään voida pitää lain tai vallitsevan käytännön vastaisena.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kirjeen mukaan mainitun perustelujen muutosesityksen piti tarkoittaa yksinomaan Salaputki Oy:n avustuksen mahdolliseksi tekemistä sekä nimenomaan oikeusasiamiehen määrittelyssä tarkoituksessa. Tällaiset eduskunnan oikeusasiamiehen tekemät viittailut, joita hänen ei ole katsottava voineen millään tavoin perustella, on minun mitä jyrkimmin torjuttava. Jo se seikka, että eduskunta on myöhemmin osoittanut määrärahoja täsmälleen samaan tarkoitukseen, osoittaa, että aloitteeni oli yleisesti hyväksytyn tarpeen vaatima ja hyödyllinen eikä suinkaan sellaisista vaikuttamista johtunut, kuin eduskunnan oikeusasiamies on tahtonut väittää. Eduskunnan oikeusasiamiehen väitteen johdosta voidaan myös kysyä, miksi ei sitten perusteluja esitetty muutettavaksi kerta kaikkiaan niin, että mainittu yhtiö olisi avustuksen saanut ilman ehtoja, jos muutoksella oli eduskunnan oikeusasiamiehen väittämä tarkoitus. Salaputki Oy:n saamalle avustukselle maatalousministeriö määräsi eduskunnan hyväksymän käyttötarkoituksen. Kun yhtiö avustuksen saatuaan

oli käyttänyt varat toisin, kuten myöhemmin on käynyt selville, on siitä seurannut yhtiön johtoa vastaan petossyyte oikeudenkäyntineen, niinkuin edempänä tulen osoittamaan, ja syytteen nostaminen on tapahtunut allekirjoittaneen toimesta. Jos allekirjoittaneen toiminta olisi tarkoittanut ainoastaan, kuten oikeusasiamies väittää, Salaputki Oy:n velkojen maksattamista ja ministeri Raatikaisen „nimen pelastamista” mainituilla avustusvaroilla, en suinkaan olisi ryhtynyt syytöstoimenpiteisiin.

Perustelujen muutosasiassa ei siis voida katsoa minun menetelleen lainvastaisesti.

Mitä tulee ko. määrärahasta anottujen avustushakemusten käsittelyyn ministeriössä ja osuuteeni avustuksen myöntämiseen Salaputki Oy:lle, niin viittaan oikeusasiamiehen kuulusteluissa antamaani kertomukseen. Tässä yhteydessä kiinnitän Perustuslakivaliokunnan huomiota vielä seuraavaan.

Salaputki Oy. perustettiin v. 1947 puisten salaoja- ja vesijohtoputkien valmistamista varten 600,000 mk:aan osakepääomalla. Valtion taholta pidettiin yrityksen perustamista nähtävästi erittäin tärkeänä, koska silloinen hallitus myönsi hankkeelle, jolla tietämäni mukaan ei ollut vaatimatonta osakepääomaa lukuunottamatta sanottavasti muuta omaisuutta kuin suunnitelmat, 2,5 milj. mk valtionlainaa. Yhtiön toiminta on jatkuvasti ollut tappiollista. Tämän selvitetiin johtuvan siitä, että yhtiö joutui suunnittelemaan ja kokeilemaan koneitaan uudella tuotannonalalla, joten tappiot olivat johtuneet alkuvaikeuksista. Taloudellisten yritysten alkuvaikeuksista uusilla tuotannonaloilla, joka on melkein pä sääntönä, löytyy varmastikin vastaavia esimerkkejä, eikä noihin alkuvaikeuksiin niin ollen ole kiinnitettävä liikaa huomiota.

Yhtiön taholta jätetyssä avustushakemuksessa selvitetiin, että oli kehitetty uusi työmuoto, putkien poraaminen työnantajan osoittamalla paikalla, missä putket tulevat käyttöön. Sen takia koneet vaativat vielä lisää kehittämistä ja kokeiluja. Anomusta seurasi Pellonraivaus Oy:n toimitusjohtajan, agr. Jaakkolan lausunto, jolle asiantuntijalausunnolle minun oli syytä antaa aivan erityisen suuri arvo, sillä tiesin agr. Jaakkolan perusteellisesti tutustuneen yhtiön koneisiin ja toimintaan. Luotin täysin hänen asian-

tuntemukseensa näissä asioissa. Minulla ei ollut mitään syytä edes epäillä agr. Jaakkolaa epäasiallisuudesta, josta kylläkin oikeusasiamies katsoi kirjeessään olevansa oikeutettu tekemään vihjeen. Mikään muu henkilö tai laitos, ei edes valtion maatalouskoneitten koetuslaitos, ei olisi kyennyt ilman perusteellista tutkimusta paremmalla asiantuntemuksella Salaputki Oy:n koneista ja välineistä lausuntoa antamaan. En voinut epäillä, ettei ko. lausunto olisi tarkoitettu avustusanomusta varten annetuksi. Yhtiön koneista mainitussa lausunnossa sanottiin mm.: "Salaputki Oy:n kehittämä puuputkiporakone työskentelee nykyisellään tyydyttävästi, joskin siinä on tehtävä joitakin muutoksia ja vahvistuksia ja varustettava automaattisyydellä, ennenkuin se on täysin käyttökelpoinen mahdollisimman alhaista tuotteen hintaa silmälläpitäen. Käsittääkseni se on joka tapauksessa parempi kuin muut käytännössä olevat mallit."... "Muista Salaputki Oy:n kehittämistä välineistä mainittakoon puuputkisorvi ja -sirkkeli, jotka niinikään eräitten muutosten jälkeen ovat käyttökelpoisia." Yhtiön taloudellisista tuloksista agr. Jaakkolan lausunnossa sanottiin: „Se, että Salaputki Oy:n toiminta ei ole taloudellisessa mielessä koitunut tulokselliseksi, johtuu lähinnä erikoiskoneiden kehittämisen vaatimista suurista kokeilu- ja valmistuskustannuksista ja toisaalta yleisen rahankireyden aiheuttamasta menekkipulasta, joka koskee erityisesti maatalouden käyttämiä tarvikkeita, ja edelleen puutavaran hinnan laskun aiheuttamasta varastohintojen putoamisesta." Näin sanoo yhtiöstä asiantuntija, jonka tiesin jopa tutkineen ostoa varten omalle yhtiölleen Salaputki Oy:n niin koneet kuin toimintamahdollisuudet. Yhtiön anomuksessa esitettiin sillä olevan työohjelmassa kolme salaputkija yksi vesijohtoputkiporaustyömaata. Liitteenä oli johtokunnan pöytäkirja 16. 5. 1949, jonka 3 §:ssä esitettiin seuraavaa: „3 §. Insinööri E. Jantunen selosti tehtaan toimintaa uudella työmuodolla, so. koneitten käyttöä työnantajan osoittamalla työpaikalla, ja on tällaisia työmaita tällä hetkellä Ristijärven kunnan vesijohtoverkoston putkiston poraustyöt, Kytäjän kartanon ja Pellon Ruonan kaivausalueet, salaputkien poraustyöt yhteensä n. 122,000 jm." Tämäkin seikka oli omiaan osoittamaan yhtiöllä olevan jatkuvaa toimintaa.

Kesäkuun 30 päivänä kutsuin luokseni ministeri Raatikaisen ja osastopäällikkö Perttulan (muistini mukaan myös hallitussihteeri Bäckströmin, mutta muistikuvani tällä kohdalla on ehkä pettänyt, Bäckströmin kiistäessä olleensa neuvottelussa mukana), neuvotellakseni usein mainitun määrärahan jakamisesta. Erityisesti ministeri Raatikaiselta halusin saada selvyuden juuri Salaputki Oy:n taloudellisista mahdollisuuksista toiminnan jatkamiselle, mikä oli olennaisinta. Minä tiesin hänen tuntevan yhtiön aseman hyvin, koska hän oli vasta äskettäin myynyt omistamansa yhtiön osakkeet ja eronnut yhtiön johtokunnasta. Tiedustelin nimenomaan, voiko yhtiö selvitä vaikeuksistaan ja jatkaa toimintaansa, kuten agr. Perttulakin on oikeusasiamiehen toimittamassa kuulustelussa kertonut. Neuvottelussa ministeri Raatikainen selosti yhtiön toimintaa, korostaen erityisesti kesän edessä olevia töitä, mm. Teuravuoman suurta työtä. Ministeri Raatikainen selitti yhtiön saavan näistä töistä tuloja niin, että yhtiö selviäisi vaikeuksistaan. Avustuksen saamista hän piti samalla kyllä tärkeänä. — Olin tuntenut ministeri Raatikaisen yli 15 vuotta, josta ajasta eduskuntatyössä n. 12 vuotta, ja sen vuoksi pidin hänen antamia tietoja, jotka olivat asiaan vaikuttavia, erityisen merkityksellisinä. Kun hän lisäksi, kuten olen jo maininnut, oli myynyt omistamansa yhtiön osakkeet, ei ollut mitään aihetta, minkä vuoksi minulla tai kellään muullakaan minun asemassani olisi voinut olla perusteltua aihetta tehdä asiassa muunlaista ratkaisua, kuin minkä tein.

Punnitessani sanotun yhtiön toimintamahdollisuutta käsitin asian niin, ettei yhtiö tarvinnut suuriakaan käyttöpääomia varsinaisessa toiminnassaan. Kun koneet oli kulloinkin vietävä suorituspaikalle putkia poraamaan, ja tällöin useassa tapauksessa työn teettäjällä (maan omistajalla) oli itsellään raaka-aineet, oli perusteltua syytä katsoa, että pienellä käyttöpääomalla poraustyöt saataisiin käyntiin. Kun yhtiöllä lisäksi oli anomuksen ja ministeri Raatikaisen selostuksen mukaan riittävästi töitä, niin piti sillä olla mahdollisuudet toimintansa jatkamiseen ja vaikeuksistansa selviämiseen.

Saamieni selvitysten ja asiantuntijalausnon mukaan:

1) Salaputki Oy:llä oli paremmin kehite-

tyt puuputkien porauskoneet kuin muut käytössä olevat, mutta

2) niissä oli kuitenkin vielä suoritettava kokeiluja ja korjauksia, ennenkuin niistä tuli täysin käyttökelpoisia alhaista tuotteenhintaa silmälläpitäen, ja yhtiöltä puuttui varoja saadakseen suoritetuksi mainitut koneittensa kokeilut;

3) yhtiö oli uhrannut paljon varoja koneittensa kokeiluun ja suunnitteluun. Valtiovalta oli jo aikaisemman hallituksen aikana pitänyt yhtiön toimintaa kansantaloudellisesti ja maatalouden kannalta tärkeänä myöntämällä sille lainan;

4) asiantuntijat, prof. Keso ja agr. Jaakola, osoittivat lausunnoissaan suomaiden salaojitukseen pyöreän, poratun puuputken erittäin käyttökelpoiseksi ja niiden tarpeen maassa olevan suuren.

Yhtiön vaikeasta taloudellisesta asemasta huolimatta yhtiöllä piti saamiensa selvitysten perusteella, mm. huomioonottaen kesän työt, siis olla mahdollisuus jatkaa toimintaansa.

Maatalousministeriön käytössä oli ministeriön lähemmin määrättävällä tavalla määräraha koneellisesti valmistettavien salaojitustarvikkeiden kokeilusta ja suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen, joka määräraha soveltui tällaisen maatalouden kannalta tärkeän tarkoituksen edistämiseen. Maatalousministeriössä ei asiasta tehty päätöstä, ennenkuin asia oli käsitelty valmistavasti valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa.

Avustus myönnettiin ko. yhtiölle puisten salaojaputkien koneellisen valmistuksen suunnittelusta ja kokeilusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi. Eräänä ehtona oli, kuten avustuksen myöntämistä koskeva kirjelmä Salaputki Oy:lle osoittaa, että yhtiön tuli antaa maataloushallitukselle selvitys avustuspäämäärän käytöstä sekä maataloushallituksen kautta ministeriölle lähettää selostus suorittamiensa kokeilujen tuloksista. Oikeusasiamiehen väite, että avustus olisi ollut tarkoitettukin avustuksen varjolla Salaputki Oy:n velkojen maksamiseen, on täysin väärä. Jos niin olisi tosiaan tarkoitettu, niin miksi sitten asetettiin ehtoja avustuksen käyttämiselle? Torjun jyrkästi oikeusasiamiehen väitteen.

Minun on vielä puututtava asian käsittelyyn ministeriössä. Oikeusasiamies väittää,

että tapahtui „jo ennen asian ratkaisemista merkittävä poikkeus tavallisuudesta”, ja viittaa mm. siihen, että anomukset otettiin käsiteltäväksi ao. esittelijän ollessa lomalla. Siinä, että ministeriön päällikkö, velvollisuutensa mukaisesti, valvoo, etteivät käsiteltävät asiat jää „makaamaan” lomien takia, ei kuitenkaan pitäisi olla mitään poikkeuksellista eikä syyksi luettavaa. Eri tahoilta oli anomuksia kiirehditty ratkaistavaksi, ja minulla oli edessäni lähes parin viikon matka. Lainvastaiseksi toiminnaksi ei voitane valtioneuvoston jäsenelle lukea sitä, että hän pitää huolta asiain käsittelystä ministeriössään.

Maatalousministeriön virkamiehet, lähinnä osastopäällikkö Perttula ja hallitussihteeri Bäckström, ovat kuulusteluissa, kuten ymmärrettävää onkin, virkasyytettyä peläten, koska he eivät voineet tietää, että oikeusasiamies on tahtonut asiasta tehdä vain poliittisesti merkittävän syytteen, koettaneet lievittää omaa osuuttaan ja siirtää vastuuta esimiehelleen. Osastopäällikkö Perttula on kuulusteluissa maininnut ministereille huomauttaneensa, ettei ole oikein yhdelle hakijalle antaa puolta koko määrärahasta. Selasta huomautusta en muista hänen tehneen. Edelleen agr. Perttula on kuulustelussa kertonut pyytäneensä, ettei hänen tarvitsisi anomuksia esitellä, asia, jota oikeusasiamies kirjessään on erikoisesti korostaen alleviivannut. En voi ymmärtää agr. Perttulan lausuntoa muutoin, kuin että hän on halunnut varmistua siitä, ettei hän joutuisi oikeudelliseen vastuuseen asiassa, sillä minulla ei ollut hänen kanssaan edes keskustelua siitä, että hän esittelisi asian. Agr. Perttulan kertonut antaa näin ollen kokonaan virheellisen kuvan. Hallitussihteeri Bäckström esittelijänä on tunnetusti erittäin kyvykäs ja tunnollinen. Kuvaavana osoituksena siitä, minäkalaiseen asemaan virkamies oikeusasiamiehen toimittamassa kuulustelussa on joutunut, on mainittava, että oikeusasiamiehen suorittamissa kuulusteluissa hallitussihteeri Bäckström on kertonut saaneensa allekirjoitaneelta tehtävän juuri *virka-ajan päättyessä*. Oikeusasiamiehen toimittamassa kuulustelussa hallitussihteeri Bäckström on lausunut: „Koska virka-aika oli edelläkierrotun tilaisuuden aikana loppuun kulunut, kertoja, ehtimättä asiaan enää sinä päivänä sen enempää puuttua, poistui kotiinsa. Aamulla 1. 7. 1949 kertoja heti työhönsä tultuaan ryhtyi kiireel-

lisesti valmistamaan esityslistaa asiassa...” Helsingin rikospoliisin suorittamissa kuulusteluissa Salaputki Oy:n asioista on hallitussihteeri Bäckström lokakuun 20 p:nä 1951 konstaapeli Lauri Arpalahden todistajana läsnäollessa kuitenkin kertonut, että hänellä oli vain *yksi iltapäivä* aikaa tutustua asiaan. Tämä ristiriitaisuus kertomuksissa, joka tietenkin on voinut johtua muistirehdyksestäkin, käsitykseni mukaan joka tapauksessa osoittaa, että hallitussihteeri Bäckström on oikeusasiamiehen kuulustelussa tullut lievitäneeksi omaa osuuttaan tai että oikeusasiamiehen toimittamasta kuulustelusta laadittu kertomus on väritetty. Lisäksi on syytä huomauttaa, että hallitussihteeri Bäckström raha-asiainvaliokuntaa varten valmistamassaan muistiossa on verraten laajasti käsitellyt Salaputki Oy:n kohdalta asiaa ja että hän näin ollen oli asiaan perehtynyt. Hallitussihteeri Bäckström, jota ei suinkaan ole pidettävä kokemattomana esittelijänä hänen pitkän virkauransa huomioonottaen, olisi lisäksi tietenkin ollut tilaisuudessa pyytämään esittelyn siirtämistä, jos hän olisi katsonut tarpeelliseksi hankkia edelleen lisäselvityksiä tai lausuntoja asian valaisemiseksi. Näin hän ei kuitenkaan tehnyt. Mitään muistutusta kyseessä olevan asian esittelyä vastaan hän ei tehnyt missään vaiheessa, ei esittelyn kiireellisyyttä enempää kuin neuvottelussa aikaisemmin sovittua jakoehdotustakaan vastaan. Kuulusteluissa on myös selvinnyt, etten ole mitenkään muutoin puuttanut esittelijän työhön, en perustelujen laatimiseen enkä myöskään päätösten sanamuodon muotoilemiseen. Esittelijä ei missään vaiheessa turvautunut esittelijöillä olevaan keinoon asian tärkeän luonteen korostamiseksi ilmaisemalla eriävä kantansa, mikä lain mukaan on ainoana keinona ministerin saatamiseksi yksin vastuuseen päätöksestä ja mikä tietenkin olisi pakottamalla pakottanut ministerin uudelleen harkitsemaan asiaa esittelijän omaksumasta näkökannasta, jos sellaista olisi ollut aihetta esittää. Myönnettyjen avustuksien käyttö- ja valvontaehdot käsitin taas esittelijän taitavana juristina osaan oikein laatia.

Oikeusasiamies esittää erittäin raskaana seikkana minua vastaan, että allekirjoittanut on johtanut, „avustuksen myöntämistä Salaputki Oy:lle valmistellessaan, asianomaisen esittelijän harhaan sellaisia seikkoja salaa-

mallalla, jotka esittelijän olisi tullut ottaa huomioon laatiessaan esitystään”. Tämän johdosta on ensinnäkin huomautettava, ettei valtioneuvoston jäsenten tehtävänä ole esitelyjen valmistelu, joka kuuluu esitteleville virkamiehille, joten mainittu oikeusasiamiehen sanonta on jo sinänsä suorastaan harhaanjohtava. Oikeusasiamies esittää kirjelmässään, etten ollut esittelijälle maininnut Salaputki Oy:n kauppa- ja teollisuusrahastolle tekemästä anomuksesta 2.5 milj. mk:n lainan anteeksiannosta, joka asia oli käsitelty valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa 26. 4. 1949. Raha-asiainvaliokunnassa tällöin yksimielisesti suhtauduttiin kielteisesti anomukseen. Väite, että ministeri tässä asiassa olisi johtanut esittelijän harhaan, on mitä jyrkimmin torjuttava. Ministeriön päälliköllä on siksi paljon tehtäviä, ettei hän voi jostakin määrätystä, vieläpä suuruusluokaltaan sinänsä pienestä asiasta valmistelevasti neuvoteltaessa määritellä ja esittää kantaansa asian jokaisen yksityiskohdan suhteen. Esittelijän virkatehtäviin sen sijaan kuuluu asian valmistelu ja sen selvittäminen koko laajuudessaan. Tässä tapauksessa esittelijällä oli käytettävänä Salaputki Oy:n osalta mm.: 1) anomus, jossa yhtiö ilmoittaa toimintansa tappiolliseksi „aina tähän saakka”, 2) yhtiön omaisuustase 31. 12. 1948, 3) yhtiön tulostase 31. 12. 1948, 4) yhtiön omaisuustase 31. 5. 1949, 5) luettelo yhtiön veloista 31. 5. 1949 sekä vielä 6) yhtiön tilintarkastuslausunto v:lta 1948. Näistä asiakirjoista kävi täysin selville yhtiön heikko taloudellinen asema. Esittelijä mainitsee esittelyä varten laatimassaan muistiossa, että yhtiölle oli v. 1947 myönnetty 2.5 milj. mk:n laina kansanhuoltoministeriöstä. Tämän tietäen olisi esittelijällä ollut tilaisuus, jos hän olisi katsonut siihen olevan aihetta, mainitulta ministeriöltä tiedustella, miten laina oli hoidettu ja miten kansanhuoltoministeriö oli yhtiön toimintaa seurannut. Esittelijällä oli näin ollen kaikki mahdollisuudet yhtiön aseman selville saamiseen, ja jo mainituista asiakirjoista, jotka olivat hakemuksen liitteenä, selvisi yhtiön taloudellinen asema täydellisesti. Mm. oli hakemukseen liitetty viime päätyneeltä kuukaudelta oleva omaisuustase. Näin ollen on oikeusasiamiehen väitteen johdosta tehtävä kysymys, mitä sellaisia tietoja, joita esittelijä olisi tarvinnut esitystä laatiessaan, minä olisin esittelijän harhaan johtamiseksi

salannut. Esittelijältä puuttui se omaisuustase, joka oli esitetty raha-asiaivaliokunnalle 26. 4. 1949 ja joka oli päivätty 31. 3. 1949, mutta lienee lupa katsoa, että nyt kysymyksessä olevaan hakemukseen liitetty kaksi kuukautta tuorempi omaisuustase täysin korvasi tuon vanhemman omaisuustaseen. En ole siis johtanut harhaan esittelijää salaamalla joitakin asiaan vaikuttavia seikkoja. Kun oikeusasiamies kuitenkin on katsonut aiheelliseksi tehdä väitteen harhaanjohtamisesta, niin minulla on oikeus lausua, että pidän tätä oikeusasiamiehen raskasta, täysin aiheetonta väitettä eduskunnalle annettussa kertomuksessa enemmän kuin pelkästään asiallisuuden puutetta todistavana harhaanjohtattamisyrityksenä.

Oikeusasiamies on kirjeessään laajasti selostanut Salaputki Oy:n kauppaja teollisuusrahastolle huhtikuussa 1949 tekemää anomusta, että mainittu rahasto luopuisi siitä yhtiölle v. 1947 annetun lainan tulevasta takaisinperimisestä. Anomus oli alistettu valtioneuvoston raha-asiaivaliokuntaan, jossa se käsiteltiin 26. 4. 1949 ja jossa anomukseen yksimielisesti suhtauduttiin kielteisesti ja hyväksyttiin esittelijän ehdotus, että laina peritään kokonaan, mikäli yhtiö joutuu konkurssiin. Perusteluna hylkäämiselle oli, että lainalla oli vakuutena I irtaimistokiinnitys, joten siitä luopuminen merkitsisi mahdollisessa konkurssissa, jos yhtiö siihen joutui, lahjoitusta muiden velkojien hyväksi. Oikeusasiamies on halunnut samaistaa tämän Salaputki Oy:n lainan anteeksiantokysymyksen ja yhtiön koneiden kehittämiseksi myönnetyn avustuksen. Kysymyksessä on kuitenkin selvästi kaksi eri asiaa. Ensimmäisessä valtio olisi luopunut etuoikeutetusta saatavastaan. Jälkimmäisessä taas annetaan yhtiölle käytettävissä olevasta avustuksesta rahasta avustus koneittensa kokeiluun ja kehittämiseen, jotta yhtiö tulisi kykeneväksi suorittamaan perustavaa laatua olevaa ja kansantaloudellisesti arvokasta työtä puisten salaojaputkien valmistusmenetelmän kehittämiseksi. Näitä kahta asiaa ei voida samaistaa.

Selostaessaan Salaputki Oy:n lainan anteeksiantoasian käsittelyä raha-asiaivaliokunnassa 26. 4. 1949 oikeusasiamies mainitsee, että „anomus tuli hyljättyksi, nähtävästi vain maatalousministeri Matti Lepistön asetuksessa äänestystä kuitenkaan vaatimatta, sel-

västi anomukseen suostumisen kannalle”. Luulisin, että työtoverini eduskunnassa yli 20 vuoden ajalta tietävät, että asiaa, jota ajan, olen osannut vaatia ja myös vaatinut äänestykseen. Luulisin samaa voivan todistaa kahden pääministerin, joiden hallituksissa olen työskennellyt. Eikö tässä tapauksessa raha-asiaivaliokunnan pöytäkirjan merkintä hylkäyksen yksimielisyydestä parhaiten todista vuosien takaisesta, muutoin väkeästi muistettavasta yksityisyydestä ja osoita vääräksi sitä arvelunluontoista lausumaa, jota on pidettävä oudoksuttavana oikeusasiamiehen virallisessa kertomuksessa. On syytä lisäksi huomauttaa, että esittelijä Toivila on kuulustelussa nimenomaan maininnut, ettei raha-asiaivaliokunnassa syntynyt edes keskustelua. Mitä tulee oikeusasiamiehen mainitsemaan valtioneuvoston istuntoon, jossa asiaa olisi käsitelty, ei mitään sellaista istuntoa ole ollut, vaan ainoastaan täysin epävirallinen neuvottelu. Tässä yksityisessä neuvottelussa ei tehty eikä voitukaan tehdä oikeusasiamiehen väittämää hylkäävää ratkaisua eikä tilaisuudessa äänestetty. — Siinäkin tapauksessa, että allekirjoittanut ja ministeri Raatikainen olisivat tuossa tilaisuudessa olleet anomuksen hyväksymisen kannalla, saatetaan kysyä, olisiko tämä kannatus, jos niin tosiaan olisi tapahtunut, ollut lainvastainen teko.

Oikeusasiamiehen kirjeessä kiinnitetään huomiota siihen, että „vietiin asia päätökseen niin kiireesti, ettei ehditty odottaa pääministerin paluuta matkalta ja valtiovarainministeriä virkalmaltaan...” (Kyseessä on tietenkin 11 Pl. IX: 14 momentin määrärahan käyttö.) Oikeusasiamiehen esitystä on tässäkin kohden pidettävä harhaanjohtavana. Perustuslakivaliokunnassa varmasti käsitellään, että olkoonpa pääministeri, valtiovarainministeri tai kuka muu hallituksen jäsen matkalla, virkalmalla, sairaana tai muutoin esteellinen, niin jokaisen estyneenä olevan valtioneuvoston jäsenen tehtäviä hoitaa hänen sijaisensa sekä ettei tavallisten virkasioitten kulkua voida pysäyttää eikä pysäytetä valtioneuvoston jäsenten lomien tai matkojen takia. 5 milj. mk:n määrärahan käytöstä päättäminen ei myöskään ole sellaista suuruusluokkaa, että päätöksen teko vaatisi odottamaan valtioneuvoston jäsenten matkojen ja lomien päättymistä. Että asia ratkaistiin raha-asiaivaliokunnan ns. ylimääräi-

sessä istunnossa, johtui siitä seikasta, jonka oikeusasiamiehen olisi odottanut selvittäneen, että lisäbudjetin valmistuttua oli useissa ministeriöissä kiireellisesti päätettäviä asioita, joiden valmistavaa käsittelyä varten raha-asiaINVALIOKUNNAN oli ensiksi kokoonnuttava. Ko. asia ei siis suinkaan ollut, kuten oikeusasiamiehen kertomuksessa käytetty sanonta kuitenkin antaa aihetta otaksua, ainoa raha-asiaINVALIOKUNNAN po. istunnossa käsitelty asia. Ko. määrärahasta päättäminen oli, kuten edellä jo olen selostanut, kiireellinen sen vuoksi, että eräät hakijat olivat kiirehtineet anomustensa käsittelyä, joka oli viivästynyt lisäbudjetin valmistumista odoteltaessa. Lisäksi minulla oli jo aikaisemmin mainitsemani lähes 2 viikon matka edessä, ja on ymmärrettävää, että ennen tällaista matkaa halusin saattaa päätökseen oman ministeriöni ratkaisua odottavat asiat. Täten asian käsittelyssä ei ollut mitään väitettyä poikkeuksellisuutta. Oikeusasiamiehen mainittuaakin lausumaa on siis pidettävä harkitsemattomana tai sitten objektiivisuuden puutetta osoittavana pyrkimyksenä antaa asialle määrätty väritys.

Oikeusasiamiehen laatima kertomus perustuu minun osaltani ratkaisevasti siihen väitteeseen, että muka minä olisin tullut tietämään „sen, että ministeri Raatikainen yhtiön veloista henkilökohtaisesti vastuussa olevana oli vaarassa yhtiötä uhkaavassa konkurssissa pilata nimensä ja että oikeastaan kysymyksessä oli siis hänen pelastamisensa tästä vaarasta”. Minun on jyrkästi kiistettävä nämä oikeusasiamiehen väitteet. Minä en avustusanoituksen käsittelyn aikana enkä päätöstä tehdessäni tietänyt, että ministeri Raatikainen olisi ollut Salaputki Oy:n vekseleissä mukana ja niistä vastuussa. Toimittaja Raatikainen on tosin oikeusasiamiehen toimittamassa kuultelussa kertonut, että „ainakin ministeri Lepistöllä oli tieto siitä, että yhtiöllä oli vekseleitä, joissa kertoja ja yhtiön muut hallituksen jäsenet olivat mukana”. Tämä toimittaja Raatikaisen kertomuksessa oleva lausuma ei kuitenkaan voi pitää paikkaansa, sillä se keskustelu minun kanssani, jonka perusteella toimittaja Raatikainen on mainitulla tavalla voinut kertoa, on tapahtunut vasta Salaputki Oy:n konkurssiin menon jälkeen. Tämän keskustelun aikamäärä on tarkistettavissa sen nojalla, että se tapahtui „Maakansa”-lehdessä olleen Salaputki Oy:n konkurssia

koskevan uutisen jälkeen. Luulisin mainitun keskustelun osoittavan, että oikeusasiamies on tehnyt minua vastaan väärän väitteen.

Koska en tietänyt ministeri Raatikaisen olevan henkilökohtaisesti vastuussa Salaputki Oy:n vekseleistä, en myöskään tästä syystä ole voinut myötävaikuttaa Salaputki Oy:n avustuksen saamiseen, joten kaikki tähän olettamukseen nojautuvat oikeusasiamiehen väitteet päätökseni vaikuttimista ovat perusteettomia.

Ennenkuin asia otettiin päätettäväksi maatalousministeriössä, otettiin se valmistavasti käsiteltäväksi valtioneuvoston raha-asiaINVALIOKUNNASSA. Tähän asian käsittelyn vaiheeseen kuului, että asia ennen valiokuntakäsittelyä oli tutkittavana valtiovarainministeriössä, jossa asia tuli, kuten tavallista, kahden valtioneuvoston virkamiehen tarkastettavaksi. Asian käsittelyssä valtioneuvoston raha-asiaINVALIOKUNNASSA taas oli läsnä, paitsi esittelijä, myös valtiovarainministeriön tulo- ja menoarvio- sekä tilinpäätösosaston päällikkö. Kun asia oli maatalousministeriössä ratkaistu, lähetettiin ministeriön kirje, joka sisälsi päätöksen, vielä valtiovarainministeriöön tarkastettavaksi ja merkittäväksi. Tämän jälkeen kirje lähetettiin asianomaiseen tilivirastoon, so. maataloushallitukseen, jossa asia ao. virkamiesesittelijän toimesta esiteltiin maataloushallituksen kolleegissa, minkä jälkeen maksattamismääräys vasta on annettu kahden virkamiehen allekirjoittamana. Tämänkin jälkeen olisi maataloushallituksen ylikamreeri vielä voinut, jos hän olisi katsonut siihen aihetta olevan, pidättää maksattamisen. Kun otetaan huomioon kaikki ne virka-asteet, jotka asia on edelläkerrotun tavoin kulkenut, ennenkuin maksattaminen tapahtui, on oikeusasiamiehen väite, että asiassa olisi menetelty jotenkin „poikkeuksellisesti tavalla”, täysin aiheeton; samoin on hänen väitteensä, että päätös olisi selvästi lainvastainen, ristiriidassa jo sen tosiasian kanssa, että asia on huomautuksitta ja eriyttä mielpiteittä kulkenut läpi virkamiesasteen toisensa jälkeen.

Eduskunnan oikeusasiamies on kertomuksessaan myös väittänyt, että olisin laiminlyönyt valvoa, että avustus olisi tullut käytetyksi myöntämisspätöksessä sekä tulo- ja menoarviossa edellytettyyn tarkoitukseen. Tämän johdosta on syytä mainita seuraavaa.

Valtioneuvoston päätös 3 p:ltä marraskuuta 1927 valtioavustusten käytön valvonnasta ja niiden maksattamisesta sisältää ne yleiset määräykset, joita viranomaisten on valtion varoista myönnettävien avustusten suhteen noudatettava. Sanotun päätöksen 1 §:ssä mm. määrätään, että „mikäli ei laissa, asetuksessa, valtioneuvoston päätöksessä tai sopimuksessa, jonka asianomainen ministeriö on tehnyt avustuksensaajan kanssa, ole toisin määrätty, on ao. ministeriö tai, jos keskusvirastolla on oikeus valtioavustuksen antamiseen, tämän siitä kirjeellisesti ilmoitettava avustuksen saajalle avustusta suoritettavan viranomaisen välityksellä tai muulla tavalla, tai on ilmoituksessa mainittava myönnetyn valtionavustuksen tarkoituserä sekä sen nauttimisen ehdot”. Tämän mukaisesti maatalousministeriö onkin, asian oltua 1. 7. 1949 valtioneuvoston raha-asiainvalidikunnan käsiteltävänä, ja 2. 7. 1949 päivätyssä maataloushallitukselle lähettämässään kirjelmässä, joka koskee Salaputki Oy:lle myönnettyä 2.5 milj. mk:n avustusta, mm. määrännyt, että sanottu avustus oli tarkoitettu käytettäväksi „salaojaputkien koneellisen valmistuksen suunnittelusta ja kokeilusta *aiheutuvien* kustannusten korvaamiseksi.” Ministeriö on antanut maataloushallitukselle määräyksen myönnetyn valtionavun suorittamisesta. „Salaputki Oy:n tulee maataloushallitukselle antaa selvitys avustusmäärärahan käytöstä sekä maataloushallituksen kautta ministeriölle lähettää selvostus suorittamiensa kokeilujen tuloksista.”

Maatalousministeriö on siis menetellyt täysin edellä viitatus valtioneuvoston päätöksen määräysten mukaisesti antamalla maataloushallitukselle kirjeellisen määräyksen, josta selvästi ilmenee, että avustus oli tarkoitettu *vastaisten*, so. salaputkikokeilujen edelleen kehittämisestä ja loppuun saattamisesta *aiheutuvien* kustannusten korvaamiseen.

Edellä viitatus valtioneuvoston päätöksen 4 §:ssä on lisäksi määräyksiä, jotka antavat avustuksia *maksavalle* viranomaiselle, tässä tapauksessa siis maataloushallitukselle, jonka tuli huolehtia myönnetyn avustuksen suorittamisesta ja sen käytön valvonnasta, ohjeita siitä, miten maksattamisen tulee tapahtua. Tähän päätöksen kohtaan sisältyvä pääajatus on, kuten asian luonteeseen kuuluukin, että avustustavaroja on suoritettava sitä mukaa ja sellaisissa erissä, mitä avustuksen

kohteena olevan työn suoritus edellyttää. Selvää on, että tämä edellyttää toisaalta maksattavan viranomaisen ennakkoilmoitusta avustuksen saajalle, mihin tarkoitukseen avustus on käytettävä, ja toisaalta riittävien selvitysten hankkimista avustuksen kohteena olevan työn tuloksista ja siihen käytetyistä varoista.

Maatalousministeriön kohdalta on edellä selostettu käytäntö sitäkin luonnollisempaa, suorastaan ainoa mahdollinen, koska maatalousministeriöllä ei ole, kuten erällä muilla ministeriöillä, omaa tililaitosta, vaan maatalousministeriön myöntämien varojen maksattamisesta ja niiden käytön valvonnasta samoin kuin kirjanpidosta huolehtivat ja vastaavat sen alaiset keskusvirastot kukin hallintoalallaan, taikka milloin kysymys on ministeriötä koskevista maksusuorituksista, kuten esim. sen virkamiesten palkoista tai matkakustannuksista tahi muuten yleisistä tai useampia keskushallituksia koskevista määrärahoista, vastaavat tehtävät hoitaa valtiokonttori.

Salaputki Oy:n avustusta myönnettäessä, huomioon ottaen avustusmäärärahan suhteellisen pienuuden, ei ollut syytä ruveta sitä ministeriön toimesta jakamaan useampiin osiin tai antaa siitä erikoismääräyksiä, koska ilman muuta oli pidettävä selvänä, että maksattava viranomainen, tässä tapauksessa maataloushallitus, hoitaa ja huolehtii siitä, että myönnetty avustus tulee suoritetuksi sitä mukaa siihen tarkoitukseen, kuin mitä ministeriön kirjeessä maataloushallitukselle oli ko. avustuksen suhteen edellytetty. Myönnettäänhän ministeriön kirjelmillä esim. rakennustöitä varten useasti monien kymmenien miljoonien markkojen määrärahoja keskushallituksen käytettäväksi ilman, että määrärahan osoittamiskirjelmissä nimenomaan määrätään, että määrärahaa saadaan käyttää vain sitä mukaa, kuin rakennustyö edistyy. Sama koskee myös viime vuosina tulo- ja menoarvioon kansanedustajien aloitteista otettuja erilaisia miljardimäärärahoja, joiden suhteen ei ole ollut edes sitä ennakkovalmistelua, mikä hallituksen esityksiin perustuvien määrärahojen suhteen on olemassa. Sääntö on, että se viranomainen, joka myönnettyt varat maksattaa, myös huolehtii ja vastaa siitä, että myönnettyt varat käytetään siihen tarkoitukseen ja sellaisina erinä, että määrärahan kohteena oleva tavoite tulee saavutetuksi.

Maatalousministeriöön nähden on vielä huomautettava, että ministeriötä koskevan valtion tulo- ja menoarvion 11 pääluokan XV luvun kohdalla, joka koskee, kuten luvun otsikko „Maatalouden tukeminen” jo osoittaa, erilaisia avustuksia, jotka on myönnetty ja jaetaan maatalouden alalla toimiville järjestöille tai muuten maataloutta edistäviin tarkoituksiin, erikoismenoarviossa on jatkuvasti, myös v:n 1949 kohdalla määräys: „*Myönnettyjen valtioavustusten käytön ja niiden ehtojen täyttämisen valvonnan on maatalousministeriö antanut maataloushallituksen tehtäväksi.*” Tässä on lausuttu yleinen ohje kaikkien maataloushallituksen kautta jaettavien valtioavustusten suhteen. Tämän tulkinnan on myös valtiovarainministeriö, asiaa sieltä vielä äskettäin tiedusteltaessa, varauksetta hyväksynyt, kuten luonnollista onkin, se toistettakoon, koska maatalousministeriöllä ei ole omaa tililaitosta.

Edellä esitetyllä olen mielestäni täysin osoittanut, ettei maatalousministeriön kirjelmä, jolla ko. avustusraha Salaputki Oy:lle myönnettiin, vielä luonut mahdollisuutta avustusrahan käyttämiselle, vaan vasta sen jälkeen, kun määräraha oli maataloushallituksen maksuääräyksellä yhdellä kertaa ja ilman lähempiä käyttömääräyksiä suoritettu Salaputki Oy:lle, oli varojen väärinkäytön mahdollisuudet olemassa.

Oikeusasiamiehen väite, että olisin laiminlyönyt valvoa, että avustus olisi tullut käytetyksi myöntämispäätöksessä edellytettyyn tarkoitukseen, on kaiken edellä olevan huomioonottaen minun kohdaltani täysin väärä ja aiheeton.

Eduskunnan oikeusasiamiehen väittäessä maatalousministeriön laiminlyöneen ko. avustuksen käytön valvonnan hän ei ole eduskunnalle antamassaan kertomuksessa sanallakaan kiinnittänyt huomiota niihin valvontajajärjestöihin, joihin ministeriö, mm. allekirjoittaneen ministerinä tekemillä päätöksillä, on ryhtynyt sen jälkeen, kun tuli tieto yhtiön konkurssista. Perustuslakivaliokunnan on syytä kuitenkin tuntea nämäkin toimenpiteet.

Maatalousministeriö määräsi 20. 2. 1950 avustuksen perittäväksi valtiolle takaisin. Päätöksen takaisinperimisestä teki allekirjoittanut. Maataloushallitus tämän jälkeen 6. 3. 1950 valvoi 2.5 milj. mk:n saatavan kon-

kurssissa. Kun saatava konkurssissa tehtiin riitaiseksi, on haettu sen laillista vahvistamista, ja Vaasan lääninhallituksen 20. 10. 1950 antamalla ja Korkeimman hallinto-oikeuden 20. 1. 1951 pysyttämällä päätöksellä on saatava vahvistettu.

Kirjeellään 9. 5. 1950 maataloushallitus alisti maatalousministeriön ratkaistavaksi, olisiko yhtiön hallituksen jäseniä vastaan nostettava syytejuttu petoksesta ja siitä johtuva korvauskanne. Maatalousministeriö on kirjeellään 10. 3. 1951 eli siis valtion yhtiöltä olevan saatavan tultua aineellisilta perusteiltaan vahvistetuksi, jota nostettava kanne tietenkin edellytti, kehoittanut maataloushallitusta nostamaan syytteen yhtiön entisen johtokunnan jäseniä vastaan. Maataloushallitus pyysi kirjeellään 13. 3. 1951 Helsingin kaupungin poliisilaitokselta asiassa tarpeellisen tutkimuksen suorittamista sekä petokseen mahdollisesti syyllistyneiden johtokunnan jäsenten syytteesen asettamista. Poliisin tämän johdosta suoritettua asiassa tutkimuksia maatalousministeriö, jolle siihen mennessä kertyneet asiakirjat oli sillä välin lähetetty, 15. 10. 1951 päivätyllä, minun allekirjoittamallani kirjeellä pyysi tutkimuksen loppuun saattamista sekä asiakirjojen lähettämistä sen jälkeen viralliselle syyttäjälle syytteen nostamista varten. Asia olikin esillä Helsingin raastuvanoikeuden IV:n osaston 2. jaostolla 10. 11. 1951 ja 12. 1. 1952, jolloin virallinen syyttäjä ja maatalousministeriön syyttivät sanotun yhtiön johtokuntaan kuuluneita Eino Bernhard Jantusta, Kaarle Aukusti Lehmusta ja Väinö Gustaf Adolf Turkamaa petoksesta, maatalousministeriön sen ohessa vaatiessa syytettyjen velvoittamista valtiolle korvaamaan valtionavun määrän 2.5 milj. mk. Raastuvanoikeus kuitenkin hylkäsi syytteen ja siihen perustuvan korvausvaatimuksen. Syyttäjä ja allekirjoittaneen toimesta myös maatalousministeriö ovat hakeneet muutosta raastuvanoikeuden päätökseen. Asia on vireillä hovioikeudessa ja lienee vielä ratkaisematta.

Oikeusasiamiehen kertomus on myös sikäli puutteellinen ja omiaan antamaan väärän kuvan asiasta, että siinä ei mainita siitä, että puheena olevaa asiaa koskevat asiakirjat on ensimmäisen ministerikauteni päätyttyä toimitettu oikeuskanslerille, joka kuitenkin ei ole katsonut asian antavan aihetta toimenpiteisiin, vaan on palauttanut asiakirjat maa-

talousministeriölle. Niinikään on syytä mainita, että ko. asiakirjat olivat ns. Kekkonen I hallituksen aikana silloin hallituksessa olleen oikeusministerin tarkastettavana, eikä hänkään katsonut asian antavan aihetta toimenpiteisiin.

Edelläolevan perusteella katsoen, että eduskunnan oikeusasiamiehen kirjelmässä esitetty

väite, jonka mukaan olisin valtioneuvoston jäsenenä syyllistynyt lainvastaiseen menettelyyn, on täysin perustetta vailla sekä että eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus muutoinkin on omiaan antamaan yksipuolisen ja täysin harhaanjohtavan kuvan toiminnastani ja ratkaisujeni vaikuttamista asiassa.

Helsingissä 11 päivänä helmikuuta 1953.

Matti Lepistö,
kansanedustaja.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle.

Selityksenäni asiassa, joka koskee Eduskunnan oikeusasiamiehen 27 päivänä marraskuuta 1952 Eduskunnalle antamaa kertomusta Salaputki Oy:lle myönnetystä valtionavustuksesta, esitän kunnioittavasti Perustuslakivaliokunnalle seuraavaa:

Eduskunnan oikeusasiamies on kertomuksessaan ilmoittanut katsovansa, että minä, johtaessani puhetta valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnan 1. 7. 1949 pidetyssä istunnossa, jossa mainitun avustuksen myöntämistä koskeva asia oli valmistavasti käsiteltävänä, olisin menetellyt selvästi lainvastaisesti sillä tavalla, kuin tarkoitetaan eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatointen lainmukaisuutta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain 7 §:n 3 kohdassa.

Mitä tulee valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnan asemaan valtioneuvoston järjestysmuodossa, on huomattava, että lopullisia päätöksiä voidaan tehdä vain joko valtioneuvoston yleisistunnossa tai asianomaisessa ministeriössä, mutta ei sensijaan ministerivaliokunnissa. Tämä ilmenee mm. 17 päivänä joulukuuta 1943 annetun valtioneuvoston ohjesäännön 50 §:stä, jonka mukaan „asiat esitellään laatunsa mukaan joko tasavallan presidentille valtioneuvostossa tahi valtioneuvostolle yleisistunnossa taikka ministerille asianomaisessa ministeriössä, mikäli ministeriössä päätettävää asiaa ei ratkaise esittelijä omalla vastuullaan”. Valtiosääntömme on tässä valtioneuvoston järjestysmuotoa koskevassa kohdassa niin selvä, että on katsottu lopullisen päätösvallan antamisen ministerivaliokunnalle, jollainen valtioneuvoston raha-asiaivaliokuntakin on, voivan käydä päinsä, jos sellaista pyrittäisiin toteuttamaan, vain perustuslainsäädäntöjärjestyksessä tehtävällä lainmuutoksella. Käsitteyllä raha-asiaivaliokunnassa kuten muissakin ministerivaliokunnissa on siis lain mukaan vain valmistava

luonne. Varsinainen ja oikeudellisesti merkityksellinen ratkaisu asioissa, jotka on valmistavasti käsitelty raha-asiaivaliokunnassa, tapahtuu joko valtioneuvostossa tai asianomaisessa ministeriössä. Se, että asian käsitteyllä raha-asiaivaliokunnassa on oikeudellisesti vain valmistava merkitys, käy ilmi nimenomaisesta valtioneuvoston ohjesäännön määräyksestä. Valtioneuvoston ohjesäännön 47 §:ssä, jossa luetellaan raha-asiaivaliokunnan toimialaan kuuluvat asiat ja säädetään niiden käsittelystä, sanotaan, että kysymyksessä olevat asiat on raha-asiaivaliokunnassa „valmistavasti käsiteltävä”.

Valtioneuvoston jäsenten oikeudellinen vastuunalaisuus liittyy, kuten luonnollista onkin, lopullisiin ratkaisuihin, jotka tehdään, niin kuin edellä on mainittu, joko valtioneuvoston yleisistunnossa tai asianomaisessa ministeriössä. Tällöin on ratkaisuja koskevalla pöytäkirjalla aivan erityinen merkitys. Hallitusmuodon 43 §:n 2 momentin mukaan „jokainen valtioneuvoston jäsen, joka on ottanut osaa asian käsitteilyyn valtioneuvostossa, on vastuunalainen päätöksestä, jollei hän ole, pöytäkirjaan merkittäväksi, ilmoittanut eroavaa mielipidettä”. Valtioneuvoston jäsenen oikeudellisen vastuunalaisuuden liittyminen lopulliseen päätökseen ja hänen tällöin omaksumaansa kantaan, sellaisena kuin se ilmenee pöytäkirjasta, merkitsee ennen kaikkea sitä, että oikeudellisen vastuunalaisuuden kannalta ei meillä kuten ei muualakaan kiinnitetä huomiota niihin epävirallisiin neuvotteluihin, jotka edeltävät asian virallista käsitteilyä. Mitä tulee valmistavaan käsitteilyyn raha-asiaivaliokunnassa, merkitsee eduskunnan oikeusasiamiehen kanta, jonka mukaan olen vastuussa ko. avustuksen myöntämisestä, joko sitä, että hän katsoo, niin kuin hän ilmeisesti tekekin, raha-asiaivaliokunnan valmistavaan käsitteilyyn osallistuneen ministerin olevan oikeudellisessa vas-

tuussa asianomaisen ministeriön myöhemmin tekemästä lopullisesta päätöksestä, taikka sitä, että osallistuminen raha-asiainvaliokunnan valmistavaan käsittelyyn voisi sinänsä perustaa oikeudellisen vastuunalaisuuden.

Mitä tulee raha-asiainvaliokunnan jäsenen oikeudelliseen vastuunalaisuuteen asianomaisen ministeriön valmistavaa valiokuntakäsittelyä seuranneesta lopullisesta päätöksestä, on selvää, ettei valtioneuvoston jäsen voi tällä tavoin olla vastuussa valtioneuvoston muun jäsenen virkatoimista. Poliittinen vastuunalaisuus voi tosin olla myös solidaarinen sen periaatteen mukaan, että ministerit ovat virkatoimistaan vastuunalaiset, kaikki yhteisesti hallituksen toiminnan yleisestä suunnasta ja kukin erikseen omista virkatoimistaan, mutta mitä oikeudelliseen vastuunalaisuuteen tulee, mainittu poliittinen periaate ei voi rikkoa sitä perustavaa sääntöä, joka on meilläkin vanhastaan voimassa, että oikeudellinen vastuu on mieskohtainen.

Mitä sitten tulee valtioneuvoston jäsenen oikeudelliseen vastuuseen raha-asiainvaliokunnan valmistavasta käsittelystä sellaiseenaan, on ensiksi syytä todeta, että valtioneuvoston ohjesäännön mukaan ei raha-asiainvaliokunnan käsittelyistä ole pidettävä pöytäkirjaa, vaan ohjesäännön 55 §:n 2 momentin mukaan on raha-asiainvaliokunnassa tehdyt päätökset, so. sen seikan toteaminen, onko valiokunta yhtynyt valmistavassa käsittelyssään ministeriön kantaan vaiko ei, merkittävä esittelylistoihin, jotka nidotaan. Käsittely raha-asiainvaliokunnassa on kehittynyt vapaamuotoisempaan suuntaan, sillä vuoden 1922 Valtioneuvoston ohjesäännön 43 §:n 3 momentin mukaan raha-asiainvaliokunnassa käsittelyistä asioista oli pidettävä erityistä päätösluetteloa samoin, kuin yhä vieläkin ministeriöiden päätöksistä, eikä nykyisessä ohjesäännössä myöskään ole enää vanhan ohjesäännön 47 §:n 3 momentin säännöstä raha-asiainvaliokunnan päätösluettelon tarkistuksesta, joka oli valtiovarainministerin asiana. Se seikka, ettei raha-asiainvaliokunnan valmistavista käsittelyistä ole pidettävä pöytäkirjaa, josta ilmenisivät valiokunnan kunkin jäsenen kannanotot perusteluineen, on jo sinänsä osoituksena siitä, että valtioneuvoston jäsenen oikeudellinen vastuunalaisuus perustuu vain lopullisiin päätöksiin, joita voidaan valtioneuvoston järjestysmuodon mukaan tehdä vain joko val-

tioneuvoston yleisistunnossa tai asianomaisessa ministeriössä. Voimassa olevassa laissa ei ole säännöstä siitä, että ministeriö, jonka ratkaistava asia lopullisesti on, olisi sidottu raha-asiainvaliokunnan valmistavassa käsittelyssä omaksuttuun kantaan. Ei voidakaan sanoa, että raha-asiainvaliokunnassa omaksuttu kanta oikeudellisesti sitoisi ministeriötä ja että valiokuntakäsittelyllä siten olisi oikeudellista merkitystä. Valtioneuvoston ohjesäännön 47 §:n 3 momentin mukaan on asiat, jotka mainitaan sanotun pykälän 1 momentin 2—4 kohdassa ja 2 momentissa, alistettava valtioneuvoston ratkaistavaksi, jollei raha-asiainvaliokunta yhdy ministeriön ehdotukseen eikä ministeri siitä luovu. Tämän säännöksen voidaan tosin sanoa tosiasiallisesti merkitsevän, että jos raha-asiainvaliokunta on yhtynyt ministeriön kantaan, tällä yhtymisellä on se merkitys, ettei ministeriö voi, ryhtyessään valmistavan valiokuntakäsittelyn jälkeen lopullisesti ratkaistamaan asiaa, esim. päättää määrätarkoitukseen käytettäväksi suurempaa määrärahaa, kuin mihin valiokunta puolestaan on katsonut voitavan mennä. Mutta oikeudellisesti on asia tietenkin ymmärrettävä juuri siten, kuin mainituissa säännöksessä lausutaankin: raha-asiainvaliokunnan valmistavan käsittelyn jälkeen joko ministeriö luopuu omasta kannastaan tai asia siirtyy valtioneuvoston käsiteltäväksi. Raha-asiainvaliokunta ei siis missään tapauksessa tee ratkaisuja asioista, jotka siinä valmistavasti käsitellään, eikä raha-asiainvaliokunnan valmistavalla käsittelyllä niin ollen ole oikeudellista merkitystä asiassa, joka on ministeriössä lopullisesti päätettävä. Muunlainen tulkinta merkitsisi, että katsottaisiin valtioneuvoston ohjesäännön, jolla on asetuksen voima, kumonneen sen perustuslain voimaisilla säännöksillä vahvistetun periaatteen, että lopullisia päätöksiä voidaan tehdä vain valtioneuvostossa tai ministeriössä. Toisaalta on luonnollista, että valtioneuvoston järjestysmuotoa vahvistettaessa on tarkoituksellisesti vältetty antamasta säännöksiä, jotka liikaa sitoisivat ratkaisevan viranomaisen, valtioneuvoston tai ministeriön, päättävältä. Asiain varsinaisen valmisteluhan kuuluu ministeriölle, joka myös, ellei asia kuulu valtioneuvoston ratkaistaviin, itsenäisesti päättää ratkaisunsa yksityiskohdista, myös niiltä osin, jotka eivät ole tulleet edes käsittelyn alaisiksi raha-

asiainvaliokunnassa. Raha-asiainvaliokunnalle ei siis kuulu sellaista itsenäistä valtaa tehdä lopullisia päätöksiä, joka on valtioneuvoston jäsenen oikeudellisen vastuunalaisuuden edellytyksenä.

Lain mukaan virkamies vastaa toimenpiteestä, johon hän on ryhtynyt taikka jota hän kollegisen viraston jäsenenä on kannattanut. Kollegisessa virastossa on luonnollisesti välttämätöntä, että kunkin jäsenen kanta ja mielipide on todettavissa, koska jokainen vastaa vain omista toimenpiteistään. Kun valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnan jäsenellä ei lain mukaan ole mahdollisuutta saada pöytäkirjassa todetuksi niitä perusteita, jotka ovat hänen kantansa kulloinkin käsiteltävänä olleessa asiassa määränneet, ei myöskään edellä mainittua periaatetta kollegisen viraston jäsenen vastuusta voida vastaavasti soveltaa siihen, mitä valtioneuvoston jäsen on raha-asiainvaliokunnan jäsenenä valmistavassa valiokuntakäsittelyssä lausunut tai jättänyt lausumatta. Tämäkin on omiaan osoittamaan, ettei asian valmistava käsittely raha-asiainvaliokunnassa ole toimenpide, johon liittyisi valtioneuvoston jäsenen oikeudellinen vastuunalaisuus.

Se seikka, ettei voimassa olevassa laissa ole säännöstä siitä, että raha-asiainvaliokunnan valmistavalla käsittelyllä olisi ministeriön varsinaista ratkaisuvalltaa oikeudellisesti sitova merkitys, käy ymmärrettäväksi myös, kun otetaan huomioon tämän valmistavan valiokuntakäsittelyn varsinainen tarkoitus. Raha-asiainvaliokunnan valmistavan käsittelyn tarkoituksena ei ole jonkun määrärahan käytöstä päättäminen, mitä osoittaa sekin, ettei ministeriöllä ole velvollisuutta päättää määrärahan käytöstä ehdotuksensa mukaisesti, vaikka asia on käsitelty raha-asiainvaliokunnassa ja tämä olisi ehdotukseen yhtynyt. Raha-asiainvaliokunnan varsinaisena tehtävänä onkin, ei määrärahoista päättäminen, vaan finanssikontrollin suorittaminen, so. varsinkin sen seikan valvominen, että vahvistettua tulo- ja menoarviota noudatetaan sekä että eri ministeriöille osoitettujen määrärahojen käytössä noudatetaan tarpeenmukaista säästäväisyyttä. On selvää, että raha-asiainvaliokunta jo sen käsiteltäviksi eri ministeriöistä tulevien asiain suuren lukumäärän vuoksi voi kohdistaa silmälläpidettävänsä pääasiallisesti määrärahojen käytön yleiseen valvontaan sekä ettei se voi puuttua

asioiden yksityiskohtiin, joita yleensä ei edes raha-asiainvaliokunnalle esitellä. Raha-asiainvaliokunnan valmistavan käsittelyn tarkoituksenaakaan ei siis ole käsiteltävänä olevan asian kaikinpuolinen tutkiminen ja valmistelu vaan ainoastaan määrätty näkökannat huomioon ottava finanssikontrolli. Ilmauksena tästä yleisestä finanssikontrolli-tehtävästä on myös, että vanhastaan on ollut tapana määrätä eräiden määrärahojen kohdalla, ettei niitä saa ilman raha-asiainvaliokunnan lupaa ryhtyä käyttämään, vaikka ne olisivatkin julkaistussa menoarviossa merkityt viraston tai laitoksen kohdalle. Tällaisetkin määräykset on sanellut pyrkimys valtion rahallisen aseman yleiseen valvontaan valmistavan valiokuntakäsittelyn avulla.

Kun oikeusasiamies Kastarin mielipide, että valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnan jäsen on oikeudellisesti vastuunalainen ministeriön päätöksestä, joka on tehty valmistavan valiokuntakäsittelyn jälkeen, arvattavasti perustuu samoihin näkökohtiin, joita hän on aikaisemmin julkisuudessa esittänyt, on niihin tässä pakko puuttua. Eräässä v. 1947 julkaisemassaan kirjoituksessa oikeusasiamies Kastari on esittänyt mielipiteen, että ministerivaliokunnan jäsenen oikeudellinen vastuunalaisuus perustuu edellä mainittuun Hallitusmuodon 43 §:n 2 momentin säännökseen. Oikeusasiamies Kastari on lausunut, että „tätä pykälää säädettäessä on nähtävästi pidetty silmällä valtioneuvoston kokoontumista joko yleisistuntoon taikka myötävaikuttamaan tasavallan presidentin toimenpiteisiin sekä niin ollen sellaisia päätöksiä, jotka ovat lopullisia eikä siis ministerivaliokuntien tapaan vain valmistelevia”, mutta samalla on oikeusasiamies Kastari katsonut, että „edellä mainitulle hallitusmuodon säännökselle tehdään tuskin väkivaltaa, jos katsotaan myös ulkoasiainvaliokunnan jäsenen voivan siellä tapahtuneen käsittelyn perusteella joutua oikeudellisestikin vastuuseen, elleivät he voi osoittaa olleensa toista mieltä”. Oikeusasiamies Kastari on tosin mainitulla esityksellään pyrkinyt ainakin ensi sijassa puolustamaan sitä kantaa, että kun ns. sotaan syyllisiä koskevassa oikeudenkäynnissä „valtioneuvoston ulkoasiainvaliokuntaa pidettiin sinä valtakunnan ulkopoliittisena johtona, jonka jäsenyys lienee jonkun ministerin osalta pääasiallisesti yksinään ollut riittävänä langettavan tuomion antami-

seen", tämä olisi „tuskin ristiriidassa valtiosääntömme pysyvienkään normien kanssa", mutta oikeusasiamies Kastarin esityksestä ilmenee samalla, että hän on tarkoittanut muitakin ministerivaliokuntia ja siis myös raha-asiainvaliokuntaa.

On täysi syy olla eri mieltä kuin oikeusasiamies Kastari siitä, tehdäänkö hänen puolustamallaan laintulkinnalla väkivaltaa mainitulle Hallitusmuodon säännökselle. On jo sinänsä arveluttavaa tehdä yleisiä johtopäätöksiä sellaisen poikkeuslain kuin ns. sotaan syyllisten rankaisemisesta 12. 9. 1945 annetun lain ja sen soveltamisen nojalla. Sitä paitsi oikeusasiamies Kastari ei ole ottanut ilmeisesti lainkaan huomioon mainitun lain 1 §:n 2 momentissa olevaa määräystä, että „mitä hallitusmuodon 47 §:ssä ja eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatointen lainmukaisuutta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain 7 §:ssä on säädetty, älköön estäkö tuomitsemasta rangaistukseen tasavallan presidenttinä ja valtioneuvoston jäsenenä toiminutta henkilöä 1 momentissa tarkoitetusta teosta". Näin ollen on katsottava, ettei sanottu sinänsäkin poikkeuksellinen oikeudenkäynti anna mitään tukea oikeusasiamies Kastarin edustamalle tulkinnalle valtiosääntömme pysyvien normien sisällöstä. Jo se tosiasia, ettei raha-asiainvaliokunnan valmistavista käsittelyistä ole pidettävä eikä pidetä pöytäkirjaa, jota kuitenkin olisi oikeusasiamies Kastarin kannan mukaan pidettävä, riistää pohjan oikeusasiamies Kastarin Hallitusmuodon 43 §:n 2 momenttiin nojautuvalta ja siis pöytäkirjaamista edellyttävältä tulkinnalta, mihin tulee lisäksi, että mainittu Hallitusmuodon säännös tarkoittaa vain valtioneuvoston yleisistunnossa ja tasavallan presidentin esittelyssä tehtyjä lopullisia ratkaisuja.

Oikeusasiamies Kastarin käsitys valiokuntakäsittelyn oikeudellisesta merkityksestä onkin jäänyt valtiosääntöämme käsittelevässä kirjallisuudessa yksinäiseksi ilmiöksi ja osoittaa vain, ettei hän ole oikein ymmärtänyt valtioneuvoston järjestysmuodon perusteita. Johdonmukaisuus olisi tietenkin vaatinut, että oikeusasiamies Kastari olisi katsonut, paitsi ministerin, myös valiokunnassa esittelijänä toimivan virkamiehen vastuunalaiseksi sen yleisen, Hallitusmuodon 93 §:n 1 momenttiin sisältyvän oikeussäännön mukaan,

että esittelijä on vastuunalainen siitä, mitä hänen esittelystään on päätetty, jollei hän ole pöytäkirjaan lausunut eriävää mielihetkettä. Tätä esittelevän virkamiehen vastuuta koskevaa johtopäätöstä, joka kuten sanottu olisi ollut sopusoinnussa oikeusasiamies Kastarin ministerin vastuunalaisuutta koskevassa kysymyksessä esittämän mielipiteen kanssa, hän ei kuitenkaan ole tehnyt, vaan hän on nimenomaan lausunut, että valiokunnan päätökseen ei virkamiehen tarvitse eriävää mielipidettensä ilmoittaa. Tätä kantansa, joka merkitsisi jyrkkää poikkeusta edellä mainitusta, Hallitusmuodossa vahvistetusta esittelijän vastuunalaisuutta koskevasta periaatteesta, oikeusasiamies Kastari on perustellut sillä sinänsä oikealla näkökohdalla, että „valiokunnan päätös ei ole oikeudellisessa mielessä lopullinen ja vastuunalaisuus ainakin pääasiallisesti keskittyy lopulliseen päätökseen ja myös sen esittelyyn". Oikeusasiamies Kastarin laintulkinnallinen rakennelma onnahtelee siis pahasti, ja olisi-kin luullut tämän hänen itsensäkin myöntämän seikan saattaneen hänet uudelleen harjoittamaan, onko hänen johtopäätöksillään yleensäkin perustetta laissa. Oikeusasiamies Kastarin ristiriitaista kantaa ei tietenkään voida puolustaa sillä hänen mainitsemallaan seikalla, että virkamies, joka on esitellyt asian raha-asiainvaliokunnassa, tulee vastuunalaiseksi esitellessään asian sen jälkeen ministeriössä, sillä ministeriössä asian voi esitellä toinen virkamies kuin raha-asiainvaliokunnassa.

Sen perusteella, mitä edellä on lausuttu, on todettava, ettei valtioneuvoston jäsenen osallistuminen raha-asiainvaliokunnan valmistavaan käsittelyyn, josta eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksessa on minun kohdaltani kysymys, voi merkitä, että ministeriön päätöksen, joka on tehty raha-asiainvaliokunnan valmistavan käsittelyn jälkeen, voitaisiin edellyttää syntyneen valtioneuvoston muiden jäsenten myötävaikutuksella sekä vastaavan heidän tahtoaan ja tarkoitustaan. Ministeriön päätöksestä vastaavat lain mukaan se valtioneuvoston jäsen, joka ministeriössään on asian ratkaissut, sekä myös virkamies, joka on asian esitellyt, ellei virkamies ole ministeriön pöytäkirjaan merkinnyt eriävää mielipidettään. Edellyttämykseltä, että myös raha-asiainvaliokunnan jäsenet vastaisivat oikeudellisesti ministeriön ratkai-

susta, puuttuu selvästi peruste laissa. Sitä, että ko. ministeriön päätös sinänsä on eduskunnan budjettipäätöksen mukainen sekä ettei raha-asiainvaliokunta siis ole laiminlyönyt asiaa käsitellessään sille kuulunutta finanssikontrollitehtävää, ei eduskunnan oikeusasiamies ole edes pannut kiistaan. Tässä suhteessa on syytä myös todeta, ettei asiaa raha-asiainvaliokunnassa käsiteltäessä läsnä olleella valtiovarainministeriön tulo- ja menoarvio- sekä tilinpäätösosaston päälliköllä ollut virkansa puolesta mitään huomautettavaa asian johdosta.

Eduskunnan oikeusasiamies on katsonut kertomuksessaan minun kohdaltani, että olisi ollut olemassa selvästi lainvastainen menettely sekä että tuo menettely olisi minun syykseni luettava. Sinä menettelynä, johon eduskunnan oikeusasiamies on kertomuksessaan yrittänyt rakentaa johtopäätöksensä syyllisyydestäni, on ollut osallistumiseni valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnan valmistavaan käsittelyyn. Tällainen valmistava raha-asiainvaliokunnan käsittely ei kuitenkaan, niin kuin edellä on todettu, valtiosääntömme mukaan voi perustaa valtioneuvoston jäsenen oikeudellista vastuuta, joka voi liittyä vain lopullisiin ratkaisuihin. Eduskunnan oikeusasiamiehen perusteista, kun hän kertomuksessaan väittää minun menetelleen lainvastaisesti, puuttuu siis jokaisen syytemahdollisuuden välttämätön edellytys, lain-

vastainen teko. Näin ollen ei minulla olisi itse asiassa lainkaan aihetta puuttua eduskunnan oikeusasiamiehen kertomukseen, sikäli kuin siinä on käsitelty väitettyjä vaikuttimiani ja muuta henkilökohtaista suhtautumistani asiaan ko. raha-asiainvaliokunnan valmistavassa käsittelyssä, eikä minulla myöskään ole aihetta kosketella kysymystä, voitaisiinko menettelyäni missään tapauksessa katsoa, niin kuin oikeusasiamiehen mainitsema lainkohta edellyttää, selvästi lainvastaiseksi. Mainitsen kuitenkin, että oikeusasiamiehen kertomus, jonka syytteen luontoisena tulisi kuitenkin olla tosiasioihin perustuva ja tasapuolinen, on tässäkin suhteessa harvinaisen yksipuolinen ja, mikä on vielä pahempaa, väritetty sekä että oikeusasiamiehen kertomus joka tapauksessa perustuu mielivaltaisiin otaksumiin kannanottoni vaikuttimista ko. asian käsittelyssä. Kiistan asiassa menettelleeni missään suhteessa edes tuottamuksesta saatikka tietoisesti tavalla, joka olisi selvästi lainvastainen.

Edellä esittämäni perusteella katson, että eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksessa tehty ilmoitus, että olisin valtioneuvoston jäsenenä virkatoimessani menetellyt selvästi lainvastaisesti, on täysin aiheeton ja perustuu oikeusasiamies Kastarin virheelliseen käsitykseen valtioneuvoston järjestysmuodosta.

Helsingissä 11 päivänä helmikuuta 1953.

Aleksi Aaltonen.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle.

Käsitellessään eduskunnan oikeusasiamiehen 27 päivänä viime marraskuuta päivättyä kirjelmää N:o 1734, joka koski valtionavustuksen antamista Salaputki Oy:lle, on perustuslakivaliokunta 4 päivänä joulukuuta 1952 päättänyt varata allekirjoittaneelle kansanedustaja Onni Peltoselle tilaisuuden viimeistään 12 päivänä kuluva helmikuuta antaa valiokunnalle kirjallisen tai suullisen selityksen asiasta. Tutustuttuani eduskunnan oikeusasiamiehen kirjelmän jäljennökseen ja sitä seuranneeseen asiassa laadittuun tutkintapöytäkirjaan sekä erinäisiin eduskunnan oikeusasiamiehen toimituttamassa tutkimuksessa kertyneiden asiakirjain jäljennöksiin, käytän perustuslakivaliokunnan suoma oikeutta hyväkseni ja selityksenäni esitän kunnioittaen seuraavaa:

Eduskunnan oikeusasiamies on hänen kirjelmässään esitettyjen perustelujen ja oletusten mukaisesti mm. ilmoittanut katso-
vansa:

„että maatalousministeri Matti Lepistö on:

1) johdettuaan, avustuksen myöntämistä Salaputki Oy:lle valmistellessaan, asianomaisen esittelijän harhaan sellaisia seikkoja salaamalla, jotka esittelijän olisi tullut ottaa huomioon laatiessaan esitystään, heinäkuun 1 päivänä 1949 ensin raha-asiaivaliokunnassa puoltanut 2.5 miljoonan markan avustuksen Salaputki Oy:lle myöntämistä tulo- ja menoarviossa sala-
ojitustarvikkeiden vastaisesta kokeilusta ja suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen varatusta määrärahasta ja sitten avustuksen maatalousministeriössä lopullisesti myöntänyt, vaikka hän, ottaessaan vähän aikaisemmin osaa sanotulle yhtiölle myönnetyn samansuuruisen lainan anteeksiantoasian käsittelemiseen, oli tullut tietämään yhtiön taloudellisen aseman kestättömyyden sekä sen, että ministeri

Raatikainen yhtiön veloista henkilökohtaisessa vastuussa olevana ja sen johtoon kuuluvana oli vaarassa pilata nimensä yhtiötä uhkaavan konkurssin yhteydessä, ja hänen myös on täytynyt olla selvillä siitä, että avustuksen antaminen Salaputki Oy:lle merkitsi valtion varojen käyttämistä kokeilu- ja suunnitteluavustuksen varjolla Salaputki Oy:n velkojen maksamiseen, ja hän näin ollen on käsittänyt, ettei avustus voinut tulla käytetyksi siihen tarkoitukseen, johon se tulo- ja menoarvion mukaan saatiin myöntää, sekä

2) laiminlyönyt valvoa, että avustus olisi tullut käytetyksi myöntämispäätöksessä sekä tulo- ja menoarviossa edellytettyyn tarkoitukseen,

sellaisin seurauksin, että mainittu avustus on tullut käytetyksi Salaputki Oy:n velkojen ja muiden menojen maksamiseen mutta ei lainkaan sanottuun kokeilusuunnittelutarkoitukseen ja että avustuksesta ei yhtiön konkurssissa ole saatu mitään takaisin; sekä

että johtaja Aleksi Aaltonen ja kululaitosten ja yleisten töiden ministeri Onni Peltonen ministereinä ovat:

heinäkuun 1 päivänä 1949 pidetyssä raha-asiaivaliokunnan istunnossa, Aaltonen sen puheenjohtajana ja Peltonen sen jäsenenä, edellämainituin seurauksin myötävaikuttaneet puheena olevan avustuksen antamiseen Salaputki Oy:lle, vaikka heidänkin on täytynyt tietää se, mitä edellä 1) kohdassa on todettu ministeri Lepistön tienneen”.

Edellä esitetyn perusteella eduskunnan oikeusasiamies sitten katsoo mm.,

„että ministeri Lepistö, johtaja Aaltonen ja ministeri Peltonen ovat eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimen

lainmukaisuutta marraskuun 25 päivänä 1922 annetun lain 7 §:n 3 kohdan tarkoittamalla tavalla niinikään ministereinä virkatoimissaan selvästi lainvastaisesti menelleet”.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kirjelmän laajoista perusteluista ja hänen niiden perusteella tekemistä olettamuksista ja johtopäätöksistä on ensiksi yleisesti lausuttava, että hän ei ole onnistunut antamaan Salaputki Oy:n valtionavustuksen myöntämisestä objektiivista selvitystä mahdollisesta hyvästä yrityksestään huolimatta, ja onkin todettava, että hänen olettamuksensa ovat harhaan johtavia ja että myös hänen olettamustensa perusteella tekemät johtopäätökset ovat niin ollen paikkansa pitämättömät. Kirjelmän perusteluissa havaitaan ikäänkuin tarkoitukseksi asiaan korostamista ja jätetyksi sanomatta sitä, joka on ollut tiedossa ja olisi antanut kirjelmän sisällölle tasoittavan sävyn. Voidaan myöskin muistuttaa siitä, että jälkikäteen on paljon helpompi antaa hyviä neuvoja ja ohjeita sekä tehdä johtopäätöksiä, miten olisi kussakin tapauksessa meneteltävä, kuin sillä hetkellä, jolloin asioita on käytännössä hoidettava ja otettava niihin kanta. Tällöin moni asia saatetaan näyttää vallan toisenlaiselta kun myöhemmässä vaiheessa. Näin voidaan hyvällä syyllä sanoa myöskin valtionavustuksen myöntämisestä Salaputki Oy:lle, varsinkin kun siitä on kulunut jo runsaat kolme vuotta, ja avustusta ei, kuten myöhemmin on ilmennyt, käytetty myönnettyyn tarkoitukseen, vaan yhtiön velkojen maksuun, ja yhtiö on joutunut konkurssiin, sekä olosuhteet ovat muutoinkin muuttuneet siten, että nyt voidaan saada tiiliputkiakin, joten puilla salaojaputkilla tuskin on enää kysyntää. Vastoin eduskunnan oikeusasiamiehen käsitystä olen kuitenkin täysin vakuuttunut siitä, että valtionavustuksen antamisen vaikuttamina Salaputki Oy:lle ei suinkaan ollut ministeri Raatikaisen nimen ”pilaamisen” estäminen ja yhtiön vanhojen velkojen maksamisen halu, kuten oikeusasiamies Kastari koettaa tehdä uskottavaksi, vaan maataloudelle tärkeänä pidetyn teollisuudenalan salaojaputkikoneiden ja laitteiden kehittäminen. Näin on asia todellisuudessa ollut, ja henkilö, joka tätä tosiasiaa ei halua tai jaksaa tunnustaa, elää sellaisen harhaluulon vallassa, että hän ei kykene antamaan tasa-

puolista ja oikeudenmukaista selvitystä kysymyksessä olevasta asiasta.

Tämän yleishuomautuksen jälkeen voin sitten siirtyä tarkastelemaan oikeusasiamiehen ”teosta” yksityiskohtaisemmin niiltä osin kuin siinä kosketellaan minun väitettyä osuuttani asiassa.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan muun muassa minun olisi pitänyt 1 päivänä heinäkuuta 1949 pidetyssä raha-asiainvaliokunnan istunnossa tietää se, mitä edellä esitettyssä oikeusasiamiehen kirjelmässä a. o. 1) kohdassa on mainittu ministeri Lepistön tienneen. Valitettavasti tässäkin tapauksessa en voi täysin yhtyä oikeusasiamiehen käsitykseen. Tutustuessani entistä ministeri Lepistöä koskevaan kuulustelupöytäkirjaan on minun myönnettävä, että hän on ollut paremmin kuin minä selvillä Salaputki Oy:n asioista. Tämä johtuu siitä, että hänellä maatalousministerinä on ollut tilaisuus salaojaputkien valmistukseen ja käyttöön perehtyneiden ammattialan miesten lausuntojen avulla tutustua mainitun laitoksen toimintaan ja aikaansaannoksiin. Sen sijaan minun tietoni Salaputki Oy:stä ja sen toiminnasta ovat enemmän yleisluontoisia, sillä en ole koskaan joutunut tutustumaan mainitun yhtiön toiminnan yksityiskohtiin riittävän perusteellisesti. Sain kyllä tietää, että vuonna 1947 oli perustettu Jyväskylään Salaputki Oy. niminen yhtiö puisten salaojaputkien valmistamista varten ja että yhtiö rakennutti tehdaslaitoksen Seppälänkankaalle Äänekoskelle johtavan radan varteen. Siellä ryhtyi yhtiö asekonstruktööri A. J. Lahden johdolla suorittamaan salaojaputkien valmistusta, kokeilua ja kehittämistä. Teknillisessä mielessä voitiinkin todeta tulosten olleen suhteellisen hyviä, mutta sen sijaan taloudellisessa suhteessa yhtiö alusta lähtien oli heikossa asemassa. Tämä johtui yhtiön kokeiluluontoisesta toiminnasta, tarpeellisten käyttövarojen puutteesta ja mahdollisesti myös siitä, että yhtiön toimitusjohtaja Lahti, joka kyllä oli eteväksi tunnettu asekonstruktööri, siitä huolimatta tuskin oli yhtä hyvä talousmies ja liikkeenjohtaja.

Yhtiön toimintamahdollisuuksien parantamiseksi toimitettiin siinä talvella vuonna 1948 uudelleenjärjestelyjä mm. toimitusjohtajan vaihdos ja tarpeellinen osakepääoman

korotus 600,000 markasta 1,800,000 markkaan. Yhtiön uusi toimitusjohtaja, rakennusinsinööri Eino B. Jantunen, josta nyt jälkikäteen voidaan sanoa, että hänkään ei ollut tehtävänsä pystyvä johtaja, ryhtyi tehostamaan yhtiön toimintaa. Hän valmistutti salaojaputkia noin 1.5 miljoonan markan arvosta, mutta putkien hintaa pitivät ostajat liian kalliina eivätkä ne menneet kaupaksi, vaan jäivät varastoon ja syksyyn 1949 mennessä suurimmalta osalta pilaantuivat tarkoitukseensa arvottomiksi.

Jotta putkia olisi voitu valmistaa entistä halvemmilla hinnoilla ja saada niille menekkiä, ryhdyttiin kesällä 1948 toteuttamaan suunnitelmia putkien valmistamiseksi salaojituspaikalla ja kehittämään porauskoneita tätä työmuotoa vastaavaksi. Työ edistyi niin, että samana syksynä marraskuulla voitiin maatalousmessuilla Helsingissä asettaa näytteille yksi kone, jolla putket voitiin valmistaa työpaikalla, sikäli kuin sähkövoimaa oli saatavissa.

Tästä koneesta annettiin asiantuntijain taholta hyviä lausuntoja, ja vaikka kone ei vielä ollut täydellinen, vaan kaipasi parannuksia, niin todennäköisesti nyt oltiin päästy salaojaputkien valmistuksessa huomattavaan kehitysvaiheeseen, ja tarvittiin vain riittävästi pääomia, jotta olisi voitu hankkia näitä koneita lisää sekä edelleen niitä kehittää. Asiakirjoista ilmeneekin, että yhtiön puolesta tehtiin ponnisteluja tässä suhteessa, mutta ne eivät johtaneet suotuisaan tulokseen. Hankkiakseen taloudelliseen asemaansa kevennystä kääntyi yhtiö myöskin valtion puoleen ja anoi, että kauppa- ja teollisuusrahasto luopuisi yritykseen sijoittamastaan 2.5 miljoonan markan lainaerästä. Tämä Salaputki Oy:n anomus joutui kansanhuoltoministeriön esittelystä raha-asiainvalidikunnassa valmistelevasti käsiteltäväksi 26 päivänä huhtikuuta 1949. Asian esittelijänä toimi toimistopäällikkö Toivola, joka perusteli kielteistä kantansa yhtiön tekemään anomukseen mm. seuraavasti:

„Kun kysymyksessä on yksityinen yhtiö ja kun valtion lainalla on paras mahdollinen vakuus, ei tämän lainan suhteen ole akordi mahdollinen enempää kuin sen pois pyyhkiminen so. lahjoittaminen muiden velkojain hyväksi huolimatta

siitä, että yhtiö on suorittanut perustavaa laatua olevaa ja kansantaloudellisesti arvokasta työtä salaojituspuuputkien valmistamisen menetelmän kehittämiseksi.”

Kuten näistä perusteluista havaitaan, asian esittelijä ei ole esittänyt laina-anomusta hylättäväksi yhtiön heikon taloudellisen aseman vuoksi, vaan siitä syystä, että kun valtion lainalla oli paras mahdollinen vakuus, ei lainan pois pyyhkiminen toisten velkojien hyväksi ollut mahdollista. Ministeri Onni Toivonen yhtyi esittelijänsä esitykseen. Samalla kannalla oli kansliapäällikkö Toivo Takki jo asian ensi käsittelyvaiheessa raha-asiainvalidikunnassa antaessaan lausuntonsa anomuksesta. Samoilla perusteilla minäkin yhdyin esittelijän kantaan ja lisäksi siitä syystä, että kun yhtiön huomattavana osakkeenomistajana oli ministeri Jussi Raatikainen, en pitänyt sopivana, että sellaiselle yhtiölle, jossa hallituksen jäsen on johtokunnan jäsenenä ja osakkeenomistajana, myönnettäisiin sen valtiolta saama laina anteeksi. Kielteiseen kantaani oli vaikuttamassa myös sekin, että yhtiön johto ei ollut tietämäni mukaan hoitanut yhtiön asioita hyvin, vaan siinä oli muistuttamisen aihetta.

Raha-asiainvalidikunnassa, enempää kuin myöhemmin valtioneuvostossa ulkopuolella pöytäkirjan tapahtuneessa keskustelussa, asian johdosta ei syntynyt niin vakavaa erimielisyyttä, että sen vuoksi olisi ollut aihetta toimittaa äänestystä, joten raha-asiainvalidikunta oli yhtynyt esittelijän hylkäävään kantaan.

Salaputki Oy:n toimintaan edellä mainitun laina-asian käsittelyn jälkeen en joutunut kiinnittämään tarkempaa huomiota pitkiin aikoihin. Vaikka varsinainen kotini onkin Jyväskylässä, niin hallitustehtävien takia rajoittuivat käyntini sinne sunnuntaipäiviin. Sanotun yhtiön toimihenkilöistä kukaan ei ottanut minuun yhteyttä näissä asioissa ja kun muualtakaan en sattunut niistä kuulemaan, tietooni ei kantautunut oikeusasiamiehen kirjelmässä kerrottuja toimenpiteitä yhtiön taloudellisen aseman järjestelystä. Kuitenkin sain jostakin kuulla, että ministeri Raatikainen oli luovuttanut osakkeensa toimitusjohtaja Jantuselle, mutta osakkeiden myyntihinnasta en ollut saanut tietää.

En myöskään tuntenut sen anomuksen valmisteluvaiheita, jonka Salaputki Oy. teki kesäkuulla 1949 maatalousministeriölle, joka anomus joutui raha-asiainvaliokunnassa valmistavasti käsiteltäväksi 1 päivänä heinäkuuta 1949. Eduskunnan oikeusasiamiehen kirjelmässä kerrotaan näistä valmisteluista ensin yhtiön piirissä ja sitten maatalousministeriössä. Kertomus ei tee vakuuttavaa vaikutusta, vaan tuntuu vahvasti väritetyltä, varsinkin kun on saanut tutustua asian johdosta toimitetuissa kuulusteluissa esitettyihin lausuntoihin ja muihin jutun johdosta kertyneisiin asiantietoihin.

Antaakseen edelleen Salaputki Oy:n avustuksen käsittelylle raha-asiainvaliokunnassakin määrätynlaista sivumakua oikeusasiamies korostaa käsittelyn tapahtuneen tavallisuudessa poikkeavassa järjestyksessä. Tosin tämä oikeusasiamiehen maininta voi johtua siitäkin, että hänellä suuresta teoreettisesta oppineisuudestaan huolimatta ei ole tarpeellista käytännöllistä kokemusta asiain käsittelystä raha-asiainvaliokunnassa. Hän on kyllä siinä oikeassa, että valiokunta kokoontuu tavallisesti määrättyä viikonpäivänä asioita valmistavasti käsittelemään, mutta se kokoontuu myöskin tarpeen vaatiessa muinakin aikoina. Avustuksen käsittelyssä ei siis tapahtunut mainitsemisen arvoista, koska samoin on menetelty ennenkin ja samoin sen jälkeen. Raha-asiainvaliokunta voi myös kokoontua kolmijäsenisenä, joten siinäkin suhteessa avustustasian käsittelyssä ei tapahtunut tavallisuudesta poikkeavaa, vaikka oikeusasiamiehen kertomuksessa juuri tämä kohta voisi herättää valtioneuvoston työskentelyyn perehtymättömissä oudoksumista. Kysymyksessä olevassa tapauksessa raha-asiainvaliokunnassa oli esillä muitakin asioita ja, kuten tavallista, toisiakin ministerejä asioitaan hoitamassa. Tästä oikeusasiamies ei ole katsonut tarpeelliseksi mainita, ja senvuoksi kertomus ei anna oikeata kuvaa asiasta.

Oikeusasiamiehen kertomus saa vielä enemmän väritystä siitä, kun hän erityisesti tahtoo alleviivata, että "avustustasia vietiin päätökseen niin kiireesti, ettei ehditty odottaa pääministerin paluuta matkalta ja valtiovarainministerin virkalomaltaan".

Asia on kuitenkin siten, että jokainen asioitaan hyvin hoitava ministeri suorittaa mahdollisimman joutuisasti niiden asioiden hoitamisen, jotka ovat valmisteltuja, ja tähän käsitykseni mukaan pyrki ministeri Lepistö, eikä mihinkään muuhun tulokseen. Ei tämä asia ollut sellaista suuruusluokkaa, joka tosiaan olisi vaatinut pääministerin ja valtiovarainministerin mukanaoloa, ennenkuin sitä olisi voitu raha-asiainvaliokunnassa valmistavasti käsitellä, kuten oikeusasiamies edellyttää.

Mitä sitten tulee huomautukseen, että tämä avustustasia olisi ollut niin arkaluontoinen, että siitä syystä sen käsittelyä olisi pitänyt siirtää siksi, kun valiokunta olisi ollut täysilukuinen, ei sillekään huomautukselle voida esittää päteviä perusteita. Talousarviossa 11 Pl. IX: 14 momentin kohdalla oli 5 miljoonan markan määräraha, jonka käyttöperusteita oli ylimääräisessä talousarviossa siten laajennettu, että siitä voitiin antaa avustusta myös koneellisesti valmistettavien salaojitustarvikkeiden kokeilusta ja suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen. Mutta on tärkeätä huomata, että määrärahasta ei voitu myöntää avustusta mainittuihin tarkoituksiin aikaisemmin aiheutuneiden kustannusten korvaamiseksi. Kysymyksessä oli maatalousministeriön jaettavaksi varatusta määrärahasta 2.5 miljoonan markan suuruisen avustuksen myöntäminen mainittuun tarkoitukseen, joka avustus on varsin vaatimatonta suuruusluokkaa siihen nähden, mitä maatalousministeriöstä vuoden mittaan esitetään eri muodoissa maatalouden tukemiseksi. Sen vuoksi tämän avustuksen käsittelykään ei ollut millään tavoin niin suurenmoista kuin oikeusasiamies on kuvitellut, eikä lainvastaisesta menettelystä voi olla kysymystäkään.

Salaputki Oy:n avustusanomuksen tullessa maatalousministeriön esittelystä 1 päivänä heinäkuuta 1949 raha-asiainvaliokunnassa valmistavasti käsiteltäväksi, en ollut tutustunut anomukseen, sitä seuranneisiin lausuntoihin ja yhtiön tiliotteisiin, enkä asian valmisteluun maatalousministeriössä. Esittelylistaan ja sitä seuranneeseen hallitussihteeri Klas Bäckströmin laatimaan muistioon tutustuin istunnon alussa. Siinä esitettiin jaettavaksi 11 Pl. IX: 14

momentissa oleva 5 miljoonaa markkaa ja perusteltiin jakoesitystä. Salaputki Oy:n anomuksesta siinä mm. sanottiin:

„Ensimmäisessä lisämenoarviossa on määrärahan käyttöoikeutta laajennettu siten, että sitä saadaan käyttää myös koneellisesti valmistettavien salaojitustarvikkeiden kokeilusta ja suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen. Laajennus johtuu siitä, että salaojituslaki vastikään on tullut hyväksytyksi ja salaojitus toiminta sen johdosta tulee suuresti vilkastumaan. Yhtä tärkeäksi kuin kysymys maassamme käyttökelpoisten ja tehokkaiden salaojakavinkoneiden valmistamisesta tulee silloin myöskin kysymys salaojaputkien koneellisesta valmistamisesta, joka tähän saakka on muodostanut koko toiminnan ”pullonkaulan”. Tiiliputkista on viime vuosina ollut puute. Rakennustoiminnan vilkastuessa on ilmeistä, ettei niitä myöskään tulevaisuudessa valmisteta riittävästi. Puuputket ovat eräissä tapauksissa erittäin käyttökelpoisia ja niiden koneellista valmistamista olisi pyrittävä maassamme kehittämään ja tukemaan valtion myöntämien avustuksin. — — — Yhtiö on kehittänyt uuden työmuodon suorittaa puuputkien porauksen paikalla, missä putket tulevat käyttöön. Suuria kustannuksia vaativien erikoiskoneiden kokeilemisen ja valmistamisen vuoksi on yhtiön toiminta tullut tappiolliseksi. Ministeriön mielestä olisi syytä avustaa yhtiötä, koska sen suorittamat kokeet ovat jo käytännössä olevilla koneilla osoittautuneet erittäin positiivisiksi. Pellonraivaus O/Y:n antaman todistuksen mukaan on koneeseen tehtävä joitakin muutoksia ja vahvistuksia ennen kuin se on täysin käyttökelpoinen mahdollisimman alhaista tuotteen hintaa silmälläpitäen, mutta se on joka tapauksessa parempi kuin muut käytännössä olevat mallit. Salaojitusyhdistyksen antaman lausunnon mukaan on maassamme yli 250,000 ha sellaisia suomaia, joissa on tarkoituksenmukaista käyttää puuta salaojavesien johtona. Kun salaojaa tarvitaan keskimäärin hehtaarille n. 400 m, tarvitaan puuputkea maassamme yli 100 milj. metriä nykyisillä peltoviljelyksillä. Jotta yhtiö voisi jatkaa kokeilujaan tä-

män suuresta merkityksestä olevan koneen kehittämisessä, jossa kokeilut jo nyt ovat tulleet sille ylivoimaisen kalliiksi, ehdotetaan yhtiölle myönnettäväksi avustusta 2.5 milj. markkaa.”

Kuten edellä selostetusta asiasta esitelleen hallitussihteeri Bäckströmin laatimasta muistiosta ilmenee, hän asettui erittäin myönteiselle kannalle avustuksen myöntämiseksi yhtiölle ja perusteli sitä pätevästi. Minun ei ollut aihetta epäillä esittelijän muistiossaan mainitsemia asioita harhaanjohtaviksi tai vääriksi. Asian johdosta ei syntynyt sellaista keskustelua, josta olisi jäänyt muistiini tarkempia yksityiskohtia, vaikka sen johdosta ennen valiokunnan istuntoa ei oltu suoritettu mitään neuvotteluja. Kuitenkin muistan esittäneeni keskustelussa epäilyni siitä, onko yhtiön asioita vielä kukaan hoidettu niin hyvin, että sille olisi syytä myöntää avustusta, vaikka yhtiön teknillisiä laitteita olikin kehitetty. Ministeri Lepistö puolestaan yhtyi esittelijän esitykseen, samoin kansliapäällikkö Takilla ei ollut huomauttamista avustuksen myöntämisestä vastaan eikä myöskään ministeri Aaltosella, enkä minäkään katsonut olevan syytä ryhtyä vastustamaan esitystä. Tämä tapahtui kuitenkin sillä nimenomaisella perusteella, että avustus tullaan käyttämään lisämenoarviossa määrättyjen perusteiden mukaisesti koneellisesti valmistettavien salaojitustarvikkeiden kokeilusta ja suunnittelusta vastaisuudessa aiheutuvien kustannusten korvaamiseen, joten mistään lainvastaisesta toimenpiteestä ei voinut olla kysymystäkään.

Oikeusasiamies katsoo, että raha-asiaainvaliokunnan jäsenet ottaessaan osaa runsaat kaksi kuukautta sitä ennen (tarkoitetaan 26 päivää huhtikuuta 1949, jolloin yhtiön tekemä anomus lainan anteeksi antamisesta oli tullut hylätyksi), sanotulle yhtiölle aikaisemmin myönnetyn lainan käsittelyyn, olivat tulleet tietämään yhtiön taloudellisen aseman kestättömyyden, sekä että ministeri Raatikainen yhtiön ve-loista henkilökohtaisesti vastuussa olevana ja sen johtoon kuuluvana oli vaarassa pilata nimensä yhtiötä uhkaavan konkurssin yhteydessä, ja että avustuksen antaminen Salaputki Oy:lle merkitsi valtion varojen käyttämistä kokeilu- ja suunnitteluavustuk-

sen varjolla Salaputki Oy:n velkojen maksamiseen, sekä että valiokunnan jäsenen näin ollen olisi pitänyt käsittää, ettei avustus voinut tulla käytetyksi siihen tarkoitukseen, johon se tulo- ja menoarvion mukaan saatiin myöntää.

Edellä mainitun johdosta minun on lausuttava, että kun talvella 26 päivänä huhtikuuta 1949 oli raha-asiaivaliokunnassa valmistavasti käsiteltävänä yhtiön anomus kauppa- ja teollisuusrahastosta saadun 2.5 miljoonan markan lainan perimättä jättämisestä, olivat esittelijän muistiossa esitetyt perustelut täysin kielteiset ja siinä oli selvästi sanottu, ettei lainan pois pyyhkiminen, so. lahjoittaminen muiden velkojen hyväksi ollut mahdollista. Sen vuoksi ei silloin ollut tarpeellista syventyä tutkimaan esittelylistan liitteenä olevaa muistiota, jossa selvitettiin tasetiliottein yhtiön taloudellista asemaa, joten en joutunut tuntemaan yhtiön mahdollista konkurssikypsyyttäkään. Käytännössä asia onkin niin, että raha-asiaivaliokunnassa on valtioneuvoston kaikista ministeriöistä asioita niin runsaasti, että tuottaa suuria ponnisteluja voida tutustua esitysten sisältöön ja liitteisiin. Sen vuoksi, jos asia esittelijän muistion perusteella on ilmeisen selvä ratkaistavaksi, kukin ministeri luonnollisesti koettaa välttää sellaisen asian osalta tarpeetonta asiapapereiden lukemista. Tämä olisi oikeusasiamiehenkin hyvä saada käytännössä kokea. Onhan oikeusasiamies Kastarikin äskettäin itsekkin julkisuudessa maininnut, että on voinut sattua, ettei hänellä ole ollut aikaa edes päivän uutisia lehdistä lukea.

Lausumastani käy selville, että en ollut tietoinen myöskään heinäkuun alussa vuonna 1949 yhtiön avustusasiasiaa käsitellessä siitä, että sen taloudellinen tilanne olisi ollut niin kestämaton, ettei yhtiö voisi käyttää saamaansa avustusta myönnettyyn tarkoitukseen. Kun minä lisäksi tunnen varsinaisen ammattini vuoksi ja konepajoissa noin 8 vuotta työskennelleenä suhteellisen hyvin kone-alaa ja tiesin, että kokeilujen ja suunnittelujen alaisena oli puuputkisorvien ja niiden laitteiden kehittäminen sellaiseksi, että niitä voitiin työpaikoilla käyttää siten, kun esittelijän muistiossa on kerrottu, saatoinkin todeta, etteivät

kysymyksessä olleet mitkään valtaiset kokeilutyöt, joten ne eivät olisi vaatineet yhtiöltä avustuksen lisäksi omia varoja. Nyt asian joutuessa tähän vaiheeseen, minua on erityisesti kiinnostanut tämän seikan toteaminen, ja sen vuoksi olen ottanut yhteyden Salaputki Oy:n palveluksessa käyttöinsinööriä toimineeseen insinööriin ja pyytänyt häneltä lausuntoa asiasta. Tässä lausunnossa, jonka liitän tämän ohkeen, mainitaan mm. seuraavaa:

„Tunnen varsin hyvin mainitun yhtiön puuputkien valmistustavat ja aikaansaannokset, sekä koneelliset laitteet, joita tässä työssä käytettiin, sillä olin sanotun yhtiön palveluksessa käyttöinsinööriä 1. 1. -48—31. 5. -49. Syksyllä v. 1948 kehitin aikaisempaa putkien valmistustapaa siten, että putkien pintasorvauksesta voitiin luopua ja että koneet muutettiin helposti siirrettäväksi työmaalta toiselle. Maatalousmessuille v. 1948 marraskuulla sainkin näytteille yhden koneen, jolla putket voitiin valmistaa missä tahansa sähköistetyllä paikkakunnalla.

Salaputki Oy:n saatua 2.5 milj. markan avustuksen en ollut enää sanotun yhtiön palveluksessa, vaan siirryin kesälomani jälkeen 2. 7. -49 ”Valmet” O/Y:n palvelukseen Jyväskylässä. Kuitenkin olin hyvin selvillä siitä, miten putkikoneita olisi vielä voitu kehittää. Tärkeimpänä pidin porakoneen automaattisen syötön järjestämistä ja työskentelynopeuden lisäämistä. Myös pohjan tasaus- ja urasirkkelin automatisoimista ja vahvistamista pidin tärkeänä ja mahdollisena. Vielä olisi voitu kehittää ja kokeilla poran terien leikkaavien osien muuttamista irtopaloiksi ja siten helposti vaihdettaviksi, mikä olisi pienentänyt teräkaluston hankinta- ja hoitokuluja.

Olen sitä mieltä, että nämä kaikki mainitsemani putkikoneiden ja sen laitteiden parannukset, samoin kuin muukin näiden laitteiden suunnittelu- ja kokeilutoiminta olisi voitu suorittaa kyseisellä avustuksella, ja siten kunnostaa ainakin kolme salaojaputkikoneetta edellä mainittuun kuntoon, käyttäen hyväksi yhtiöllä jo ennestään valmiina olevia koneenosia. Vertailun vuoksi mainitsen, että messuilla näytteillä olevan koneen kunnos-

tus (kuvaliite) sirkkeleineen tuli maksamaan noin 100,000 mk.

Vielä voin ilmoittaa, että konstr. A. J. Lahti on myöhemmin käytännössä jo suorittanutkin kokonaan uuden putkikoneen suunnittelun, ja on tämä rakennettu Peltonraivaus O/Y:n laskuun heidän omaa käyttöönsä varten.

Oheen liitän 4 kpl. valokuvia putkikoneista, jotka olivat maatalousmessuilla näytteillä. Kuten kuvista näkyy eivät kyseiset koneet ole mitään suurenmoisia ja kalliita laitoksia. Täyttä työtehoa varten yksi porakone ja sirkkeli vaativat 2 miestä, mutta konesyöttöisenä olisi yksi mies voinut hoitaa niitä samalla teholla."

Tämä lausunto antaa koko lailla toisenlaisen käsityksen siitä kokeilutoiminnasta, jota avustuksella oli tarkoitus ryhtyä toteuttamaan kuin mitä oikeusasiamies on kuvitellut, joten oikeusasiamiehen käsitystä täytyy pitää kestävämmänä. Vastoin hänen käsitystään olen edelleen sitä mieltä, että sanottu yhtiö olisi voinut myönnetyllä 2.5 miljoonan markan avustuksella mainitunlaista kokeilutoimintaa suorittaa, jos yhtiö olisi sille myönnetyn määrärahan halunnut tarkoitukseen käyttää. Mutta vikaahan onkin siinä, että yhtiö ei edes yrittänytkaan käyttää näitä varoja siihen tarkoitukseen, vaan käytti varat velkojensa maksuun. Jos taas yhtiö tunsu taloudellisten vaikeuksiensa takia tilansa sellaiseksi, ettei voinut avustusta käyttää vastaiseen kokeilu- ja suunnittelutarkoitukseen, se ei olisi saanut missään tapauksessa nostaa valtion avustusta itselleen. Mutta siinäkin tapauksessa, josta nyt on kysymys, yhtiön joutuessa varattomuutensa takia myöhemmin syksyllä 1949 konkurssiin, eivät sille myönnetty valtion varat olisi joutuneet hukkaan heitetyiksi, jos yhtiö olisi suorittanut edes niitä puuputkisovien ja laitteiden parannuksia, jotka edellä kerrotussa yhtiön käyttöinsinöörin lausunnossa luetellaan: olisivathan nämä tulokset kuitenkin jääneet jäljelle ja siten hyödyllisinä käytettäviksi. Avustuksen päätarkoituksena oli tällaisten kokeilujen ja suunnitelmien edistäminen.

Asianomaisten viranomaisten, jotka luovuttivat avustuksen yhtiön käyttöön, olisi

pitänyt valvoa myös, että avustus olisi tullut käytetyksi myöntämispäätöksessä sekä tulo- ja menoarviossa edellytettyyn tarkoitukseen myöntämällä varoja yhtiön käyttöön vähissä erin sitä mukaa, kuin kokeilutyöt olisivat edistyneet, eikä koko avustussummaa yhdellä kertaa. Tämä valvonta ei kuulunut raha-asiaivaliokunnan jäsenille eikä heitä voida panna vastuuseen siitä, että yhtiölle avustuspäätöksessä mainittuun tarkoitukseen myönnettiin varoja, mutta avustus tulikin käytetyksi toisiin tarkoituksiin. Kysymyksessä oleva avustus on tullut siis raha-asiaivaliokunnassa kaikin puolin oikeassa järjestyksessä valmistavasti käsitellyksi, edellyttäen, että avustus käytettiin tulo- ja menoarvion mukaisesti eikä sen vastaisesti, joten oikeusasiamiehen yritys selittää asiaa toisin on mielivaltaista tulkintaa, jonka torjun jyrkästi.

Tarvitaan varsin vilkasta mielikuvitusta, jos voidaan yhtyä oikeusasiamiehen siihen käsitykseen, että avustuksen myöntäminen onkin tapahtunut ministeri Raatikaisen nimen "pilaamisen" estämiseksi, koska hän kuului yhtiön johtoon ja oli sen veloista henkilökohtaisesti vastuussa. Tälle väitteelle ei voida esittää mitään tosiasioihin perustuvaa todistusta, ja se onkin jyrkästi torjuttava. Avustusasiasiaa käsiteltäessä, kuten olen jo aikaisemmin maininnut, oli olemassa tieto siitä, että ministeri Raatikainen oli myynyt osakkeensa ja että hän näin ollen ei kuulunut yhtiön johtoon. Tämä osakekauppa käy selville myös yhtiön pöytäkirjasta 8 päivältä toukokuuta 1949, jossa sanotaan, että ministeri Raatikaisen osakkeet olivat tehdyn kaupan perusteella siirtyneet ins. Jantuselle. Tämä seikka ei siis voinut vaikuttaa myönteisesti yhtiön avustuksen myöntämiseen, kuten oikeusasiamies on pyrkinyt väittämään. Mitä sitten ministeri Raatikaisen henkilökohtaisiin vastuisiin yhtiön veloista tulee, niistä minulla ei ollut mitään tietoa, joten tämänkin oikeusasiamiehen väitteen torjun asiattomana. Kuten olen kertonut yhtiön kauppa- ja teollisuusrahastosta anoman lainan käsittelystä, juuri siitä syystäkin vastustin yhtiön anomusta, että ministeri Raatikainen oli yhtiön osakkeiden omistaja ja kuului sen johtoon. Minulla ei senkään jälkeen ole ollut mitään syytä muuttaa kantaani asiassa. Minun onkin todettava,

että käsitykseni mukaan oikeusasiamies on ollut kaikissa esittämässäni kohdissa väärässä käsityksessä. Kysymyksessä olevan avustuksen myöntämiseen eivät ole vaikuttaneet hänen mainitsemansa syyt, vaan puhtaasti asialliset perusteet, nimittäin halu edistää maataloudelle tärkeänä pidetyn teollisuusalan salaojaputkikoneiden ja muiden laitteiden kehittämistä siten, kuin aikaisemmin olen maininnut, jotta salaojaputkia olisi voitu valmistaa entistä halvemmilla hinnoilla ja siten saada niille menekkiä, putkitarpeen ollessa varsin suuren.

Paitsi edelläesittämäni pyydän saada vielä lisäksi kiinnittää perustuslakivaliokunnan huomiota raha-asiaainvaliokunnan oikeudelliseen asemaan ja sen jäsenen vastuuseen, varsinkin kun sillä minun osuuteeni nähden kysymyksessä olevassa asiassa on huomattava merkitys.

Raha-asiaainvaliokunta ei ole muodollisesti eikä asiallisesti mikään asioista päättävä elin. Joulukuun 17 päivänä 1943 annetun valtioneuvoston ohjesäännön mukaan asiat esitellään laatunsa mukaan joko Tasavallan Presidentille tahi valtioneuvostolle yleisistunnossa taikka ministerille asianomaisessa ministeriössä, mikäli ministerille päätettävää asiaa ei ratkaise esittelijä omalla vastuullaan. Tästäkin säännöksestä ilmenee, että lopullisia päätöksiä voidaan tehdä vain valtioneuvostossa tai asianomaisessa ministeriössä. Mitä tulee ministerivaliokuntaan, jollainen valtioneuvoston raha-asiaainvaliokuntakin on, ne eivät voi tehdä missään tapauksessa lopullisia päätöksiä. Valtiosääntömme on tässä valtioneuvoston järjestysmuotoa koskevassa kohdassa niin selvä, että on katsottu lopullisen päätösvallan antamisen ministerivaliokunnalle voivan käydä päinsä, jos sellaista pyrittäisiin toteuttamaan, vain perustuslainsäädäntöjärjestyksessä tehtävällä lain muutoksella. Käsittelyllä raha-asiaainvaliokunnassa on siis lain mukaan vain valmistava luonne. Varsinainen ja oikeudellisesti merkityksellinen ratkaisu asioissa, jotka on valmistavasti käsitelty raha-asiaainvaliokunnassa, tapahtuu joko valtioneuvostossa tai asianomaisessa ministeriössä. Se, että asian käsittelyllä raha-asiaainvaliokunnassa on oikeudellisesti vain valmistava merkitys, käy ilmi nimenomaisesta valtioneuvoston ohjesäännön määräyksestä. Valtioneuvoston ohje-

säännön 47 §:ssä, jossa luetellaan raha-asiaainvaliokunnan toimialaan kuuluvat asiat, lausutaan, että kysymyksessä olevat asiat on raha-asiaainvaliokunnassa "valmistavasti käsiteltävä".

Osoituksena siitä itsenäisestä päätäntävallasta, joka valtiojärjestyksemme mukaan kuuluu valtioneuvostolle tai ministeriölle mutta ei raha-asiaainvaliokunnalle, on se seikka, ettei voimassa olevassa lainsäädännössä ole säännöksiä siitä, missä suhteessa ministeriö, jonka ratkaistavana asia lopullisesti on, on sidottu raha-asiaainvaliokunnan valmistavassa käsittelyssä omaksuttuun kantaan. Valtioneuvoston ohjesäännön 47 §:n 3 mom:n mukaan on asiat, jotka mainitaan sanotun §:n 1 mom:n 2—4 kohdassa ja 2 mom:ssa, alistettava valtioneuvoston ratkaistavaksi, jollei raha-asiaainvaliokunta yhdy ministeriön ehdotukseen eikä ministeri siitä luovu. Tästä säännöksestä ilmenee, että lopullinen ratkaisu, johon myös oikeudellinen vastuu liittyy, tehdään joko valtioneuvostossa tai ministeriössä. Raha-asiaainvaliokunnassa ei siis voida lain mukaan tehdä sellaisia lopullisia päätöksiä, joihin oikeudellinen vastuunalaisuus voisi liittyä. On tietenkin ymmärrettävää, että käytännöllisesti on raha-asiaainvaliokunnan käsittelyllä tärkeä merkitys, mutta oikeudellisesti raha-asiaainvaliokunnan käsittely on vain valmistavaa. Toisaalta on luonnollista, että valtioneuvoston järjestysmuotoa vahvistettaessa on pyritty tarkoituksella välttämään säännöksiä, jotka liikaa sitoisivat ratkaisevan viranomaisen, valtioneuvoston tai ministeriön, päätäntävaltaa. Asian varsinainen ratkaisu kuuluu ministeriölle, joka myös, ellei asia kuulu valtioneuvoston ratkaistaviin, itsenäisesti päättää ratkaisunsa yksityiskohdista, jotka eivät kaikki edes tule raha-asiaainvaliokunnassa esillekään.

Itse asiassa, raha-asiaainvaliokunnan käsittelyn varsinainen tarkoituskaan ei ole määrärahan käytöstä päättäminen, mitä osoittaa sekin, että ministeriöllä ei ole velvollisuutta päättää määrärahan käytöstä ehdotuksensa mukaisesti, vaikka asia on käsitelty raha-asiaainvaliokunnassa ja tämä olisi ehdotukseen yhtynyt. Raha-asiaainvaliokunnan varsinaisena tehtävänä onkin, ei määrärahoista päättäminen, vaan finanssikonrollin suorittaminen, so. varsinkin sen seikan valvominen, että vahvistettua tulo-

ja menoarviota noudatetaan sekä että eri ministeriöille osoitettujen määrärahojen käytössä noudatetaan tarpeenmukaista säästäväisyyttä.

On selvää, että raha-asiainvaliokunta jos sen käsiteltävänä olevien asioiden suuren lukumäärän vuoksi voi kohdistaa silmälläpitotehtäväänsä pääasiallisesti määrärahojen käytön yleiseen valvontaan sekä ettei se voi, tultuaan vakuuttuneeksi siitä, että määrärahaa aiotaan ministeriön päätöksellä käyttää siihen tarkoitukseen, johon se on osoitettu, ja että käyttö on tarpeen vaatima, enemmän puuttua asian yksityiskohtiin. Raha-asiainvaliokunnan käsittelyn tarkoituksena ei siis tosiasiallisesti ole käsiteltävänä olevan asian kaikinpuolinen tutkiminen ja sen yksityiskohtiin puuttuminen, vaan määrätty näkökannat huomioon otettava valvonta ja silmälläpito. Ilmauksena tästä yleisestä finanssikontrollista on myös, että vanhastaan on ollut tapana määrätä eräiden määrärahojen kohdalla, ettei niitä saa ilman raha-asiainvaliokunnan lupaa ryhtyä käyttämään, vaikka ne olisivatkin julkaistussa menoarviossa merkityt viraston tai laitoksen kohdalle. Tällaisetkin määräykset on sanellut pyrkimys valtion rahallisen aseman yleiseen valvontaan, joka on raha-asiainvaliokunnan tehtävänä.

Raha-asiainvaliokunnan valmistavaa käsittelyä ei voida lain mukaan rinnastaa valtioneuvoston istuntoihin eikä asettaa asiain käsittelyyn valiokunnassa osallistuneille valiokunnan jäsenille samanlaista vastuuta kuin valtioneuvoston istuntoon osallistuneille ministereille. Eihän valiokunnan kokouksessa edes pidetä mitään varsinaista pöytäkirjaa, johon esitetyt lausunnot merkittäisiin, vaan ohjesäännön 55 §:n mukaan raha-asiainvaliokunnassa tehdyt päätökset, so. sen seikan toteaminen, onko valiokunta yhtynyt ministeriön ehdotukseen vaiko ei, merkitään esittelylistoihin, jotka nidotaan. Valtioneuvoston istunnoissa pidetään asiain käsittelyissä pöytäkirjaa ja sii-

hen merkitään eriävät mielipiteet ja äänestysten tulokset. Päätetyistä asioista ovat vastuussa ne, jotka ovat ratkaisun hyväksyneet, mutta eivät ne ministerit, jotka ovat ilmaisseet eriävän kantansa pöytäkirjaan tai äänestäneet esitystä vastaan, eikä myöskään esittelijä, jos hän on pöytäkirjaan merkittäväksi ilmoittanut eriävän kantansa. Tällaista asiain käsittelyä ei suoriteta raha-asiainvaliokunnassa ja sen vuoksi ei voida edes jäljestäpäin todeta, miten kukin valiokunnan jäsen on käsitellyn alaiseen asiaan suhtautunut, kuten nytkin kysymyksessä olevassa tapauksessa on asia. Kolmen vuoden takaa on mahdotonta enää tarkkaan muistaa, mitä kukin on lausunut. Valtioneuvostossa valvoo oikeuskansleri, että asiain käsittelyssä noudatetaan lainmukaisuutta, mutta raha-asiainvaliokunnassa suoritettavaa asiain käsittelyä hän ei valvo, mikä päätösten lainmukaisuuden valvominen olisi kuitenkin välttämätöntä, jos tahdottaisiin rinnastaa raha-asiainvaliokunta valtioneuvostoon, sikäli kuin on kysymys ministereiden oikeudellisesta vastuusta. Jos taas asia olisi toisin, niin silloin tulisi myös raha-asiainvaliokunnassa tapahtuvassa käsittelyssä asian esitelleen virkamiehen oikeudellisesti vastata siitä, mitä hänen esittelystään on päätetty.

Olen edellä esitetystä pyrkinyt totuudenmukaisesti ja asiallisilla perusteilla osoittamaan, että eduskunnan oikeusasiamiehen ilmoitus ja väitteet osuudestani valtion avustuksen myöntämiseen Salaputki Oy:lle eivät pidä paikkaansa sekä että hänen lopullinen johtopäätöksensä ei myöskään ole oikea. Torjun jyrkästi väitteen, että raha-asiainvaliokunnan jäsenenä ja ministerinä olisin menetellyt selvästi lain vastaisesti sillä tavoin, kuin tarkoitetaan eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatointen lainmukaisuutta marraskuun 25 päivänä 1922 annetun lain 7 §:n 3 kohdassa.

Helsingissä 11 päivänä helmikuuta 1953.

Onni Peltonen,
kansanedustaja, Jyväskylä.

Mukana seuraa:

1 kpl. liite

4 kpl. valokuvia.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle.

Perustuslakivaliokunta on kirjelmällään viime maaliskuun 24 päivästä varannut minulle tilaisuuden lisäselityksen antamiseen eduskunnan oikeusasiamiehen sihteerin Mauno Zittingin saman maaliskuun 17 päivänä toimittamassa kuulustelussa laaditun lisäkuulustelupöytäkirjan johdosta, joka koskee insinööri Ilpo Kovalan ja asekonstrukööri A. I. Lahden kertomuksia valtionavustuksen antamista Salaputki Oy:lle koskevassa asiassa. Tutustuttuani mainittua kirjelmää seuranneeseen lisäkuulustelupöytäkirjan jäljennökseen, käytän perustuslakivaliokunnan varaamaa tilaisuutta hyväkseni ja selityksenäni esitän kunnioittaen seuraavaa:

Olen erittäin tyytyväinen siitä, että perustuslakivaliokunta on varannut minulle tilaisuuden lisäselityksen antamiseen, sillä vasta selitykseni ja mukaan liittämäni todistukset saatuaan perustuslakivaliokunta voi antaa mainituille kuulustelukertomuksille niille tulevan oikean arvonsa. Selitykseni eduskunnan oikeusasiamiehen 27 päivästä marraskuuta 1952 Eduskunnalle antaman kertomuksen johdosta valtionavustuksen käsitteystä ja myöntämisestä Salaputki Oy:lle, mainittujen kuulustelukertomusten johdosta, ei tule missään kohdassa muuttumaan, vaan pitää kaikilta osiltaan täysin paikkansa.

Insinööri Ilpo Kovalan ja asekonstrukööri A. I. Lahden kertomuksista voisi saada sellaisen täysin väärän käsityksen keskustelujemme ajankohdista, että ne ovat tapahtuneet muka huhtikuun 26 päivän ja heinäkuun 1 päivän 1949 välisenä aikana, ennen valtionavustuksen myöntämistä Salaputki Oy:lle sen salaojaputkikoneiden ja muiden laitteiden vastaisuudessa suoritettavaa suunnittelu- ja kokeilutoimintaa varten. Näinhän asia todellisuudessa ei ole ollutkaan, vaan keskustelut ovat tapahtuneet mainittujen ajankohtien edellä ja jälkeen, kuten oheenliittämistäni mainittujen henkilöiden

antamista tarkistetuista todistuksista lähemmin ilmenee. Tällöin eduskunnan oikeusasiamiehen sihteerin kuulustelupöytäkirjaan otetuilla mainittujen henkilöiden kertomuksilla, mikäli ne koskevat minun kanssani käytyjä keskusteluja kysymyksessä olevassa asiassa, ei ole mitään todistusarvoa, koska näillä keskusteluilla ei ole ollut mitään yhteyttä ja vaikutusta kantani määrittelyssä heinäkuun 1 päivänä 1949 Salaputki Oy:n avustusasiasiaa ratkaistaessa.

Edellä esitetty ehkä jo riittäisikin selitykseni, mutta pidän kuitenkin tarpeellisena lyhyesti kertoa asiasta yksityiskohtaisemmin. Mitä ensinnä tulee insinööri Ilpo Kovalan kanssa käymääni keskusteluun Salaputki Oy:tä koskevissa asioissa, niin tuo keskustelu on tapahtunut jo niin aikaisin kuin vuonna 1948 helmikuun alussa ja sitten tämän vuoden alussa saadessani häneltä lausunnon salaojaputkikoneiden kehittämismahdollisuuksista. Nämä keskustelut tapahtuivat kotonani, ja koko tuona aikana, joka jää näiden keskustelujen välille, en ole ollut kertaakaan hänen kanssaan Salaputki Oy:n tai muissakaan asioissa keskusteluissa. Insinööri Ilpo Kovalan kertomus oikeusasiamiehen kuulustelupöytäkirjassa on mainitussa suhteessa virheellinen ja nyt antamassaan todistuksessa hän sen oikaisee. Tämä virheellinen maininta ei suinkaan tarvitse johtua keskustelumme tahallisuudesta väärään aikaan sovittamisesta, vaan muistivirheestä, mikä onkin täysin ymmärrettävää, kun tuosta keskustelusta on kulunut jo yli neljä vuotta. Lisäksi on hänen muistikuvaansa sotkenut myöskin se keskustelu, joka tapahtui poikani kanssa keväällä vuonna 1949, hänen ollessa moottorivenettämmä maalaamassa.

Insinööri Ilpo Kovalan käynti luonani helmikuun alussa vuonna 1948 johtui siitä, että Suo Oy:llä oli haettavana käyttöinsinöörin toimi ja kun minä satuin olemaan tuon yh-

tion hallituksen puheenjohtaja, niin insinööri Kovala tuli luokseni saadakseen lähempiä tietoja mainitusta paikasta ja suositusta toimeen hakemista varten. Insinööri Kovala kertoi tulleen sen vuoden alussa Salaputki Oy:n palvelukseen, mutta huomattuaan yhtiön olevan rahavaikeuksissa, ettei voinut aina maksaa työpalkkoja, hän halusi siirtyä pois yhtiön palveluksesta. Tässä yhteydessä keskustelimme yhtiön muistakin asioista, ja osittain siitä johtuikin, että minä sitten vuonna 1949 huhtikuun 26 päivänä pidetyssä valtioneuvoston istunnossa vastustin Salaputki Oy:n Kauppa- ja teollisuusrahastosta saaman 2.5 milj. markan anteeksi-antoa.

En pidä tarpeellisena ryhtyä oikomaan insinööri Kovalan kertomusta muilta osin, koska sillä käsitykseni mukaan ei ole mitään tekemistä 1 päivänä heinäkuuta 1949 raha-asiainvalidikunnassa tapahtuneen valmistavan käsittelyn kanssa valtionavustuksen myöntämisessä Salaputki Oy:lle koneellisesti valmistettavien salaojitustarvikkeiden kokeilusta ja suunnitteluista vastaisuudessa aiheutuvien kustannusten korvaamiseen. Minun tietooni ei ole aikaisemmin kantautunut poikani ja insinööri Kovalan välillä keväällä vuonna 1949 tapahtunut keskustelu, kuin nyt tämän asian yhteydessä, ja se onkin koskenut jo tapahtuneita asioita, eikä Salaputki Oy:n anomusta kesäkuun 20 päivästä 1949, sillä tästä anomuksesta ei insinööri Kovalalla ollut vielä silloin tietoa, kuten hän todistuksessaan sanoo. Haluan erityisesti korostaa, että kun nyt pyysin insinööri Kovalalta tarkistettua lausuntoa siitä, koska olemme olleet keskusteluissa Salaputki Oy:tä koskevissa asioissa, hän antoi oheenliitetyn lausunnon perinpohjin asiaa muisteltuaan ja saatuaan tarpeellisia kiinnekohtia, ja samalla valitti sitä, että oli tullut kertoneeksi eduskunnan oikeusasiamiehen sihteerille virheellisesti keskustelun ajankohdan.

Asekonstruktori A. I. Lahden kuulustelupöytäkirjaan merkitty kertomus keskusteluista kanssani on ajankohtaan nähden ja muissakin suhteissa virheellinen, ja siten antaa väärän kuvan minun suhtautumisestani valtionavustuksen käsittelyyn ja myöntämiseen Salaputki Oy:lle. Tämän vuoksi olen pyytänyt hänenkin tarkistamaan puhelinkeskustelumme ajankohdan, jonka hän tekikin,

ja antoi oheenliitetyn todistuslausunnon. Lausunnosta ilmenee, että hän on tullut vakuutuneeksi siitä, että puhelinkeskustelumme on tapahtunut vasta heinäkuun 15 päivän 1949 jälkeen, ja että näinhän asia on todellisuudessa ollutkin, siihen viittaa se kertomuskin, jonka asekonstruktori Lahti on antanut merkitä kuulustelupöytäkirjaan. Puhelinkeskustelu mainittua ajankohtaa aikaisemmin ei olisi ollut voinut tapahtua heinäkuun aikana, sillä minä olin Pohjois-Suomessa matkoilla heinäkuun 2 päivästä lähtien saman kuun 13 päivään 1949, jolloin saavuin Helsinkiin. Myöhemmin kotona ollessani herra Lahti soitti minulle, josta puhelinkeskustelusta ei minulla enää ole tarkkaa muistikuvaa niin, että en muista millä sanoilla keskustelua käytiin. Silloin oli valtionavustus Salaputki Oy:lle myönnetty, joten oli aivan luonnollista, että en olisi voinut asialle mitään. Kun asian käsittelyssä ei ollut mitään lainvastaista ja koska asia ei kuulunut kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön hoidettaviin, en katsonut mainitun puhelinkeskustelun perusteella olevan aihetta asiaan puuttua. En myöskään ole voinut kehoittaa herra Lahtea menemään puhumaan Salaputki Oy:n avustuksen kieltämisestä ministeri Hiltuselle, sillä eihän hänellä siihen olisi ollut mitään mahdollisuutta, koska avustus oli jo annettu Salaputki Oy:n käyttöön, vaan mieluummin olisin kehoittanut menemään ministeri Lepistön puheille, joka oli mainitun avustuksen myöntänyt. Mainitussa puhelinkeskustelussa en ole voinut puhua herra Lahdelle siten kuin hän on kertonut, että avustusta missään tapauksessa ei pitäisi yhtiölle antaa, sillä, kuten lausuin, avustus yhtiölle jo silloin oli annettu. En ole myöskään voinut hänelle puhua siihen tapaan, kuin hän on kuulusteluissa kertonut, että ministeri Raatikainen olisi käynyt sitkeästi kimppuuni avustuksen myöntämisen vuoksi tai muiden puoluetoverieni olleen samasta syystä minulle vihaisia, koska tällaista ei ole missään muodossa minua kohtaan tapahtunut, joten kiellän sen jyrkästi. Asekonstruktori A. I. Lahden kuulustelupöytäkirjaan merkitty kertomus on ollut virheellinen keskustelun aikaan nähden ja muutenkin, eikä ole millään tavalla voinut vaikuttaa valtionavustuksen myöntämisen valmistavaan käsittelyyn raha-asiainvalidikunnassa ja minun osuuteeni siinä suhteessa.

Lopuksi pyydän lausua, että insinööri Ilpo Kovalan ja asekonstrukööri A. I. Lahden kertomukset eduskunnan oikeusasiamiehen sihteerin Mauno Zittingin toimittamassa kuulustelussa ovat selvitykseni ja todisteiden mukaisesti minun kanssani käytyihin keskusteluihin ja keskustelujen aikaan nähden virheelliset eivätkä ole missään tapauksessa tapahtuneet 4 päivän huhtikuuta 1949 ja 1 päivän heinäkuuta 1949 vä-

Helsingissä 8 päivänä huhtikuuta 1953.

lisenä aikana ja näin ollen eivät ole voineet vaikuttaa minun kantaani valtionavustusta Salaputki Oy:lle raha-asiaINVALIOKUNNASSA valmistavasti käsiteltäessä 1 päivänä heinäkuuta 1949.

Pysyn kaikissa suhteissa siinä selityksessä, jonka olen perustuslakivaliokunnalle antanut 11 päivänä helmikuuta 1953 oikeusasiamiehen kirjelmän johdosta.

Onni Peltonen,
kansanedustaja, Jyväskylä.

Mukana seuraa:
5 kpl todistuksia.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle.

Perustuslakivaliokunta on allekirjoittaneelta pyytänyt lausuntoa seuraavasta kysymyksestä:

Jos ministeriön toimivaltaan kuuluva asia on saatettu valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnan käsiteltäväksi ja raha-asiaivaliokunta on hyväksynyt ministeriön ehdotuksen, perustaako osallistuminen asian käsittelyyn raha-asiaivaliokunnassa ja sen päätökseen yhtyminen asianomaisten raha-asiaivaliokunnan jäsenenä olleiden ministerien kohdalta oikeudellisen vastuun sillä tavoin, että heidät voidaan muiden edellytysten ollessa olemassa panna syytteeseen valtakunnan-oikeudessa, milloin raha-asiaivaliokunnan suostumuksen mukaisesti tehty ministeriön päätös havaitaan lainvastaiseksi?

Tämän johdosta kunnioittavasti esitän seuraavan lausunnon:

Valtioneuvoston jäsenen oikeudellista vastuuta koskeva perussäännös on HM 43 §:n 1 momentissa, jonka mukaan

„valtioneuvoston jäsenet ovat *virka-toimistaan* eduskunnalle vastuunalaiset”.

Tieteisopissa ja käytännössä vallitsee yksimielisyys siitä, että tämä säännös koskee ns. parlamentaarisen vastuunalaisuuden ohella myös oikeudellista vastuuta. Onpa katsottu sen jopa lähinnä tarkoittavan jälkimmäistä. Tämän perustuslainkohdan mukaan ministerit siis ovat vastuunalaiset „*virkatöimistaan*”. Yhdenmukaisesti tämän laajan sanonnan kanssa perustuslainvoimaisen ministerivastuulain (AsK 224/22) 7 §:ssä, jossa on täsmällistetty se, mistä valtioneuvoston jäsentä voidaan syyttää, käytetään 1 ja 3 kohdassa samaa laajaa sanamuotoa: „*virkatöimissaan*” ja 2 kohdassa yhtä laajaa sanontaa: „*virka-asemaansa*”. Kaikki nämä

sanonnat edellyttävät siis vain sitä, että kysymyksessä olevan käyttäytymisen, teon tai tekemättä jättämisen, tulee tapahtua virassa, rajoittamatta tuota virkatoimintaa millään tavalla. Lainvastaista menettelyä, josta valtioneuvoston jäsen voidaan panna syytteeseen ministerivastuulain mukaan, voi siis esiintyä missä hänen virkatöimissaan tahansa, kunhan se vain on virkatöimintaa.

Tämä merkitsee sitä, että valtioneuvoston jäsen vastaa ei ainoastaan niistä virkatöimista, joissa hän yksin ministerinä tekee päätöksen, vaan myös kaikesta siitä, mitä hän ministeriöminaisuudessaan jonkin kollegin jäsenenä joutuu käsittelemään. Siitä, että hän on vastuussa myös toiminnastaan kollegin jäsenenä, on nimenomaisia säännöksiä sen merkittävimmän tapauksen kohdalla, että tänä kollegina on valtioneuvoston yleisistunto, plenum. Siitähän säädetään HM 43 §:n 2 mom:ssa, että

„jokainen valtioneuvoston jäsen, joka on ottanut osaa asian käsittelyyn valtioneuvostossa, on vastuunalainen päätöksestä, jollei hän ole, pöytäkirjaan merkittäväksi, ilmoittanut eroavaa mielipidettä”.

Tämän säännöksen mukaan valtioneuvoston jäsen vastaa valtioneuvoston yleisistunnossa tehdystä päätöksestä, ja hänen on, yksimielisen käsityksen mukaan, katsottu vastaavan ei ainoastaan osallistumisestaan niihin päätöksiin, mitkä valtioneuvosto kollegina yleisistunnossa tekee, vaan myös myötävaikutuksestaan presidentin valtioneuvoston yleisistunnossa tekemiin päätöksiin. Tämän vastuun hän välttää vain, jos hän on pöytäkirjaan ilmoittanut eriävän mielipiteen.

On syytä mainita, että kysymyksen ollessa siitä, että valtioneuvoston jäsen vastaa myös presidentin esittelyssä tehdyistä päätöksistä, jollei hän ole pöytäkirjaan merkittäväksi ilmoittanut eriävää mielipidettä, oikeustilaa

ei ole käsitettävä niin, että ministeri olisi vastuunalainen presidentin toiminnasta, vaan hän vastaa omasta presidentin esittelyssä noudattamastaan menettelystä. Jos hän on yrittänyt estää presidenttiä tekemästä hänen mielestään väärää päätöstä niin ponnekkaasti, että hän on merkinnyt eriävän mielipiteensä valtioneuvoston pöytäkirjaan, hän ei vastaa tehdystä päätöksestä. Jos hän sen sijaan ei ole nimenomaan ilmoittanut omaa eriävää mielipidettään pöytäkirjaan merkittäväksi, on hän siitä vastuussa. Sellaisessa tapauksessa, että presidentti tekee päätöksen vastoin esittelevän ministerin mielipidettä, ei siis riitä se, että valtioneuvoston jäsenen, joka asian käsittelyssä ei anna lausuntoa, katsotaan valtioneuvoston ohjesäännön 52 §:n 1 momentin mukaan yhtyneen esittelevän ministerin mielipiteeseen ja siis olevan toista mieltä kuin presidentti, vaan hänen on, välttääkseen vastuun, nimenomaan ilmoitettava eriävä mielipiteensä pöytäkirjaan. Jollei hän näin menettele, joutuu hän vastuuseen, mikä siis johtuu hänen omasta käyttäytymisestään, siitä ettei hän ole riittävällä voimalla pyrkinyt estämään presidentin päätöstä.

Tässä yhteydessä on syytä erityisesti korostaa sitä, että presidentin esittelyssä läsnä oleva ministeri, joka ei ole pöytäkirjaan merkittäväksi ilmoittanut eriävää mielipidettä, joutuu vastuuseen, vaikka hän ei osallistu itse päätökseen, vaan toimii vain presidentin neuvonantajana. Tässä on siis kysymys tapauksesta, jossa hallitusmuodon nimenomaisen säännöksen perusteella ministerillä on vastuu virkatoimesta, jossa hän ei osallistu päätöksentekoon.

Virkatoimessa valtioneuvoston jäsen voi joutua toimimaan kollegin jäsenenä valtioneuvoston yleisistuntojen lisäksi myös ministerivaliokunnissa ja nimenomaan raha-asiaivaliokunnassa, josta nyt on kysymys. Kun tämäkin on ministerin virkatoimintaa, kuuluu sekin HM 43 §:n 1 momentin vastuusäännön piiriin.

Tarkastettaessa erityisesti valtioneuvoston jäsenen osallistumista asian käsittelyyn raha-asiaivaliokunnassa on aluksi todettava, että HM 43 §:n 2 momentti ei ole sovellettavissa siihen — ainakaan välittömästi. Ei ole epäilystä siitä, että kun ko. perustuslainkohdassa puhutaan valtioneuvoston istunnosta, sillä yksinomaan tarkoitetaan valtioneuvoston

yleisistuntoja, sekä niitä, joissa valtioneuvosto kollegina tekee päätökset, että esittelyjä tasavallan presidentille ja vastuuta niissä tehdyistä päätöksistä. Valtioneuvoston jäsen ei siis ole vastuussa toiminnastaan raha-asiaivaliokunnassa HM 43 §:n 2 momentin nojalla.

Mutta kysymys ei ole tällä ratkaistu. Sillä jällelle jää se kollegin jäsenen vastuu kollegin päätöksestä, jota hän on kannattanut, joka on niin syvästi juurtunut julkisoikeuteen ja jonka ilmenemisiä HM 43 §:n 2 momentti ja HM 93 §:n 1 momentti ovat. Kun osanotto raha-asiaivaliokunnan kokouksiinkin on virkatoimintaa, ovat ministerit HM 43 §:n 1 momentin nojalla vastuussa niistä tämän valiokunnan päätöksistä, joita ovat kannattaneet, jollei ole jotakin poikkeuksellista syytä, miksi he eivät niistä vastaisi. On siis tarkastettava, onko riittävää syytä, minkä vuoksi ministerit eivät vastaisi raha-asiaivaliokunnan kokouksissa suorittamistaan virkatoimista.

Kysymystä harkittaessa on kiinnitettävä huomio siihen erikoislaatuiseen asemaan, mikä raha-asiaivaliokunnalla on valtioneuvoston rakenteessa. Valtioneuvoston järjestysmuotohan on sellainen, että siinä käytetään päätösvaltaa — lukuunottamatta luonnollisesti tasavallan presidenttiä, joka säännönmukaisesti tekee päätöksensä valtioneuvoston yleisistunnossa — joko valtioneuvoston yleisistunnossa, jossa valtioneuvosto tekee päätöksensä kollegialisena virastona, tahi ministeriöissä, joissa asianomainen ministeri yksin päättää asian, mikäli pienempiä asioita ei ole jätetty virkamiesten ratkaistaviksi. Sellaista muodostelmaa kuin ministerivaliokunta ei hallitusmuotomme yhtä vähän kuin asian ratkaisemisesta valtioneuvostossa ja sen ministeriöissä annettu laki (79/22) edes tunne, vaan mainitaan ne vain asetusluontoisessa valtioneuvoston ohjesäännössä. Ja tässä ohjesäännössä ministerivaliokunnille, vakinaisillekin, mm. raha-asiaivaliokunnalle, on annettu tehtäväksi käsitellä asioita vain valmistavasti (47 §). Tätä asian tilaa sekottaa kuitenkin jossain määrin se, että eräitä asioita — mm. sellaisia, joista nyt on kysymys — koskevat ministeriön päätökset tulevat lopullisiksi, jos raha-asiaivaliokunta niihin yhtyy; muussa tapauksessa ministeriön „ehdotus” on alistettava valtioneuvoston ratkaistavaksi (47 §:n 3 mom.). Saattaa

kysyä, onko näin järjestettäessä vielä pysytty uskollisena sille järjestelmälle, että valiokunnan on käsiteltävä asioita vain valmistavasti, vai eikö valiokunnan myönteinen päätös jo merkitse sellaista yhteistoimintaa ministeriön ja valiokunnan välillä, josta syntyy lopullinen päätös. Tällä kysymyksellä ei käsittääkseni kuitenkaan ole ratkaisevaa merkitystä harkittavana olevan kysymyksen kannalta. Käsitykseni nim. on se, että raha-asiaINVALIOKUNNAN jäsen vastaa valiokunnan päätöksistä aivan riippumatta siitä, miten nuo päätökset oikeudellisesti käsittää. Hänen toimintansa valiokunnassa on joka tapauksessa virkatoimintaa, josta hän HM 43 §:n 1 mom:n mukaan vastaa. Sitä ei muuta toiseksi se, että valiokunnan tehtävä on käsitellä asioita valmistavasti, yhtä vähän kuin se, että valtioneuvoston jäsenet toimivat presidentin esittelyssä vain neuvonantajina, on esteenä sille, että he vastaavat toiminnastaan presidentin esittelyssä.

Sitä käsitystä vastaan, että raha-asiaINVALIOKUNNAN jäsenet olisivat oikeudellisessa vastuussa toiminnastaan valiokunnassa on tosin huomautettu, että raha-asiaINVALIOKUNNASSA ei pidetä pöytäkirjaa, josta kävisi ilmi kokouksessa esitetyt mielipiteet. Kun jokainen tietenkin vastaa vain omista toimenpiteistään, on kyllä luonnollista, että kunkin ministerin kannan täytyy olla todettavissa. Mutta tämä ei välttämättömästi edellytä pöytäkirjan pitämistä, vaan riittää tähän tarkoitukseen se järjestely, joka nykyään valtioneuvoston ohjesäännön 55 §:n 2 momentin mukaisesti on käytännössä. Valiokunnan esityslistaan, jossa mainitaan etukirjaimin läsnäolevat ministerit, merkitään tehdyt päätökset. Erimielisyyden sattuessa, mitä valmistavan epävirallisen käsittelyn ansiosta näyttää esiintyvän varsin harvoin, tehdään äänestyksestä merkintä, josta näkyy, miten kukin on äänestänyt. Vaikka muistiinmerkintä on käsittelyn jouduttamiseksi tehty näin yksinkertaiseksi, täyttää se kuitenkin sen tarpeen, että se mielipide, mitä kukin valiokunnan jäsen on kannattanut, käy selville.

Se väite on myös esitetty, että jos osallistuminen asian käsittelyyn raha-asiaINVALIOKUNNASSA olisi riittävä perustamaan ministerin oikeudellisen vastuun, saman tulisi koskea myös valiokunnassa esittelijänä toimivaa virkamiestä. Näin onkin käsitykseni mukaan

epäilemättä asian laita. Esittelijä on luonnollisesti HM 93 §:n 1 momentin mukaan päätöksestä vastuussa, jollei hän ole ilmoittanut eriävää mielipidettä, joka tämänlaatuissa asioissa ilmenee hänen laatimastaan muistiosta. Useimmiten tämä vastuu kuitenkin joutuu sen vastuun varjoon, joka virkamiehellä on saman asian ministeriössä tapahtuneesta esittelystä, jonka sama virkamies säännön mukaan on toimittanut.

Käsitykseni on siis se, että osallistuminen raha-asiaINVALIOKUNNAN valmistavaan käsittelyyn on sellaista virkatoimintaa, joka sinänsä perustaa oikeudellisen vastuunalaisuuden. Se, että raha-asiaINVALIOKUNNAN tehtävä on erikoislaatuinen, ei tätä estä. Mutta sillä on kuitenkin huomattava merkitys tämän vastuunalaisuuden laajuutta määrittäessä. On näet selvää, että kun raha-asiaINVALIOKUNTA vain antaa hyväksymisensä ministeriön ehdottamaan toimenpiteeseen, ministeriölle kuuluu asian varsinainen hoito, jota vastoin valiokunnan tehtävä on laadultaan liitännäistä. Onhan kysymys ministeriön päätöksestä, jolle on hankittava raha-asiaINVALIOKUNNAN hyväksyminen. Tämä eroavaisuus ilmenee erityisen selvästi, kun ottaa huomioon sen, että ministeriön tehtäviin kuuluu asian ratkaisun ohella sen valmistelu ja huolehtiminen siitä, että päätös pannaan asianmukaisesti täytäntöön, siis kokonainen sarja toimenpiteitä, joista itse päätöksenteko on ainoastaan osa, joskin huomattavin osa. Näihin toimenpiteisiin kuuluu myös raha-asiaINVALIOKUNNAN lausunnon hankkiminen, milloin tämä on tarpeen.

Raha-asiaINVALIOKUNNAN tehtävä sen sijaan kussakin asiassa on vain hyväksymis- tai hylkäämispäätöksen teko ministeriöstä tapahtuneen esittelyn perusteella ilman, että sen päätökseen osallistuneilla on velvollisuutta huolehtia yhtä vähän asian valmistavasta selvittelystä kuin myöskään päätöksen täytäntöönpanosta. Heidän täytyy voida luottaa siihen selvitykseen, jonka asian esittelijä asiasta antaa, niin myös siihen, että varat, joiden käyttämiseen he antavat suostumuksensa, todella käytetään sillä tavalla, kuin he ovat esittelyn perusteella päättäneet ne käytettäväksi. Veisi mahdottomuuteen, jo valiokuntaan eri ministeriöistä tulevien asioiden suuren lukumäärän vuoksi, vaatia, että valiokunnan jäsenet niihin perehtyisivät laajemmalti kuin mikä käy ilmi esittelystä ja

sen liitteistä. Valiokunnan jäsenten tehtävänä on tämän selvityksen perusteella kaikella huolella pyrkiä muodostamaan itselleen käsitys siitä, merkitseekö ministeriön ehdotus valtion varojen tarkoituksenmukaista ja säästeliästä käyttämistä valtion tulo- ja menoarviossa edellytetyyn tarkoitukseen, ja tämän perusteella hyväksyä tai hylätä ministeriön ehdotus.

Edellä esitettyä ei luonnollisestikaan saa käsittää sillä tavalla, että valiokunnan jäsen ei olisi velvollinen asiaa raha-asiainvaliokunnassa käsitellessään ottamaan huomioon sitä, minkä hän asiasta ennestään tietää yksityishenkilönä tai jonkin aikaisemman käsittelemänsä asian yhteydessä saamiensa tietojen nojalla. Päinvastoin on hänen luonnollisesti, kun hänen tulee toimia raha-asiainvaliokunnan jäsenenä kaikella huolellisuudella, otettava nämäkin tietonsa huomioon. Mutta hänen velvollisuutensa ei ole hankkia lisätietoja aikaisemmin tuntemiensa tosiasioiden ja sen lisäksi, mitä hän asian käsittelyn yhteydessä esittelystä tai muuten saa tietoonsa.

Edellä esitetyn nojalla vastaan minulle esitettyyn kysymykseen seuraavasti:

Valtioneuvoston jäsen on oikeudellisesti vastuunalainen *omasta* toiminnastaan raha-asiainvaliokunnan jäsenenä. Hän on vas-

tuussa siitä, että hän kaikella huolellisuudella täyttää ne tehtävät, jotka hänelle valiokunnan jäsenenä kuuluvat. Hänen tulee ottaessaan osaa valiokunnan päätöksiin pitää silmällä sitä, että valtion varoja käytetään valtion tulo- ja menoarviossa edellytetyllä tavalla sekä säästäväisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Hänen velvollisuutenaan ei sen sijaan ole aktiivisesti ottaa selvää päätöksen perusteena olevista tosiasioista, vaan voi hän tehdä päätöksensä niiden tietojen pohjalta, jotka hän saa asiaa valiokunnassa käsiteltäessä joko asian esittelijältä tai muulla tavalla tahi jotka hänellä muuten on. Hänellä ei myöskään ole valiokunnan jäsenenä velvollisuutta valvoa sitä, että valtion varat tulevat käytetyiksi sillä tavalla, kuin valiokunnan päätöksissä on edellytetty.

Raha-asiainvaliokunnan jäsen voidaan panna syytteeseen valtakunnanoikeudessa omasta toiminnastaan valiokunnan jäsenenä, mutta ainoastaan, jos ministerivastuulain 7 §:n 1 kohdassa mainitussa tapauksessa on kysymys *ilmeisestä* laittomuudesta, pykälän 2 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa *tahallisesti* virka-aseman väärinkäyttämisestä ja saman lainkohdan 3 kohdassa edellytetyssä tapauksessa *selvästi* lainvastaisesta menettelystä.

Helsingissä 7 päivänä maaliskuuta 1953.

Kaarlo Kaira.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle.

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt allekirjoittaneelta lausuntoa seuraavasta kysymyksestä:

Jos ministeriön toimivaltaan kuuluva asia on saatettu valtioneuvoston raha-asiaINVALIOKUNNAN käsiteltäväksi ja raha-asiaINVALIOKUNTA on hyväksynyt ministeriön ehdotuksen, perustaako osallistuminen asian käsittelyyn raha-asiaINVALIOKUNNASSA ja sen päätökseen yhtyminen asianomaisten raha-asiaINVALIOKUNNAN jäsenenä olleiden ministerien kohdalta oikeudellisen vastuun sillä tavoin, että heidät voidaan muiden edellytysten ollessa olemassa panna syytteen valtakunnanoikeudessa, milloin raha-asiaINVALIOKUNNAN suostumuksen mukaisesti tehty ministeriön päätös havaitaan lainvastaiseksi?

Pääsääntö asiain käsittelemisestä valtioneuvostossa sisältyy hallitusmuodon 40 §:n 1 momenttiin. Sen mukaan valtioneuvostolle kuuluvat asiat käsitellään yleisessä istunnossa, mikäli ei jonkinlaatuista asiaa ole asetuksella uskottu ministeriön päällikkönä olevan ministerin päätettäväksi. Hallitusmuodossa ei edellytetä muuta valtioneuvostolle kuuluvien asioiden käsittelyjärjestystä kuin nämä kaksi: kolleeginen käsittely ja ratkaisu valtioneuvoston yleisessä istunnossa sekä käsittely ministeriössä, jolloin ratkaisun tekee asianomainen ministeri. Tässä ei ole tarpeen kiinnittää huomiota siihen, kuinka tasavallan presidentti tekee ne päätöksensä, jotka edellyttävät valtioneuvoston myötävaikutusta.

Asiain ratkaisemisesta valtioneuvostossa ja sen ministeriöissä 30 päivänä maaliskuuta 1922 annetulla lailla, joka on säädetty perustuslain säätämisestä voimassa olevassa järjestyksessä, on tehty kaksi poikkeusta edellä selostettuun käsittelyjärjestykseen. Sanotun

lain 2 §:n 3 momentin mukaan, kuten se on 6 päivänä helmikuuta 1931 annetussa laissa, siinä erikseen lueteltuja asioita ei voida asetuksella uskoa ministeriön ratkaistavaksi, ja saman lain 3 §:n 2 ja 3 momentin mukaan, kuten ne ovat 20 päivänä syyskuuta 1939 annetussa laissa, ministeriölle kuuluva asia voidaan tietysti, 2 §:n 4 momentissa säädettyin rajoituksin uskoa ministeriön kansliat tai osastopäällikön tai muun esittelijän omalla vastuullaan ratkaistavaksi. Mainittakoon, että hallitusmuodon 41 §:n 1 momentin sekä viimeksi viitatusen lain 2 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvostolla on yleinen toimivalta hallitus- ja hallintoasioissa, mutta näitä asioita voidaan pidättää tasavallan presidentille tai uskoa alemmalle viranomaiselle.

Paitsi edellä lyhyesti selostettuja säännöksiä eivät hallitusmuoto ja laki asian ratkaisemisesta valtioneuvostossa ja sen ministeriöissä sisällä muita määräyksiä siitä, miten valtioneuvostolle kuuluvat asiat on käsiteltävä. Erityisesti ne eivät edellytä muuta kolleegista käsittelytapaa kuin käsittelyn valtioneuvoston yleisessä istunnossa. Näin ollen sanottujen asiain ratkaisua ei voida siirtää esimerkiksi valtioneuvoston keskuudestaan asettaman valiokunnan tehtäväksi.

Hallitusmuodon 38 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvoston ministeriöiden lukumäärä ja yleinen toimiala vahvistetaan lailla, mutta tarkempia säännöksiä asiain jaosta ministeriöiden kesken sekä valtioneuvoston muusta järjestysmuodosta annetaan asetuksella. Nämä tarkemmat säännökset sisältyvät nykyisin valtioneuvoston 17 päivänä joulukuuta 1943 annettuun ohjesääntöön. Tämän ohjesäännön 44—49 § käsittävässä 5 luvussa määrätään valtioneuvostossa ja sen ministeriöissä käsiteltävien asioiden valmistelusta. Ohjesäännön 46 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvostossa on asiain valmistelua

varten kaksi pysyvää valiokuntaa, raha-asiaivaliokunta ja ulkoasiaivaliokunta. Raha-asiaivaliokunnassa valmistelevasti käsiteltävät asiat luetellaan 47 §:n 1 momentissa, mutta 2 momentin mukaan valtioneuvosto voi päättää siellä muitakin asioita käsiteltäväksi. Saman pykälän 3 momentin mukaan ministeri ei saa ratkaista erikseen lueteltuja asioita vastoin raha-asiaivaliokunnan mielipidettä, vaan jos valiokunta ei yhdy hänen ehdotukseensa, on hänen joko luovuttava siitä taikka alistettava asia valtioneuvoston ratkaistavaksi yleisessä istunnossa. Tämä tietää sitä, että sanotut asiat on asetuksella mahdollisesti uskottu asianomaisten ministeriöiden ratkaistavaksi. Jollei asetettu ehto täyty, ei ministeriö voi ehdottamaansa ratkaisua tehdä, vaan asia palautuu, jollei ministeriö luovu ehdotuksestaan, hallitusmuodon 40 §:n 1 momentissa olevan pääsäännön mukaisesti valtioneuvoston yleisessä istunnossa käsiteltäväksi.

Raha-asiaivaliokunnan asema on, kuten edellä lausutusta havaitaan, erikoislaatuinen. Selostetut säännökset ovat estäneet ratkaisuvalan siirtämisen sille, jotavastoin tietyt asiat on katsottu voitavan mahdollisesti uskoa ministeriössä käsiteltäväksi ja ratkaistavaksi. Raha-asiaivaliokunnan toimialaan ei kuulu asian ratkaiseminen, mutta se voi estää sellaisen ministeriön ratkaisun, jota valiokunta ei hyväksy. Epäilyttävältä saattaa näyttää se, että eräissä tapauksissa muun viranomaisen kuin ministeriön valta käyttää varoja on määrätty raha-asiaivaliokunnan luvasta riippuvaiseksi (esim. valtioneuvoston päätös komiteakustannuksista 31. 7. 1941, 1 §:n 2 mom.).

Meidän oikeudessamme, kuten nykyaikaisessa oikeudessa yleensäkin, on voimassa se tinkimätön periaate, että rikosoikeudellinen vastuu, jollainen valtioneuvoston jäsenten oikeudellinen vastuu virkatoimistaan on — ns. siviilioikeudellinen vastuu ei meillä ole itsenäinen, vaan sisältyy rikosoikeudellisesta vastuusta johtuvaan vahingonkorvausvelvollisuuteen — voi henkilölle johtua vain hänen omasta teostaan, laiminlyönnistään tai muusta menettelystään, jotavastoin kukaan ei voi joutua tällaiseen vastuuseen siitä, mitä toinen on tehnyt taikka tekemättä jättänyt. Tästä ei ole minään poikkeuksena se, että tietyissä tapauksissa on voimassa joitakin olettamuksia, joiden mukaan ulkonaisten

tunnusmerkkien nojalla tehdään tiettyjä päätelmiä, kuten esim. hallitusmuodon 43 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvoston jäsenen katsotaan yleisessä istunnossa yhtyneen päätökseen ja olevan siitä vastuunalainen, jollei hän ole pöytäkirjaan merkittäväksi ilmoittanut päätöksestä eroavaa mielipidettä.

Viimeksi lausutusta johtuu, että raha-asiaivaliokunnassa jonkin asian käsittelyyn osaa ottanut valtioneuvoston jäsen ei ole vastuussa siitä jonkin ministeriön tekemästä päätöksestä, jonka tämä on raha-asiaivaliokunnan päätöksen mukaisesti tehnyt. Mutta tämä ei suinkaan tiedä sitä, että ensiksi mainittu valtioneuvoston jäsen ei olisi vastuussa omasta menettelystään raha-asiaivaliokunnassa. Hallitusmuodon 43 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvoston jäsenet ovat eduskunnalle vastuunalaiset virkatoimistaan, ja virkatoimella tarkoitetaan tässä riidattomasti kaikkia valtioneuvoston jäsenen virkatoimia, joihin yhtä riidattomasti on luettava myös hänen toimintansa raha-asiaivaliokunnassa. Sama sääntö sisältyy myös eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain 7 §:ään. On siten pidettävä täysin selvänä, että valtioneuvoston jäsen on vastuunalainen myös siitä, mitä hän on raha-asiaivaliokunnassa tehnyt tai tekemättä jättänyt. Itse asiassa perustuslakivaliokunnan asettama kysymys voitaisiin tehdä yksinkertaisemmassa muodossa: onko valtioneuvoston jäsenen osanotto asian käsittelyyn valtioneuvoston raha-asiaivaliokunnassa virkatoimi, jolloin myönteinen vastaus olisi ilman muuta selvä. Se seikka, pidetäänkö raha-asiaivaliokunnan kokouksissa pöytäkirjaa vai eikö, on valtioneuvoston jäsenen vastuunalaisuuteen nähden täysin yhdentekevä, eikä hallitusmuodon 43 §:n 2 momentti koske tätä tapausta.

Perustuslakivaliokunnan allekirjoittaneen vastattavaksi esittämässä kysymyksessä edellytetään, että raha-asiaivaliokunta on yhtynyt ministeriön ehdotukseen ja että tämän mukaisesti tehty ministeriön päätös havaitaan lainvastaiseksi sekä lisäksi että „muut edellytykset” syytteeseen panemiselle valtakunnanoikeudessa ovat olemassa. Kun kysymys siten on asetettu tietyin edellytyksin, ei minulla ole aihetta tutkia asiaa ja lausua siitä mielipidettäni muutoin kuin olettamalla,

että nämä edellytykset ovat olemassa. Katson kuitenkin olevan syytä, jotta näillä edellytyksillä antamastani vastauksesta ei voitaisi tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä, huomauttaa, että meillä, kuten yleensä parlamentaarisesti hallituissa maissa, joissa pääpaino on hallituksen ja sen jäsenten ns. poliittisella vastuunalaisuudella, viimeksi mainittujen oikeudellinen vastuunalaisuus edellyttää ilmeistä, selvää lainvastaisuutta tai väärinkäytöstä. Huomioon ottaen raha-asianvaliokunnan aseman saattaa ainakin yksityistapauksissa olla merkitystä myös sillä seikalla, että meillä ei ole voimassa yleistä velvollisuutta estää lainvastaisia tekoja. Lähinnä saattaisi käsittääkseni olla mahdollista, että raha-asianvaliokunnassa asian valmiste-

luun osaa ottaneen valtioneuvoston jäsenen voitaisiin, tekemällä mahdolliseksi ministeriön lainvastaisen päätöksen, katsoa tällä tavoin olleen avullisena ilmeiseen laittomuuteen tai sitä edistäneen (laki eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimen lainmukaisuutta, 7 §). Valtioneuvoston asianomaisen jäsenen mahdollista syyllisyyttä arvosteltaessa on tällöin nojauduttava siihen, mitä raha-asianvaliokunnassa, joko siellä esitetyistä asiakirjoista tai muutoin, on käynyt ilmi taikka valtioneuvoston jäsenen tiedossa muuten on ollut. Sitävastoin häntä ei voida pitää velvollisena tämän pitemmälti tutkimaan toisen ministeriön toimialaan kuuluvan asiaan liittyviä tosiseikkoja.

Helsingissä 8 päivänä maaliskuuta 1953.

Y. W. Puhakka.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle.

Laki eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimet lainmukaisuutta 25 marrask. 1922 (lyhennettynä seuraavassa LVO) säättää 7 §:ssään:

Lainvastaisena menettelynä, josta valtioneuvoston jäsen tahi oikeuskansleri voidaan tämän lain mukaan panna syytteeseen, pidetäköön:

jos hän virkatoimessaan on ollut avullisena ilmeiseen laittomuuteen tahi sitä edistänyt; jos hän maan ilmeiseksi vahingoksi on tahallansa väärinkäyttänyt virka-asemaansa, mikä menettely on katsottava virkarikokseksi; taikka

jos hän muuten jossakin virkatoimessaan on selvästi lainvastaisesti menetellyt.

LVO 7 § 1 kohta mainitsee rikoksen tekotapoina „avullisena olemisen” laittomuuteen ja sen „edistämisen”. Miten on tulkittava sanat „avullisena oleminen”? Näillä sanoilla ei tietenkään voida tarkoittaa ko. lainkohdassa samaa kuin RL:ssä käsitteellä „avunantaja”. RL:ssä edellyttää rangaistava avunanto johonkin rikokseen aina tahallisuutta. LVO 7 § 1 samoin kuin 2 kohta edellyttävät, kuten myöhemmin tarkemmin selvitetään, että myöskin tuottamuksellinen suhtautuminen voi aiheuttaa syytteeseen panon. Jo tästä syystä ei sanoja „olla avullinen” siis voida tulkita niin suppeasti, että ne käsittäisivät vain avunannon tuon käsitteen varsinaisessa rikosoikeudellisessa mielessä. Muutenkin on sanotunlainen tulkinta mahdoton, koska silloin törkeämmän laatuinen myötävaikutus rikokseen, kuten esim. tekijän toiminta, jäisi rankaisematta.

LVO:n valmistelutyöt osoittavatkin, että sanoilla „on ollut avullisena” tarkoitetaan lähinnä samaa kuin sanoilla „on myötävaikuttanut”. Mikä olisi sitten ero ilmeiseen laittomuuteen „myötävaikutuksen” ja ilmeisen laittomuuden „edistämisen” välillä, jota

sanaa ko. lainkohta myöskin käyttää määritellässään, minkälaisesta suhtautumisesta asianomainen voidaan panna syytteeseen valtakunnanoikeudessa. On vaikea todeta eroa näiden sanontojen välillä. Sama on sanottava, kun verrataan toisiinsa sanontoja: „olla avullisena” ja „edistää”. „Olla avullisena” on aina myös sen „edistämistä”, jonka aikaansaamiseen ollaan „avullisena”. Ilmeisesti onkin lainsäätäjä käyttäessään näitä kahta sanontaa tahtonut vain eri sanoin tuoda ilmi, että kaikkinaisen myötävaikutus ilmeiseen laittomuuteen valtioneuvoston jäsenen tai oikeuskanslerin virkatoimessa on rikos, joka on pantava syytteeseen valtakunnan oikeudessa. Sanottu myötävaikutus voi tapahtua niin hyvin positiivisin toimenpitein kuin laiminlyönninkin kautta, silloin kun laiminlyöntiä on pidettävä rikosoikeudellisesti positiivisen toiminnan veroisena.¹⁾

Tieteisopissamme on oltu yksimielisiä siitä, että LVO 7 § 1 kohdassa samoin kuin 3 kohdassa on kysymys sellaisista rikoksista, jotka on RL:n tai muiden yleisten säännösten mukaan rangaistava virkarikoksina.²⁾ Kumminkin kohdat puhuvat nimenomaan *virka-toimessa* tapahtuneesta suhtautumisesta. Näiden lainkohtien mukaan voi valtakunnanoikeus siis joutua käsittelemään syytettä vain sellaisesta teosta, johon valtioneuvoston jäsen tai oikeuskansleri on syyllistynyt käyttäessään hänelle kuuluvaa julkista valtaa. Tällaiseen tekoon on — kuten sanottu — ver-

¹⁾ Ks. *Forsman*: Straffrättens allmänna läror, 1914, s. 161 s.; *Serlachius*: Suomen rikosoikeuden oppikirja I, 1909, s. 82; *Honkasalo*: Suomen rikosoikeus I, s. 141 s.; *Grottenfelt*: Kommentar till strafflagen, s. 8; *Livson*: Epävarsinainen laiminlyöntirikos, s. 1 s.

²⁾ *Erich*: Lakimies 1924, s. 60; *Puhakka*: Ministerien vastuunalaisuus nykyajan valtioissa, s. 107 s.; *Charpentier*: Juridiska Föreningens Tidskrift 1923, s. 391 s.

rattava laiminlyönti silloin, kun sanotut viranomaiset ovat jättäneet täyttämättä sen erikoisvelvollisuuden, mikä heille virassaan syntyy.³⁾

LVO 7 § 2 kohta, joka on siinä suhteessa juridis-tekniillisesti aivan erilainen kuin saman pykälän 1 ja 3 kohta, että ensiksimmäinen, päinvastoin kuin viimeksimainittu, sisältää siinä tarkoitettun rikoksen tunnusmerkistön määritelmän, säätää, että rikos toteutuu sen kautta, että maan ilmeiseksi vahingoksi tahallansa väärinkäytetään virka-asemaa. Tässä lainkohdassa on kysymys, tieteisopissa niinkään esitetyn yksimielisen käsityksen mukaan, sellaisesta rikoksesta, joka vain valtioneuvoston jäsenen (tai oikeuskanslerin) tekemänä on rangaistava teko.⁴⁾ Muun henkilön — vaikkapa viranomaisen — tekemänä ei sanotunlainen suhtautuminen olisi rikos. Mutta, kuten vuoden 1917 perustuslakikomitean mietinnöstä — jossa LVO 7 §:lle ehdotettiin se muoto kuin sillä nykyään on — havaitaan, tarkoitetaan sanotussa 2:ssäkin kohdassa, että virka-aseman väärinkäyttämisen tulee tapahtua „hallitustoimin”.⁵⁾ Mietinnön perusteluissa s. 8 sanotaan näet: „Hallitusjäsenen johtavaan virka-asemaan nähden ja kun tällaisen aseman väärinkäyttämisen voi seurauksiltaan olla sängen laajakantoinen ja tuhoisa, täytyy maamme oloja silmälläpitäen vaatia, ettei ainoastaan nykyään voimassa olevan oikeuden mukaan ilmeisesti lainvastainen virkatoimi aiheuta rangaistusta, vaan että myöskin muu hallitustoimi, johon ehdoin tahdoin ryhdytään maan ilmeiseksi vahingoksi on oleva rangaistuksen alainen.”⁶⁾ Tässä LVO 7 § 2 kohdassakin on siis rangaistavuuden edellytyksenä, että maalle vahingollinen teko sisältää valtioneuvoston jäsenyyteen tai oikeuskanslerin virkaan kuuluvan julkisen vallan käyttöä ainakin siten, että teko saa oikeudellisen tai poliittisen merkityksensä nimenomaan siitä tosiasiasta, että asianomainen on toiminut sano-

tussa ominaisuudessa. Kuten LVO 7 § 1 ja 3 kohdassa, voi 2:ssäkin kohdassa rangaistavaksi julistettu maalle vahingollinen suhtautuminen tapahtua laiminlyönnin muodossa.⁷⁾ On sanottava, että LVO 7 § 2 kohdan tarkoittaman rikoksen olemus on sanotun lainkohdan antaman määritelmän puitteissa erältä kohdin varsin epämääräinen.⁸⁾

LVO 7 § 1 kohta puhuu — yllä omaksumamme sanaa käyttäksemme — myötävaikutuksesta „ilmeiseen laittomuuteen”. Miten on tulkittava näitä alleviivattuja lain sanoja? Ko. kohta edellyttää että se suhtautuminen — joko teko tai laiminlyönti —, jonka johdosta valtioneuvoston jäsen tai oikeuskansleri on pantava syytteeseen, sisältyy virkatoimeen. Voidaan kysyä, tarkoittaako laki ilmeisestä laittomuudesta puhuessaan, että itse sen virkatoimen, johon asianomainen on myötävaikuttanut, tulee aina olla ilmeisesti lainvastainen vai riittääkö, että se kaukaisempi seuraus, jota virkatoimi on mahdollisesti edistänyt, on ilmeisesti lainvastainen.

Vastauksella tähän kysymykseen on suuri merkitys. Ajateltakoon esim. seuraavaa tapusta. Valtioneuvosto myöntää tullivapauden yhdistykselle, joka anoo siitä voidakseen harjoittaa jotain yleishyödyllistä toimintaa. Yhdistys käyttää kuitenkin — kuten se oli alunperin suunnitellutkin — tullitta tuottamistaan tavaroista saamansa voiton jäsentensä yksityiseksi eduksi. Jos valtioneuvostolla tullivapautta yhdistykselle myöntäessään on ollut lievääkin aihetta varoa, että yhdistys tulee käyttämään samaansa tullivapautta väärin, niin päätökseen myötävaikuttaneet ovat tietenkin syyllistyneet RL 40 luv. 21 §:n mukaan rangaistavaan virkavirheeseen. Yhdistys on kiistämättömästi syyllistynyt ilmeiseen laittomuuteen. Tosiasiallisesti on valtioneuvosto päätöksellään siis myötävaikuttanut tähän ilmeiseen laittomuuteen. Mutta onko valtioneuvoston ko. päätökseen myötävaikuttaneiden teko sellainen, jota LVO 7 § 1 kohta tarkoittaa?

3) R. Erich: Suomen valtio-oikeus II, s. 69; Puhakka: Ed. m. t., s. 106 s.; ks. myös Hermansson: Lausuntoja ja mietintöjä, s. 298.

4) Puhakka: Ed. m. t., s. 108.

5) Perustuslakikomitean mietintö 1917 n:o 2.

6) Sama ajatus käy ilmi eduskunnan vastauksesta (Vuoden 1917 I valtiopäivien asiak. I—III, hallit. esit. n:o 4, s. 2), jossa puhutaan „muusta virka-asemansa väärinkäyttämisestä maan ilmeiseksi vahingoksi”; Erich: Suomen valtio-oikeus I, s. 367.

7) Erich: Suomen valtio-oikeus II, s. 69; Puhakka: Ed. m. t., s. 106 s.

8) Ks. Hakki: Ed. m. t., s. 671 s.; Erich huomauttaa, että LVO 7 § 2 kohdan tarkoittama rikos „on poliittisesti väritetty, koska maalle tuotettu vahinko on hyvin suhteellinen käsite”. Mutta hän lisää tähän: „ne ankarasti määritellyt tunnusmerkit, jotka puheenalaiseen menettelyyn liittyvät, hälventävät kuitenkin suuresti tuota puolta” (Suomen valtio-oikeus II, s. 79.)

Kysymykseen on mielestäni empimättä vastattava kielteisesti. LVO 7 § 1 kohdan vaatiman „ilmeisen laittomuuden” tulee liittyä tunnusmerkkinä juuri siihen virkatoimeen, joka konstitui rikoksen ja aiheuttaa syytteenpanon. Virkatoimi on *ilmeisesti* laitton vain silloin, kun sen perusteena olevat, siihen liittyvät ja virkatoimeen ryhdyttäessä huomioitavat tosiasiat selvästi osoittavat virkatoimen olevan ristiriidassa lain kanssa. Milloin virkatoimen laillisuus riippuu tosiasioista, jotka ovat nimenomaan virkatoimen laillisuusarvosteluun vaikuttaviin näkökohtiin nähden harkinnanvaraisia, ei mielestäni koskaan voida puhua virkatoimen ilmeisestä laittomuudesta. Samoin ei myöskään silloin, kun virkatoimen lainvastaisuus on todettavissa esim. vain erikoista huolellisuutta noudattaen, enää voida puhua ilmeisestä laittomuudesta. Jos laki on tulkinnanvarainen, estää se seikka niinkään pitämästä sen kanssa ristiriidassa olevaa virkatointia ilmeisesti lainvastaisena.

Edellä esitettyä kielteistä vastausta puoltaa yllämainitun, vuoden 1917 perustuslakikomitean mietintö. Perusteluissa s. 8 sanotaan: „täytyy — — — vaatia, ettei ainoastaan — — — *ilmeisesti* lainvastainen virkatoimi aiheuta rangaistusta, vaan, että myöskin muu hallitustoimi, johon ehdoin tahdoin ryhdytään maan ilmeiseksi vahingoksi, on oleva rangaistuksen alainen.”⁹⁾ Tässä sitaattissa tarkoitetaan „muilla hallitustoimilla” LVO 7 § 2 kohdan mukaan rangaistavia rikoksia. Sen sijaan LVO 7 § 1 ja 3 kohdassa tarkoitettuja rikoksia karakterisoidaan „ilmeisesti lainvastaisiksi virkatoimiksi”. Tässä siis *ilmeisen* laittomuuden vaatimus liitetään

välittömästi siihen virkatoimeen, joka konstitui valtakunnanoikeuden käsiteltävän rikoksen.¹⁰⁾

Yllä puолletulla periaatteellisella kannalla saanee katsoa myöskin *Erichin* olevan. Hän näet sanoo teoksessaan Suomen valtio-oikeus I s. 367: „Syytettä ei siis aiheuta ainoastaan virkatoimi, joka voimassa olevien rikoslainsäännösten mukaan on suorastaan lainvastainen (allekirj. harv.), vaan myös muu hallitustoimi, johon ehdoin tahdoin ryhdytään maan ilmeiseksi vahingoksi ja joka silloin on katsottava virkarikokseksi — — —”. *Erichin* mukaan tulee LVO 7 § 1 ja 3 kohdan tarkoittaman virkatoimen olla suorastaan lainvastainen”, jolla hän tahtonee sanoa samaa kuin laki sanoilla „ilmeisesti lainvastainen”.

Kun LVO 7 § 1 ja 3 kohta, kuten mainittu, tarkoittavat niitä virkarikoksia, jotka jo RL:n ja muiden yleisten säännösten mukaan ovat rangaistavia, ei voitane olettaa, että lainsäätäjät olisi näissä säännöksissä pyrkinyt määrittelemään sanottujen virkarikosten olemusta asiallisesti toisin kuin on ta-

¹⁰⁾ Tosiasiallisesti on näin ollen valtioneuvoston jäsenen ja oikeuskanslerin syytteenpanoon nähden valtakunnanoikeudessa syytteen edellytyksiä silmällä pitäen voimassa ankarammat säännökset kuin tavalliseen virkamieheen kohdistuvan syytteen suhteen, sillä viimeksimainitun syytteenpanoon saattamiseksi riittää, että virkatoimi on laitton, ts. vähempikin laittomuus kuin ilmeinen riittää. Ehkä sanottuun rajoitukseen on osaltaan vaikuttanut se tosiasia, että valtioneuvoston jäsenet ovat lainopillisiin tietoihin nähden useimmiten maallikoita. Mutta, kuten *Ahla* huomauttaa, „lain tarkoitus ei ilmeisesti — — — ole, että syyte nostettaisiin jokaisesta pienestä rikoksesta”. Lakimies 1931, s. 205. Vuoden 1906 eduskunnanvalmistamiskomitea lausui mietinnössään s. 13: ettei päätarkoitusta — laillisuuden voimassa pitämistä hallituksen hoitamisessa — sillä edistettäisi, että eduskunnan puolelta ryhdyttäisiin toimenpiteeseen — — — jokaisen pienimmänkin virheen vuoksi — — —”. Tässä yhteydessä siteroitakoon vielä, mitä *Erich* lausuu teoksessaan Suomen valtio-oikeus I, s. 368: „Lain säännöksistä havaitaan, että eduskunta ei ehdottomasti ole velvollinen syytteen nostamiseen ryhtymään, vaikka se puolestaan arvelsi laillista aihetta siihen voivan olla. Lainvastaisuus saattaa näyttää siksi kysymyksenalaiselta tai siksi lievältä, että ministerisyytteen raskaan koneiston käyttäminen esiintyy liiallisena jyrkkyytenä — — —”. Toiselta puolen on selvää, että eduskunta ei saa pelkkien poliittisten tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien nojalla määrätä syytettä nostettavaksi, milloin siihen ei muuten ole riittävää aihetta, eikä liioin vakavissa tapauksissa antaa asian raueta”. Ks. myös *Hakkila*: Ed. m. t., s. 662 ja samalla sivulla 2 alaviitassa mainitut lausunnot; *Nevanlinna*: Suomen valtion tulo- ja menoarvio, s. 164.

⁹⁾ Sama ajatus käy ilmi siitä vastauksesta (vuoden 1917 I valtiopäivien asiak. I—III, hallit. esit. n:o 4, s. 2), jolla eduskunta perusteli hallituksen esitykseen tekemiään muutoksia. Siinä lausuttiin: „Hallituksen jäsenet on saatettava rangaistuksen alaisiksi, paitsi voimassa olevan oikeuden mukaan *ilmeisesti* lainvastaisesta virkatoiminnasta myös muusta virkasemansa väärinkäyttämisestä maan ilmeiseksi vahingoksi”. Ks. myös *Ståhlberg*: Lausuntoja 1947, s. 25: „Ainoastaan niissä tapauksissa ja niillä edellytyksillä, kuin edellä on kerrottu, ne valtioneuvoston, jotka päättävät tai myötävaikuttavat päätökseen sodasta tai rauhasta, saattavat Suomen oikeuden mukaan *siinä* (allekirj. harv.) tulla sotasyyliseksi”. Tästä käy ilmi, että *Ståhlbergin* mukaan itse tuon päätöksen, johon valtioneuvoston jäsen oli myötävaikuttanut tuli olla ilmeisesti lainvastainen tai maalle ilmeiseksi vahingoksi.

pahtunut mm. RL:ssa. LVO 7 § 1 ja 2 kohdan säännöksiin on rikoksen olemuksen ilmentämistapaan nähden lähinnä rinnastettavissa RL 40 luv. 1 §:n (sen alkuperäisessä muodossa) passiivista lahjomista koskeva säännös: „Jos virkamies on ottanut vastaan — — — lahjoman, edistääkseen vääryyttä virassaan — — —”. Tässä rikoksen määritelmässä olevat alleviivatut sanat tarkoittavat sanoa, että virkamiehen on ollut otettava vastaan lahjoma, jotta hän virkamiehenä tekisi lainvastaisen virkatoimen ts. päätöksen tai muun teon taikka jättäisi suorittamatta sellaisen toimenpiteen, joka kuuluu hänen virkavelvollisuuksiinsa.¹¹⁾ Aivan samanlaista virkatoimessa tapahtuvaa suhtautumista tarkoittaa rangaistusperusteeksi LVO 7 § 1 kohta. Mutta se panee valtakunnan oikeudessa syytteen aiheuttavan virkavelvollisuuden vastaisen suhtautumisen lisäedellytykseksi, että tuon virkavelvollisuuden vastaisuuden tulee olla *ilmeistä*. Kysymys virkatoimen lainvastaisuudesta — riippumatta siitä, onko se katsottava ilmeiseksi vai ei — on aina ratkaistava objektiivisesti.

Laillisuuskysymyksestä erillisesti on ratkaistava LVO 7 §:n tarkoittamien virkariikosten subjektiivinen puoli. Sanotun lainkohdan 2:sen kohdan tarkoittama „erityinen ministeririkos” edellyttää säännöksen nimenomaisen sanamuodon mukaan aina tahallisuutta rikokseen syylliseltä. Rikoksentehtijän on siis tekoonsa ryhtyessään tai laiminlyöntiin syyllistyessään ollut tiedettävä, että hän siten on väärinkäyttänyt virka-asemaansa maan ilmeiseksi vahingoksi. Dolus eventualis riittää, kuten RL:n mukaan yleensä aina, kun teko edellyttää tahallisuutta.

LVO 7 § 1 ja 3 kohta eivät sen sijaan ni-

menomaan mainitse, mitä syyksiluettavuuslajia niissä tarkoitettut rikokset edellyttävät tekijältään. Tieteisopissamme on näitä säännöksiä ko. suhteessa tulkittu siten, että myös tuottamus riittää niissä tapauksissa, joissa virkarikos RL:n tai muiden yleisten säännösten mukaan rangaistaan myös tuottamuksellisenä.¹²⁾ Tähän käsityskantaan on yhdyttävä. LVO 7 § 1 ja 3 kohtaa on, kun muuta ei ole nimenomaan säädetty, tulkittava yleisten rikosoikeudellisten periaatteiden mukaan niin, että sanotut lainkohdat tarkoittavat, että niissä mainittujen, valtakunnan oikeudessa syytteen aiheuttavien tekojen rangaistavuuden edellytykset määräytyvät niihin sovellettavien RL:ssa ja muissa yleisissä laeissa olevien rangaistussäännösten mukaisesti, paitsi että lainvastaisuuden tulee — kun siitä on erittäin säädetty — aina olla „ilmeistä” tai „selvää”. Se seikka, että virkatoimen on LVO 7 § 1 ja 3 kohdan mukaan oltava — perustaakseen rangaistavuuden — „ilmeisesti” tai „selvästi” lainvastainen, mikä seikka on arvosteltava objektiivisesti, ei estä, että teko voi olla tekijän syyksiluettavuutta silmällä pitäen myös tuottamuksellinen. LVO 7 § 1 ja 3 kohdan mukaan valtakunnan oikeudessa syytteen aiheuttava teko saattaa siis subjektiivisesti esiintyä tahallisuuden kaikissa muodoissa (ts. dolus determinatus-, dolus directus- tai dolus eventualis-asteisena) ja samoin tulevat kysymykseen tuottamuksen eri asteet (culpa luxuria tai tavallinen culpa) mikäli teko on kulloinkin yksityistapaukseen sovellettavan rangaistussäännön mukaan myös tuottamuksellisenä rangaistavissa.

Minkä lainpaikan mukaan sitten on rangaistus määrättävä niistä rikoksista, joita LVO 7 §:ssä tarkoitetaan? Sanotun pykälän 1 ja 3 kohdassa on kysymys, kuten sanottu sellaisista lainvastaisista teoista, jotka toteutuvat jonkin, rikoslaissa tai muissa yleisissä laeissa rangaistavaksi julistetun rikoksen tunnusmerkistön sikäli kuin se on toteutettavissa sellaisen henkilön virkatoimen kautta, jota ko. lainkohdissa tarkoitetaan. Teko voi niin ollen olla sellainen virkarikos, joka mainitaan RL 40 luvussa, mutta teko voi joutua virkarikoksena rangaistavaksi myöskin jonkin muun RL:ssa olevan rangaistussäännöksen

11) Ks. *Forsman*: De särskilda brotten III, 1917, s. 162; *Serlachius*: Suomen rikosoikeuden oppikirja II, 1912, s. 416 vrt. s. 382; *Honkasalo*: Erinäiset rikokset, s. 115; *Kekomäki*, Lakimies 1950, s. 351 s. Tulkittaessaan Ruotsin vuoden 1864 SL:n 25 luv. 5 §:n lahjomista koskevan säännöksen sanoja: „i embetet orätt främja” lausuu *Einar Heimer* teoksessaan „Ämbetsmäns korruptionsbrott”, s. 108: „För det passiva korruptionsbrottet utmärkande är ämbetsmannens svikande av sin ämbetsstrohet, i det han genom obehörig påverkan låter bestämma sig till ett rättsstridigt beslut”. Saksan StrGB 332 § (Schwere passive Bestechung), joka on ollut Suomen vastaavan säännöksen esikuvana, edellyttää „eine in das Amt oder in den Dienst des Beamten einschlagende Amtshandlung”. (*Schönke*: Strafgesetzbuch kommentar 1952, s. 881.)

12) *Erich*, Lakimies 1924, s. 60; *Charpentier*, Juridiska Föreningens tidskrift 1923, s. 393; *Hakkila*: Ed. m. t., s. 670; vrt. myös *Puhakka*: Ed. m. t., s. 109 s.

mukaan. Tällaisia säännöksiä ovat esim. RL 11 luv. 4 §, sekä 12 ja 15 luvun säännökset, joissa nimenomaan edellytetään, että niiden mukaan rangaistava teko voi tapahtua virkaan kuuluvaa valtaa väärin käyttäen.¹³⁾

Mitä sitten tulee LVO 7 § 2 kohdassa mainittuun virkarikokseen, niin tässä on, kuten sanottu, kysymys sellaisesta ministeririkoksesta, jonka tunnusmerkistön voi toteuttaa vain valtioneuvoston jäsen (tai oikeuskansleri), joten teko muun henkilön suorittamana ei ole rangaistava teko. Sanotun 2:sen kohdan tarkoittamaan virkarikokseen tulee sovellettavaksi RL 40 luv. 20 §, joka on ns. blankettisäännös.¹⁴⁾ Tämä käy selville nim. vuoden 1917 perustuslakikomitean mietinnöstä, jossa s. 11 sanotaan: „Saattaakseen aivan selväksi, että tällöin on sovellettava voimassa olevan Rikoslain 40 luvun 20 §:ssä tahallista virkarikoksesta yleisesti annettuja rangaistumääräyksiä, on Komitea ottanut tätä tarkoittavaan säännökseen sen määritelmän, että mainittu menettely on katsottava virkarikokseksi”.

Kun LVO 7 § 1 ja 3 kohdassa mainitut rikokset ovat rangaistavia RL:n ja muiden

¹³⁾ Ks. *Erich*, Lakimies 1924, s. 59 s.; *Charpentier*, Juridiska Föreningens Tidskrift 1923, s. 392 s.; *Hakkila*: Ed. m. t., s. 667; *Puhakka*: Ed. m. t., s. 107 s.; *Salmiala*, Defensor legis 1952, s. 358 s.

¹⁴⁾ *Puhakka*: Ed. m. t., s. 109; *Hakkila*: Ed. m. t., s. 669.

Helsingissä 7 päivänä huhtikuuta 1953.

yleisten rangaistussäännösten mukaan, on osallisuus sanottuihin rikoksiin arvosteltava samojen säännösten mukaan. Yllytys ja avunanto näihin rikoksiin on siis rangaistavana suhtautumisena mahdollinen samoin edellytyksin kuin muihin virkarikoksiin, vaikka muu henkilö kuin valtioneuvoston jäsen tai oikeuskansleri ei voi joutua teostaan syytteeseen valtakunnanoikeudessa. Huomattava on siten tällöin, että yllytys samoin kuin avunantokin voi tulla rangaistavaksi vain tahallisen suhtautumisena, koska rangaistava yllytys tai avunanto on RL 5 luv. 2 ja 3 §:n mukaan mahdollinen vain tahallisessa muodossa. Niinikään on korostettava, että LVO 7 § 1 ja 3 kohdan nimenomaisen sanonnan mukaan niin hyvin yllytyksen kuin avunannonkin, ollakseen valtakunnanoikeudessa syytteeseen pantavissa, tulee olla tapahtunut virkatoimessa, ts. julkista valtaa käytettäessä.

LVO 7 § 2 kohdassa mainittuun virkarikokseen voi yllyttäjänä ja avunantajana myötävaikuttaa sen sijaan, koska ko. lainkohdassa tarkoitettu teko on rangaistavaksi julistettu ainoastaan valtioneuvoston jäsenen tai oikeuskanslerin tekemänä, vain ne henkilöt, jotka voivat sen myös tekijänä suorittaa. Muuten on sovellettava samoja periaatteita, jotka on edellä esitetty puhuttaessa yllytyksestä ja avunannosta LVO 7 § 1 ja 3 kohdassa mainittuihin virkarikoksiin.

Bruno A. Salmiala.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan pyydettyä minulta lausuntoa niistä oikeuskysymyksistä, joita professori Bruno A. Salmiala on perustuslakivaliokunnalle jättämässään kirjelmässä kosketellut, saan täten tehtävän täyttämiseksi kunnioittaen esittää seuraavan:

Olen professori Salmialan kanssa yhtä mieltä siitä, mitä LVO 7 §:n 1 kohdan käyttämillä sanoilla „olla avullisena” on ymmärrettävä. Lainkohdassa tarkoitettu avullisena oleminen ei rajoitu sellaiseen myötävaikuttamiseen, joka olisi katsottava avunannoksi RL 5 luv. 3 §:n mielessä. Jos niin olisi asianlaita, olisi vielä mainittu lainkohta soveltuva vain tahalliseen myötävaikuttamiseen, kun avunannoksi rikoslain käyttämässä merkityksessä on katsottava vain toisen tahallisen teon tahallinen avustaminen. Avullisena olemisella on katsottava tarkoitettavan myötävaikuttamista lainkohdassa mainittuun ilmeiseen laittomuuteen riippumatta siitä, jääkö sen henkilön syyksi, joka on laittomuuteen myötävaikuttanut, tahallisuus vai tuotamus. Avullisena oleminen on aina myös laittomuuden edistämistä. Viimeksimainittua sanaa on käytetty, jotta kävisi selväksi, että kaikkalainen myötävaikutus ilmeiseen laittomuuteen on rikos, joka on pantava syytteen valtakunnanoikeudessa. Laiminlyönti on katsottava myötävaikuttamiseksi silloin, kun valtioneuvoston jäsen tai oikeuskansleri on jättänyt virkavelvollisuutensa mukaisesti ryhtymättä toimenpiteisiin laittomuuden estämiseksi.¹⁾

¹⁾ Meidänkin oikeuden kannalta on kosketellussa suhteessa valaiseva *Stangin* (Norges grunnlovbestemmelser s. 98 s.): „Et medlem av Statsrådet må bli ansvarlig for ikke å ha protestert, ikke blott når en beslutnings uforenlighet med statsformen og rikets lover ligger klart og uomtvistelig i dagen, men og når den kunde og burde innses av enhver der besidder sådan grad av innsikt hvorpå det her kommer an, som bør forutsettes hos den der mottar et statsrådsmedlem.”

Niinikään yhdyen professori Salmialan mielipiteeseen siinä, että LVO:n 7 §:n 1 ja 3 momenteissa on kysymys sellaisesta lainvastaisesta menettelystä, joka rikoslain tai muiden yleisten säännösten mukaan on virkarikoksena rangaistava. Rikosoikeudellinen vastuu voi mainittujen lainkohtien mukaan valtioneuvoston jäsenelle ja oikeuskanslerille johtua vain virkatoimella tehdystä teosta tai laiminlyönnistä.

Myöskään LVO 7 §:n 2 kohdan tulkinnan suhteen minulla ei ole mitään huomauttamista virkaveljeni Salmialan käsityskantaa vastaan. Tahdon tässä vain hänen perusteluihinsa lisätä sen, että se seikka, että mainitussa lainkohdassa tarkoitettua virka-aseman väärinkäyttämisen tulee tapahtua hallitustoin, käy ilmi myös LVO 1 §:stä, jonka mukaan eduskunnan tarkastusoikeuden kohteena on valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin *virkatoimien* lainmukaisuus, sekä valtakunnanoikeudesta annetun lain 1 §:stä, jonka mukaan valtakunnanoikeuden käsiteltäviin kuuluvat vain valtioneuvoston jäsentä, oikeuskansleria ym. vastaan tehty lainvastaista menettelyä *virkatoimessa* koskevat syytteet.

Professori Salmiala on laajasti kosketellut kysymystä, miten LVO 7 §:n 1 kohdan sanat „virkatoimessaan on ollut avullisena ilmeiseen laittomuuteen tahi sitä edistänyt” on tulkittava. Hän asettaa ratkaistavaksi kysymyksen, tarkoittaako laki ilmeisestä laittomuudesta puhuessaan, että itse sen virkatoimen, johon asianomainen on myötävaikuttanut, tulee aina olla ilmeisesti lainvastainen, vai riittääkö, että se kaukaisempi seuraus, jota virkatoimi on mahdollisesti edistänyt, on ilmeisesti lainvastainen. Yksityiskohtaisen perustelun jälkeen, jossa hän kantansa tueksi viittaa siihen perustuslakivaliokunnan mietintöön, jonka pohjalta LVO on syntynyt, hän päätyy ensiksimainittuun vaihtoehtoon, ts. siihen, että itse virkatoimen tulee olla il-

meisesti lainvastainen. Selvitellessään, mitä ilmeisesti lainvastaisella virkatoimella on ymmärrettävä, hän lausuu, että virkatoimen laillisuuden riippuessa tosiasioista, jotka ovat nimenomaan virkatoimen laillisuusarvosteluun vaikuttaviin näkökohtiin nähden harkinnanvaraisia, ei voitaisi puhua virkatoimen ilmeisestä laittomuudesta. Ei myöskään silloin, kun virkatoimen lainvastaisuus on todettavissa esim. vain erikoista huolellisuutta noudattaen. Jos laki on tulkinnanvarainen, estäisi se seikka niinkään pitämästä sen kanssa ristiriidassa olevaa virkatoimintaa ilmeisesti lainvastaisena. Kysymys, onko virkatoimi ilmeisesti eli selvästi lainvastainen, on ratkaistava objektiivisesti riippumatta siitä, mitä siinä suhteessa on virkatoimen suorittajan syyksi luettava.

Lain sanamuoto LVO 7 §:n 1 kohdassa ei tue professori Salmialan käsityksen mukaista tulkintaa. Sanamuodon mukaan vaaditaan vain, että valtioneuvoston jäsen virkatoimessaan on ollut avullisena ilmeiseen laittomuuteen. Sanamuodon mukaisesti tulkittuna pitää tuloksen olla ilmeinen laittomuus. Myötävaikuttamisen tunnusmerkkeihin mainittu ilmeinen lainvastaisuus ei sitävastoin välttämättömästi kuulu. Edellytyksenä on vain, että valtioneuvoston jäsen tieteen ja tahtoen on virkatoimessaan myötävaikuttanut sellaiseen ilmeiseen laittomuuteen, taikka suorittanut virkatoimen, vaikka hän olisi voinut ja hänen olisi pitänyt mieltää, että se on ilmeisen laittomuuden edistämistä. Sanamuodon mukaisen tulkinnan mukaan valtioneuvoston jäsen on syyllistynyt LVO 7 §:n 1 kohdan mukaiseen lainvastaiseen menettelyyn, jos hän on myöntänyt avustusta jollekin yhdistykselle tai yhtymälle tietäen, ettei varoja tulla sanottuun tarkoitukseen käyttämään; niinkään siinä tapauksessa, että olosuhteet avustusta myönnettäessä ovat olleet sellaiset, että hän olisi voinut ja hänen olisi pitänyt varoa, että varoja tultaisiin tarkoituksenvastaisesti käyttämään. Perustuslakivaliokunnan mainitusta mietinnöstä otettu lause, jonka Salmiala on tulkintansa tueksi esiintuonut, on siinä määrin ylimalkainen, ettei siitä voida mitään varmaa johtopäätöstä tehdä. Rajoitusta siihen vastuuseen, minkä LVO 7 §:n 1 kohta selvän sanamuotonsa mukaisesti säättää, voidaan tosin syytetyin hyväksi koituvana oikeusanalogian avulla etsiä siitä oikeusajatuksista, jolle LVO 7 §:n 1 kohta perustuu.

Mutta jotta sellaiseen rajoitukseen voitaisiin tulla, täytyy sellainen vastuun rajoittava oikeusajatus olla selvästi todettavissa.

Jos professori Salmialan käsitys LVO 7 §:n 1 kohdan sisällöstä olisi oikea, olisivat mainitun §:n 1 ja 3 momentti täysin samansisällöiset. Kun ei lainsäätäjän voida katsoa tarkoittaneen molemmissa momenteissa säättää samaa, oikeuttaa sekin seikka antamaan 1 momentille sen sanamuodon mukaisen sisällön.

Vaikka olenkin sitä mieltä, että LVO 7 §:n 1 kohta ei edellytä, että jo virkatoimi sinänsä olisi ilmeisesti lainvastainen, kunhan se vain on tahallista tai tuottamuksellista myötävaikuttamista ilmeiseen laittomuuteen, katson aiheelliseksi kuitenkin kosketella kysymystä, eikö virkatoimi nyt puheenaolevassa tapauksessa ollut itsessäänkin ilmeisesti lainvastainen. Olisiko siis se valtioneuvoston jäsen, joka kysymykseen tulleen avustuksen myönsi, jo avustuksen myöntämisellä syyllistynyt ilmeiseen laittomuuteen, ja olisivatko ne valtioneuvoston jäsenet, jotka avustuksen myöntämistä raha-asiaivaliokunnassa puolsivat, tehneet itsensä samanlaisen laittomuuteen syytäviksi? Arvostelu on suoritettava objektiivisesti, kuten professori Salmiala sanoo. Mutta arvostelussa ei voida huomioida yksinomaan ulkonaisia olosuhteita, vaan siinä on otettava huomioon myöskin, mitä asianomaiset valtioneuvoston jäsenet tiesivät avustusta anoneen yhtiön kyvystä ja tahdosta käyttää anomansa avustus tarkoituksenmukaisella tavalla. Toiminnan, joka sinänsä ei ole lainvastainen, saattaa määrätty toimintaan liittyvä tieto tai tarkoitus tehdä lainvastaiseksi. Rikosoikeudellisessa tietoisuudessa on tunnustettu nk. subjektiivisten oikeudenvastaisuusedellytysten olemassaolo. Teoksessani Suomen rikosoikeus I (s. 159 s.) olen lausunut: „Teon oikeudenvastaisuus, jota kutsutaan myös väärydeksi, merkitsee ristiriitaa teon ja oikeusnormin välillä. Väärydentekijän sielullisilla suhteilla tekemäänsä vääryyteen, hänen tietoisuudellaan tekemästään vääryydestä ja sen tosiasiallisista elementeistä ja hänen tahtonsa asennoitumisella siihen on yleensä merkitystä vain sen kysymyksen kannalta, onko vääryyden tekeminen luettava hänelle syyksi. Mutta tämä ei ole kuitenkaan sääntö, josta ei olisi poikkeuksia. Joissakin tapauksissa oikeusjärjestys saattaa asettaa teon oikeudenvastaisuuden riippuvaksi tekijän sielullisesta asenteesta, esim. siitä tarkoituksesta, missä se

tehdään. Myrkyn tai muun vaarallisen aineen saattaminen toisen elimistöön, jota koskeva kriminalisointi sisältyy RL 21 luv. 7 §:ään, on oikeudenvastainen vain edellytyksellä, että siihen liittyy vahingoittamistarkoitus.²⁾ Mainittu tarkoitus on sekä oikeudenvastaisuuden että syyllisyyden ainesosa. Samanlainen sekä objektiiviseen että subjektiiviseen puoleen ulottuva merkitys on 37 luv. 1, 2, 3 ja 5 §:ssä mainitulla momentilla: panna muattu tai väärennetty raha oikeasta tai käyvästä liikkeeseen tai muussa petollisessa tarkoituksessa. Esineen ottaminen haltuun toteuttaa 28 luv. 1 ja 2 §:ssä mainitun anastusrikoksen objektiivisen olemuksen vain edellytyksellä, että se suoritetaan esineen anastamiseksi. Jos aikomuksena on vain esim. esineen tarkastelu, tekoa ei voida pitää oikeudenvastaisena." *Knoph*, joka pohjoismaisessa oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on eniten subjektiivisten oikeudenvastaisuusedellytysten merkitystä tutkinut, lausuu teoksessaan *Hensiktens betydning for grensen mellem rett og urett* (s. 279 s.): „Når man er opmærksom på, hvilke faktorer ved handlingen som efter hvad foran har utviklet kommer i betraktning når dens forhold til rettsstridsgrensen skal avgjøres, blir svaret på dette spørsmål ikke vanskelig å gi. Rettsordnen tar jo under sin bedømmelse av handlingen både dens ytre og dens indre side i betraktning, og det er derfor innlysende, at den ikke kan knytte sine regler om rettsstriden til et abstrakt handlingsbegrep, som prinsipielt har eliminert bort alle subjektive momenter ved handlingen. Når rettsordnen legger avgjørende vekt på hvad handlingsmannen trodde, ønsket og vilde ved sin handling, vilde det være en selvmotsigelse å erklære abstrakte handlinger som ser bort fra disse momenter, for enten rettmessige eller rettsstridige." Ks. myös *Mezger*, *Strafrecht*, 1931, s. 168 ss. Nykyaikaisessa rikosoikeustieteessä on kosketeltujen subjektiivisten oikeudenvastaisuusedellytysten olemassaolo aivan yleisesti tunnustettu.

Avustuksen antaminen siihen tarkoitukseen, johon se annettiin, ei sinänsä ole ilmeisesti lainvastainen teko. Mutta sellaiseksi sen voivat tehdä eräät subjektiiviset seikat. Sellaisena on huomioitava tietoisuus, että avus-

tuksen anoneelta yhtiöltä taloudellisen rapiotilan vuoksi puuttuivat edellytykset niiden kokeilujen suorittamiseen, joita varten avustusta annottiin; niinkään tietoisuus, että avustusta oli ainakin osittain annettu jo olevien velkojen maksamiseen ja että toimihenkilöiden ollessa veloista henkilökohtaisessa vastuussa³⁾ vaara oli tarjona, että avustuksella aiottiin suorittaa ne velat, joista toimihenkilöt olivat vastuussa. Tietoisuuteen siitä, että valtio saattoi myönnetty varat aiheettomasti menettää, on täytynyt vaikuttaa senkin seikan, ettei mitään kontrollia varojen käytön suhteen oltu avustusta myönnettäessä järjestetty, vaikka olosuhteet, joissa ne myönnettiin, olivat mainitunlaiset. Eräitä seikkoja voidaan esittää sen käsityksen tueksi, että avustus myönnettiin ottaen lukuun aiheettoman menetyksen mahdollisuus. Sellaisena voidaan mainita se seikka, ettei Salaputki Oy:n anomuksesta hankittu asiantuntijaelimen lausuntoa, vaan anomus esiteltiin hyväksyttäväksi raha-asiaINVALIOKUNNASSA valoisin kuvitelmin salaputkien kysynnästä ja menekistä, ts. Salaputki Oy:n suurista ansiomahdollisuuksista, salaamalla mainitun yhtiön vararikkomainen tila, poiketen perustelu Salaputki Oy:n osalta täysin muiden samanlaisten anomusten hyväksymistä koskevista perusteluista, sekä että päätöksessä avustuksen myöntämisestä Salaputki Oy velvoitettiin tekemään selkoa maatalousministeriölle eikä asiantuntijaelimelle, joka olisi ollut pätevä tutkimaan kokeilujen tuloksia.

Jos mainitut ratkaisijan tiedossa olleet seikat ulkonaisten olosuhteiden ohessa pannaan sen objektiivisen arvioinnin pohjaksi, jonka avulla ratkaisu avustuksen myöntämisen ilmeisestä lainvastaisuudesta tehdään, voidaan sitä johtopäätöstä pitää hyvin perusteltuna, että jo avustuksen myöntämisessä on katsottava tapahtuneen ilmeisen laittomuuden. Olisiko myöskin ilmeisen laittomuuden katsottava tapahtuneen jo avustuksen hyväksymisessä raha-asiaINVALIOKUNNASSA, ei ole helppo ratkaista, ennenkuin koko käytettävissä oleva todistusaineisto on tullut esitetyksi.

Olen perustuslakivaliokunnassa antamas-

²⁾ Myrkkyä näet voidaan saattaa elimistöön myös lääkitsemistarkoituksessa.

³⁾ Salaputki Oy anoesaasi valtiolainan anteeksi-antamista oli perustellut anomustaan mm. sillä, että yhtiön johtohenkilöt „eivät henkilökohtaisilla varoillaan” enää voineet rahoittaa yhtiötä. Ks. mainitun yhtiön anomus kauppa- ja teollisuusrahastolle 2 p:ltä huhtikuuta 1949.

sani suullisessa lausunnossa sanonut, että indisiot mielestäni ovat riittävät ministeri Lepistön tuomitsemiseen tuottamuksellisesta virkarikoksesta. Ministerien Peltosen ja Aaltosen suhteen en ole katsonut tässä vaiheessa voivani samanlaista johtopäätöstä tehdä. Lausuntoani ei kuitenkaan ole katsottava

kielteiseksi kannanotoksi mainittujen ministerien syyllisyyden suhteen.

Edellä olevasta on jo käynyt ilmi, että katson LVO 7 §:n 1 kohdassa edellytetyn virkarikoksen voivan tapahtua sekä tahallisesti että tuottamuksellisesti.

Helsingissä 23 päivänä huhtikuuta 1953.

Brynolf Honkasalo.

Ent. ministerin Jussi Raatikaisen selitys eduskunnan oikeusasiamiehen muistutuksen johdosta, joka koskee valtioneuvoston jäsenen lainvastaista menettelyä virkatoimessa.

Eduskunnalle.

Sen johdosta, että Eduskunta on täysistunnossaan kuluvan toukokuun 5 päivänä päättänyt kehoittaa allekirjoittanutta antamaan selityksen eduskunnan oikeusasiamiehen viime marraskuun 27 päivänä esittämän kirjelmän n:o 1734 johdosta, saan kunnioittavasti esittää seuraavan:

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on kuluvan vuoden huhtikuun 24 päivänä antamassaan mietinnössä katsonut, että allekirjoittanut on „valtionavustuksen myöntämistä Salaputki Oy:lle koskevassa asiassa menetellyt lainvastaisesti”, että „lainvastainen menettely on ollut sellaista kuin eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimen lainmukaisuutta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain 7 §:ssä tarkoitetaan”, mutta että allekirjoittaneen „ei ole selvitetty Teuravuoman alueen raivaamista eikä Pellonraivaus Oy:n asutusrahastoon tallettamien varojen palauttamista koskeissa asioissa menetelleen lainvastaisesti”. Viimeksi mainitussa kohdassa perustuslakivaliokunta siten on kumonnut eduskunnan oikeusasiamiehen esittämät syytökset perusteettomina.

Vaikka perustuslakivaliokunta esittää mietinnössään, että allekirjoittanut olisi menetellyt lainvastaisesti valtionavustusta Salaputki Oy:lle myönnettäessä, on kuitenkin helposti havaittavissa, ettei perustuslakivaliokunnan mielipide ole syntynyt sillä tavalla, kuin mitä yleensä pidetään välttämättömänä syyllisyyskysymyksen ratkaisemisessa. Yleisenä huomautuksena on esitettävä, että mietinnöstä käy selville, miten perustuslakivaliokunta on johtunut epäjohtonmukaisuuksiin sen vuoksi, että sen ilmeisenä

päämääränä on ollut syyllisyyden toteaminen perustelujen jäädessä toissijaisiksi. Selvänä osoituksena tästä on se epävarmuus, millä perustuslakivaliokunta katsoo allekirjoittanutta voitavan syyttää valtakunnan oikeudessa. Sanonnat „voidaan tehdä kyseenalaiseksi”, „syytteen saattaa aiheuttaa” jne. todistavat sellaisesta epävarmuudesta, jonkalaisen ei tulisi olla mahdollista enää käsitellyssä, jonka tarkoituksena on päättää syyllisyydestä.

Olen jättänyt viime helmikuun 11 päivänä perustuslakivaliokunnalle selitykseni eduskunnan oikeusasiamiehen kirjelmän johdosta, eikä mikään perustuslakivaliokunnassa tapahtuneen käsittelyn yhteydessä esitetty seikka ole voinut myöskään nyt käsiteltävänä olevan pääasian suhteen kumota tekemiäni johtopäätöksiä, joiden mukaan

„allekirjoittanut ei ole missään vaiheissa ollut ratkaisemassa Salaputki Oy:n anomaa valtionavustusta koskevaa asiaa,

allekirjoittanut, joka tosin on neuvonut Salaputki Oy:n johtokuntaa jättämään mainitun anomuksen maatalousministeriölle ja vieläpä ministeri Lepistölle suositellutkin siihen suostumista, ei ole millään tavalla pyrkinyt salaamaan Salaputki Oy:n taloudellisen aseman heikkoutta, mikä sitäpaitsi oli asian käsittelyyn muodossa tai toisessa osallistuneille hallituksen jäsenille tunnettu, eikä sitä ole tehnyt myöskään Salaputki Oy:n johtokunta,

allekirjoittanut ei ole millään tavalla vaikuttanut mainitun yhtiön

johtokuntaan tai toimitusjohtajaan ko. valtionavustuksen käytössä, koska en tällöin enää ollut johtokunnan jäsenen eikä yhtiön osakaskaan.”

Tosiasia on ja sellaiseksi jää, ettei allekirjoittanut ole virkatoimessaan eikä missään siitä johtuvassa tehtävässä ollut mukana käsittelemässä Salaputki Oy:lle myönnettyä valtionavustusta. Tämän tosiseikan on myös perustuslakivaliokunta myöntänyt ja sen kuulemat rikosoikeudelliset asiantuntijat todenneet.

Perustuslakivaliokunta on kuitenkin katsonut voivansa lausua, että allekirjoittanut voidaan panna syytteeseen valtakunnanoikeudessa siitä, että olisin maan ilmeiseksi vahingoksi tahallani vaikuttanut ratkaisevasti siihen, että ministeri Lepistö on raha-asiaivaliokunnassa ensin puoltanut ja sitten avustuksen ministeriön päätöksellä myöntänyt. Aikaisemmin esittämäni viitaten haluan tämän suhteen edelleen korostaa sitä, että toimenpiteeni ja suosittelevani ovat aina perustuneet siihen, että valtionavustus voidaan myöntää vain lainmukaisessa järjestyksessä ja että olen jatkuvasti edellyttänyt, että näin on asiassa todella tapahtunut.

Tämän lisäksi haluan kiinnittää eduskunnan huomiota siihen, että valtioneuvoston jäsenen lainvastaisen menettelyn välttämättömänä edellytyksenä on se, että mainitunlainen menettely ilmenee suorastaan virkat- tai hallitustoimena. Se käy selville jo valtioneuvoston jäsenen oikeudellista vastuuta koskevista perussäännöksistä, joista Hallitusmuodon 59 §:ssä säädetään, että „jos syyte lainvastaisesta menettelystä *virkatoimessa* nostetaan valtioneuvoston jäsentä vastaan, käsittelee asian erityinen tuomioistuin, jota nimitetään valtakunnanoikeudeksi” ja lain valtakunnanoikeudesta 1 §:ssä, että „valtakunnanoikeus käsittelee syytteen, joka nostetaan valtioneuvoston jäsentä vastaan lainvastaisesta menettelystä *virkatoimessa*”. Perustuslakivaliokunnan mietinnössä esitetty kanta, että „syytteen saattaa aiheuttaa mainitunlainen virka-aseman väärinkäyttäminen silloinkin, kun se ei ole tapahtunut varsinaisesti virkatoimessa” ei ole perusteltavissa millään kirjoitetun lain määräyksillä eikä tieteisopista ole liioin löydettävissä tukea tällaiselle mielivaltaiselle tulkinnalle. Professori Bruno A. Salmiala on perustus-

lakivaliokunnan mietinnön liitteenä olevassa lausunnossaan selvittänyt mitä perusteellisesti eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimen lainmukaisuutta annetun lain 7 §:n sisältöä. Hän esittää tässä yhteydessä seuraavaa:

„LVO 7 § 2 kohta, joka on siinä suhteessa juridisteknillisesti aivan erilainen kuin saman pykälän 1 ja 3 kohta, että ensiksimmäinen, päinvastoin kuin viimeksimainittu, sisältää siinä tarkoitetun rikoksen tunnusmerkistön määritelmän, säättää, että rikos toteutuu sen kautta, että maan ilmeiseksi vahingoksi tahallansa väärinkäytetään virka-asemaa. Tässä lainkohdassa on kysymys, tieteisopissa niinkään esitetyn yksimielisen käsityksen mukaan, sellaisesta rikoksesta, joka vain valtioneuvoston jäsenen (tai oikeuskanslerin) tekemänä on rangaistava teko. Muun henkilön — vaikkapa viranomaisen — tekemänä ei sanotunlainen suhtautuminen olisi rikos. Mutta, kuten vuoden 1917 perustuslakikomitean mietinnöstä — jossa LVO 7 §:lle ehdotettiin se muoto kuin sillä nykyään on — havaitaan, tarkoitetaan sanotussa 2:ssessakin kohdassa, että virka-aseman väärinkäyttämisen tulee tapahtua „*hallitustoimin*”. Mietinnön perusteluissa s. 8 sanotaan näet: „Hallitusjäsenen johtavaan virka-asemaan nähden ja kun tällaisen aseman väärinkäyttäminen voi seurausiltaan olla sangen laajakantoinen ja tuhoisa, täytyy maamme oloja silmälläpitäen vaatia, ettei ainoastaan nykyään voimassa olevan oikeuden mukaan ilmeisesti lainvastainen virkatoimi aiheuta rangaistusta, vaan että myöskin muu *hallitustoimi*, johon ehdoin tahdoin ryhdytään maan ilmeiseksi vahingoksi on oleva rangaistuksen alainen”. Tässä LVO 7 § 2 kohdassakin on siis rangaistavuuden edellytyksenä, että maalle vahingollinen teko sisältää valtioneuvoston jäsenyyteen tai oikeuskanslerin virkaan kuuluvan julkisen vallan käyttöä ainakin siten, että teko saa oikeudellisen tai poliittisen merkityksensä nimenomaan

siitä tosiasiaista, että asianomainen on toiminut sanotussa ominaisuudessa. . .”

Toinen perustuslakivaliokunnan kuulema asiantuntija, professori Brynolf Honkasalo puolestaan ilmoittaa omassa, samaten perustuslakivaliokunnan mietintöön liitettyssä lausunnossaan, että

„myöskään LVO 7 § 2 kohdan tulokinnin suhteen minulla ei ole mitään huomauttamista virkaveljeni Salmialan käsityskantaa vastaan. Tahdon tässä vain hänen perusteluihinsa lisätä sen, että se seikka, että mainituksa lainkohdassa tarkoitettun virka-aseman väärinkäyttämisen tulee tapahtua hallitustoimin, käy ilmi myös LVO 1 §:stä, jonka mukaan eduskunnan tarkastusoikeuden kohteena on valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuus. . .”

Ylipäätään tuntuu kummalliselta ja läpikotaisin haetulta, että eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta annetun lain suhteen syntyy keskustelua siitä, voidaanko tämän lain nojalla ajaa syytettä

Helsingissä, 15 päivänä toukokuuta 1953.

valtakunnanoikeudessa sellaisista toimista, jotka eivät kuulu valtioneuvoston jäsenen virkatehtäviin. Jo lain otsakkeesta käy selväksi, ettei tästä asiasta voi olla kahta mielipidettä, jos pysytään yksinomaan asiallisina. Kaiken tämän nojalla katson, että minun syyttämiseni valtakunnanoikeudessa ei ole mahdollista ja että ylipäätään minun osuuteni tutkiminen ei lainkaan kuulu valtakunnanoikeuden toimipiiriin. Olisi aivan erikoislaatuista, jos eduskunta päättäisi syytteen nostettavaksi siitä huolimatta, että se olisi täydellisesti perillä muodollisten edellytysten puuttumisesta.

Eduskunnan kansliasta on lähetetty nähtäväkseni eduskunnan oikeusasiamiehen ja kansanedustaja Veikko Vennamon kuluvaan toukokuun 5 päivänä pidetyssä eduskunnan täysistunnossa esittämät tätä asiaa koskevat lausunnot. Koska näissä lausunnoissa esitetyt asiat ovat olleet perustuslakivaliokunnassa yksityiskohtaisesti tutkittavina ja koska valiokunta on niistä antanut lausuntonsa, ei minulla ole aihetta ryhtyä niistä enempään keskusteluun, vaan viitataan aikaisempaan, perustuslakivaliokunnalle antamaani selitykseen.

Esitän kunnioittavasti, että seikkoihin, joihin olen viitannut, nähden eduskunta päättäisi asian minun kohdaltani raukeavan.

Jussi Raatikainen.

Ent. ministerin Matti Lepistön selitys eduskunnan oikeusasiamiehen muistutuksen johdosta, joka koskee valtioneuvoston jäsenen lainvastaista menettelyä virkatoimessa.

Eduskunnalle.

Sen johdosta, että Eduskunta täysi-istunnossaan tk. 5 päivänä päätti kehoittaa allekirjoittanutta antamaan selityksen Eduskunnan oikeusasiamiehen viime vuoden marraskuun 27 p:nä päivätyn muistutuskirjelmän johdosta, esitän kunnioittavasti seuraavaa.

Viime helmikuun 11 päivänä Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle jättämässäni kirjallisessa selityksessäni olen osoittanut, että Eduskunnan oikeusasiamiehen minua vastaan kohdistamat syytökset selvästi lainvastaista menettelystä Salaputki Oy:lle tapahtuneen valtionavun myöntämisen yhteydessä ovat täysin perustetta vailla sekä että oikeusasiamies Kastarin kertomus muutenkin on omiaan antamaan yksipuolisen ja täysin harhaanjohtavan kuvan toiminnastani ja ratkaisujeni vaikuttamista asiassa. Vetoan tähän kirjelmääni, jossa olen kohta kohdalta kumonnut oikeusasiamiehen esittämät väitteet.

Perustuslakivaliokunta on kuitenkin mietinnössään Eduskunnalle lausunut,

„että entiset ministerit Jussi Raatikainen, Matti Lepistö, Aleksi Aaltonen ja Onni Peltonen ovat valtioavustuksen myöntämisessä Salaputki Oy:lle koskevassa asiassa menettelleet lainvastaaisesti ja

että heidän kunkin menettelynsä on ollut sellaista kuin eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimen laillisuutta 25 p:nä marraskuuta 1922 annetun lain 7 § tarkoitetaan”.

Perustuslakivaliokunnan virkatointeni lainvastaisuuskysymyksessä antaman lausunnon johdosta viittaan valiokunnalle anta-

maani selitykseen, jonka sisällön uudistan kaikissa suhteissa, sekä erityisesti professori Salmialan asiantuntijalausuntoon.

Tässä yhteydessä totean lisäksi vain, että perustuslakivaliokunnan enemmistön esittämä arvostelu, mistä kaikesta olisi ollut „pidätyttävä,” mitä olisi pitänyt „varoa”, mitä olisi ollut mahdollista „estää” jne., ovat kaikki tyypillistä jälkiarvostelua, joka nyt kaikkien suoritettujen selvitysten jälkeen on jokaisen helppo suorittaa ja joka sitaipaitsi olennaisesti perustuu otaksumiin ja arveluihin. Kyseessä olevan avustuksen myöntämishetkellä ei asiaa suinkaan voinut nähdä sellaisena kuin perustuslakivaliokunnan mietinnöstä voisi päätellä. Monessa muussa asiassa, jossa on epäonnistuttu, voidaan jälkiarvostelu samalla tavalla suorittaa. Viittaan esim. siihen keskusteluun, mitä on viime kuukausina käyty ns. Puukemian yhteydessä.

Eduskunnan täysi-istunnossa tk. 5 p:nä ko. asiaa käsiteltäessä esitti kansanedustaja Henriksson launnessaan: „Voidaan todeta, että valiokunnan kannanottoon ovat vaikuttaneet ainakin jossain määrin muutkin seikat kuin puhtaasti asialliset. Valiokunnan jäsenistä ainakin jotkut ovat ilmoittaneet äänestäneensä syytteen panon puolesta sen takia, että asia on herättänyt niin suurta huomiota ja kohua suuren yleisön piirissä — —”. Perustuslakivaliokunta on tässä asiassa tavallaan ollut tuomioistuimen asemassa, sillä sen on ollut annettava lausunto pelkästään kysymyksestä, katsooko se, että valtioneuvoston jäsen on menetellyt lainvastaaisesti. Ottaen huomioon toisaalta sen, mitä asiassa on selvitetty ja toisaalta edellä mainitun lausunnon valiokunnan enemmistön kannan-

oton vaikuttamista, katson, että on olemassa vaara, että asian ratkaisuun pääsevät vaikuttamaan näkökohdat, jotka tulisi pitää tällaisesta oikeusasista kaukana. Täytyy ottaa huomioon, että eduskunnan oikeusasiamiehen väitteet viime marraskuun 27 päivänä esitettiin yksipuolisesti ja väritettynä, jopa eräällä tavalla sensatiomaisesti. Meillä, jotka joudumme mainittujen syytösten kohteeksi, ei ole ollut aikaisemmin tilaisuutta julkisuudessa oikaista näitä eduskunnan oikeusasiamiehen väitteitä, sillä olemme puolestamme halunneet turvata perustuslakivaliokunnalle työrauhan asian selvittämiseksi. Kuitenkin on niin, että monessa tapauksessa on otettu kanta lainvastaisuuskysymyksessä yksinomaan eduskunnan oikeusasiamiehen heti julkisuuteen saatetun yksipuolisen ja täysin harhaanjohtavan kertomuksen perusteella. On kuitenkin vaikea ymmärtää, että jopa eräät perustuslakivaliokunnan jäsenet ovat mainitunlaisin perustein ratkaisseet kysymyksen menettelyn lainvastaisuudesta.

Kansanedustaja Sylvi-Kyllikki Kilven eduskuntalausunnosta kävi ilmi, ettei hän ollut edes tutustunut minun perustuslakivaliokunnalle antamaani selitykseen, sillä hän mainitsi lausunnossaan, ettei Maatalousminis-

teriö olisi ryhtynyt syytetoimiin Salaputki Oy:n vastuunalaista johtoa vastaan valtionavustuksen väärinkäyttämistä, vaikka olen yksityiskohtaisesti selostanut syytetoimenpiteitä, joihin aikoinani olen antanut ryhtyä. Tämän tapauksen perusteella, sekä huomioonottaen sen, mitä kansanedustaja Henriksson saattoi mainita, on valitettavasti todettava, että perustuslakivaliokunnan enemmistön kannanottoon ovat vaikuttaneet muutkin kuin puhtaasti asialliset seikat.

On myönnettävä, että painavat syyt näyttäisivät tosin puhuvan sen puolesta, että asia olisi sen täydellistä ja puolueetonta selvitystä varten saatettava Valtakunnanoikeuteen tutkittavaksi ja ratkaistavaksi ja että minulle siten annetaan varsinaisen tuomioistuimen edessä mahdollisuus saada maineeni ja kunniani puhdistetuiksi vääristä syytöksistä. Mutta koska en ole tässä asiassa menettänyt millään tavoin lainvastaisesti eikä Eduskunnalla siis ole katsottava olevan vähäisintäkään aihetta päättää, että minut olisi pantava syytteeseen Valtakunnanoikeudessa, esitän kunnioittavasti, että Eduskunta päättäisi, että asia on minun kohdaltani raukeava.

Helsingissä 11 päivänä toukokuuta 1953.

Kansanedustaja *Matti Lepistö.*

Ent. ministerin Aleksi Aaltosen selitys eduskunnan oikeusasiamiehen muistutuksen johdosta, joka koskee valtioneuvoston jäsenen lainvastaista menettelyä virkatoimessa.

Eduskunnalle.

Eduskunta on pöytäkirjanottein 5 päivältä toukokuuta 1953 kehoittanut minua antamaan Eduskunnalle vastuunalaisuuslain 6 §:n 2 momentissa säädetyn selityksen Eduskunnan oikeusasiamiehen viime vuoden marraskuun 27 päivänä päivätyn muistutuskirjelmän minua koskevalta osalta. Tämän johdosta esitän kunnioittavasti selityksenäni seuraavaa.

Oikeusasiamies Kastari on mainitussa kertomuksessaan ilmoittanut katsovansa, että minä, johtaessani puhetta valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnan 1. 7. 1949 pidetyssä istunnossa, jossa Salaputki Oy:n valtionavustushakemus oli valmistavasti käsiteltävänä, olisin menetellyt selvästi lainvastaisesti sillä tavalla, kuin tarkoitetaan eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenen ja oikeuskanslerin virkatoimen lainmukaisuutta 25. 11. 1922 annetun lain 7 §:n 3 kohdassa. Tätä kantaansa oikeusasiamies Kastari on perustellut sillä, että minun „on täytynyt tietää” se, minkä hän on katsonut Lepistön tienneen, sekä että minun olisi „täytynyt olla selvillä siitä, että avustuksen antaminen Salaputki Oy:lle merkitsi valtion varojen käyttämistä kokeilu- ja suunnitteluavustuksen varjolla Salaputki Oy:n velkojen maksamiseen”. Perustuslakivaliokunnan mietinnössä taas valiokunnan enemmistö on katsonut, että minulla „voitaneen katsoa — — — entisen tuntemuksensa perusteella olleen perusteltua aiheita epäillä, ettei yhtiö voisi tuloksellisesti käyttää sille ehdotettua 2.5 miljoonan markan avustusta sellaiseen tarkoitukseen, mihin käytettäväksi se voitiin myöntää”, sekä että minä hyväksymällä ehdotuksen olisin osaltani edistänyt avustuksen myöntämistä ja että minä „tällä varomatto-

muudella” olisin „välillisesti myötävaikuttanut siihen, että valtion varojen väärinkäyttö on päässyt tapahtumaan”.

Oikeusasiamies Kastari ja perustuslakivaliokunnan enemmistö ovat siis, harkitessaan kysymystä, olisinko menetellyt virkatoimessa lainvastaisesti, lähteneet eri kannoista, jotka olennaisesti poikkeavat toisistaan. Kun oikeusasiamies Kastari katsoo voivansa lausua, että minun „on täytynyt tietää” joitakin asiaan vaikuttavia seikkoja, jopa että minun olisi „täytynyt olla selvillä” siitä, että avustusta tultaisiin käyttämään väärin, niin perustuslakivaliokunnan enemmistön kanta puolestaan perustuu siihen vain mahdollisuutena esitettyyn olettamukseen, että minulla „voitaneen” katsoa olleen aiheita epäillä avustuksen tulevan käytetyksi toiseen tarkoitukseen, mihin se oli ehdotettu käytettäväksi. Kiinnittämättä enempää huomiota tähän eroavaisuuteen, joka ehkä johtune siitä valitettavasta tosiasiasta, ettei oikeusasiamies Kastari ole tarpeellisella huolella suorittanut esitutkimusta ennen kertomuksensa esittämistä Eduskunnalle, on todettava, ettei perustuslakivaliokunnan enemmistö siis ole, kuten valiokunnan mietinnön edellä selostettu kohta osoittaa, pitänyt täysin varmana, että olisin menetellyt lainvastaisesti. Vastuunalaisuuslain 7 §:n 3 kohta edellyttää kuitenkin, ei ainoastaan, että kysymyksessä on lainvastainen menettely, vaan lisäksi, että menettelyn täytyy olla „selvästi” lainvastainen. Perustuslakivaliokunnan mietintö itsessään osoittaa siis, että on selvä ristiriita valiokunnan enemmistön lainvastaisuuskysymyksessä esittämän loppupäätelmän, joka lain mukaan edellyttää lainvastaisuuden varmaa toteamista, ja sen seikan välillä, mitä

valiokunnan enemmistö on katsonut asiassa selvitetyn. Valiokunnan enemmistön tekemä loppupäätelmä, että olisi menetelty lainvastaisesti, on näin ollen itse asiassa täysin perustelematon. Tämä on sitä oudoksuttavampaa, kun valiokunnan lain mukaan on annettava lausunto kysymyksestä, onko virkatoimen katsottava olleen lainvastainen, yksinomaan oikeusharkinnan eikä siis muiden näkökohtien perusteella.

Uudistan edelleen selityksessäni perustuslakivaliokunnalle antamani vakuutuksen, etten ole asiassa menetellyt missään suhteessa edes tuottamuksesta saatikka tietoisesti tavalla, joka olisi selvästi lainvastainen. Asiasahan onkin minun osaltani olennaisesti kysymys vain siitä, että olen osallistunut valmistamaan käsittelyyn raha-asiainvaliokunnassa, jonka tehtävänä on sen seikan valvominen, että vahvistettua tulo- ja menoarviota noudatetaan sekä että eri ministeriöille osoitettujen määrärahojen käytössä noudatetaan tarpeenmukaista säästäväisyyttä, mutta joka ei tee päätöksiä määrärahojen myöntämisestä. Kiistämätön tosiasia on, että maatalousministeriön jakoehdotus, joka oli raha-asiainvaliokunnan valmistavasti tarkastettavana, ja joka edellytti valtionavustuksen antamista myös Salaputki Oy:lle, oli Eduskunnan vahvistaman tulo- ja menoarvion mukainen. Mutta valtioneuvoston jäsenen menettelyn lainvastaisuuden välttämättömänä edellytyksenä on

lain mukaan, että lainvastaisuus ilmenisi suorastaan virka- tai hallitustoimena. Muutenkaan ei kohtuuden nimessä mielestäni voida katsoa minun menetelleen lainvastaisesti, silloin kun kumpikaan perustuslakivaliokunnan asiantuntijoina kuulemasta kahdesta rikosoikeuden professorista ei ole katsonut voivansa tällaista johtopäätöstä tehdä, toisen lisäksi pitäessä syyllisyyttäni mahdolltomana jo laillisuussyiden nojalla, subjektiivisesta puolesta riippumatta.

Lisäksi on otettava huomioon, kuten asian käsittelyn aikana on jo korostettu, että ennen kuin voidaan kohdaltani esittää kysymys syyllisyydestä, on otettava kanta kysymykseen, voiko valtioneuvoston jäsenen osallistuminen valmistavaan käsittelyyn valiokunnassa ylipäänsä lain mukaan perustaa oikeudellisen vastuun. Perustuslakivaliokunnan enemmistön kanta merkitsee, että oikeudellista vastuuta ryhdyttäisiin laajentamaan vastoin vanhastaan vallinnutta käsitystä pelkästään tulkinnan avulla, mikä olisi ristiriidassa yleisesti hyväksytyjen oikeusperiaatteiden kanssa.

Edellä esitetyn perusteella sekä viitaten siihen, mitä aikaisemmin olen asiassa lausunut ja mitä asiassa on muutoin selvitetty katson, että Eduskunnan oikeusasiamiehen muistutuskirjelmän johdosta vireillä olevan asian minua koskevalta osalta tulisi raueta

Helsingissä 11 päivänä toukokuuta 1953.

Aleksi Aaltonen.

Ent. ministerin Onni Peltosen selitys eduskunnan oikeusasiamiehen muistutuksen johdosta, joka koskee valtioneuvoston jäsenen lainvastaista menettelyä virkatoimessa.

Eduskunnalle.

Eduskunnan päätöspöytäkirjassa, josta otteen olen saanut tk. 5 päivänä, kehoitetaan minua antamaan eduskunnalle vastuunalaisuuslain 6 §:n 2 momentissa säädetty selitys Eduskunnan oikeusasiamiehen viime marraskuun 27 p:nä päivätyn muistutuskirjelmän johdosta minua koskevalta osalta. Noudattaen eduskunnan kehoitusta selitykseni esitän kunnioittaen seuraavaa:

Perustuslakivaliokunnan mietintöön viime kuun 24 päivästä n:o 14 on liitetty selitykseni eduskunnan oikeusasiamiehen 27 päivänä marraskuuta 1952 päivätyn kirjelmän n:o 1734 johdosta, jossa selityksessä totuudenmukaisesti ja asiallisilla perusteilla olen osoittanut, että eduskunnan oikeusasiamiehen ilmoitus ja väitteet osuudestani valtion avustuksen myöntämiseen Salaputki Oy:lle eivät pidä paikkaansa ja että hänen lopullinen johtopäätöksensä osaltani ei myöskään ole oikea. Perustuslakivaliokunnan edellä mainitussa mietinnössä ei myöskään ole millään tavalla kyetty osoittamaan seikkoja, joiden perusteella voitaisiin sanoa, että selitykseni on harhaanjohtava tai väärä, joten minua ei voi tyydyttää se lopputulos, johon valiokunnan niukka enemmistö on päätnyt minun väitetyn osuuteni suhteen avustuksen myöntämisessä Salaputki Oy:lle. Perustuslakivaliokunnan enemmistön kanta on vastoin kahden rikosoikeuden professorin lausuntoja, joissa todetaan että en ole edes tuottamuksellisesti myötävaikuttanut sellaiseen „ilmeiseen” tai „selvästi” lainvastaiseen menettelyyn, jota ministerivastuulain 7 § edellyttää syytteeseen asettamiseksi valtakunnanoikeudessa. Asiantuntijoina käytettyjen professorien Salmialan ja Honkasalon ja myös professori Kairan ja lakitieteen toh-

tori Puhakan antamien lausuntojen jälkeen ei ainakaan voida puhua „ilmeisestä” laittomuudesta ja „selvästä” lainvastaisesta menettelystä.

Kun eduskunta nyt joutuu tekemään ratkaisunsa asiassa, pyydän kansanedustajia kiinnittämään huomiota perustuslakivaliokunnalle antamaani selitykseen ja edellä mainitsemiini asiantuntijalausuntoihin. Lisäksi haluan kiinnittää huomiota jäljempänä mainittuihin näkökohtiin, joiden osuus yleisen mielipiteen muodostumiseen on ollut huomattava ja meille Salaputki Oy:n avustusanomuksen käsittelyyn osallistuneille varsin epäsuotuisa ja yksipuolinen. On myös syytä erikoisesti korostaa eräitä muita tosiasioita.

Kun eduskunnassa viime marraskuun lopulla luettiin ja maan sanomalehdissä julkaistiin eduskunnan oikeusasiamiehen tunnettu Salaputki Oy:n avustuksen myöntämistä ja eräitä muitakin syytteitä käsittävä kirjelmä, oli sen vaikutus kieltämättä voimakas, ei ainoastaan kansanedustajiin, vaan yleensä koko kansaan. Minä puolestani katsoin — vaikka osuuteni asiassa rajoittui siihen, että olin ollut vain raha-asianvaliokunnassa asiaa valmistavasti käsittelemässä enkä lopullista päätöstä tekemässä avustuksen myöntämiseksi, joka tehdään asianomaisessa ministeriössä tai valtioneuvostossa — että kun näin arvovaltaiselta taholta tehtiin syytös lainvastaisesta menettelystä, oli syytä välittömästi tehdä se johtopäätös, jonka tein eroamalla hallituksesta, jottei eduskunnassa tai sen ulkopuolella hallituksen jäsenen asema olisi vaikuttamassa lieventävästi asian käsittelyyn ja päätöksen sisältöön. Hallituksesta eroamisestani annettiin eräissä sano-

malehdissä täysin vääriä tietoja, kun kirjoitettiin meidän eronnan hallituksesta ryhmämme tai puoluetuomikunnan vaatimuksesta.

Meidän kaikkien syytteessä olleiden taholta on noudatettu ankarana johdonmukaista pidättyväisyyttä siinäkin suhteessa, että emme ole vastanneet yhdellä ainoallakaan rivillä niihin täysin perättömiin ja halpamaisiin sanomalehtikirjoituksiin, joita meitä vastaan on esitetty. Vasta sen jälkeen, kun asia oli tullut perustuslakivaliokunnassa käsitellyksi, on asia saanut julkisuudessa syytettyjenkin puolelta lisävalaistusta siten, että osa maamme sanomalehdistä on julkaissut perustuslakivaliokunnalle jättämistämme selityksistä otteita, mutta tietääkseni kommunistiset lehdet eivät julkaisseet riviäkään. Omalta osaltani sanon, että vaikenemiseni ei ole johtunut siitä, että olisin „syyllisyyden tunnossa”, sillä minä tiedän ja voin vakuuttaa, että olen pyrkinyt hallitustehtävissäni noudattamaan tunnontarkasti ja myös ko. asiassa ministerivirkavalan velvoittamaa lainmukaista menettelyä. Kun näin on asia, perustuslakivaliokunnan jäsenillä ei myöskään ole ollut vähintäkään aihetta nojautua päätöstä tehdessään sellaiseen yleiseen mielipiteeseen, joka on muodostunut yksipuolisen ja väritetyn syytekirjelmän ja sen mukaan asennoituneen sanomalehtikirjoittelun pohjalla. Jos näin tehdään niin kyllä silloin ollaan oikeusturvan kannalta aivan kestävämmällä pohjalla. Vääryyden tekijöitä ei saa suosia ja lain rikkomuksista on rangaistava yhteiskunnalliseen asemaan katsomatta, mutta ketään kuitenkaan ei saa tuomita ennen kuin asiaa on tutkittu ja syytettykin ovat saaneet puolustautua.

Mennäkseni sitten eräisiin yksityiskohtiin, joilla on merkitystä asian ratkaisussa, haluan mainita, että Salaputki Oy:n talvella 1949 ja saman vuoden heinäkuulla tekemiä hakemuksia ei voida rinnastaa toisiinsa, koska kysymys oli vallan erilaisista asioista.

Talvella oli kysymys Salaputki Oy:n kauppa- ja teollisuusrahastosta saaman 2.5 milj. markan lainan anteeksiantamisesta. Asian esittelijän esityksen mukaan tätä ei kuitenkaan voitu tehdä. „Kun kysymyksessä oli yksityinen yhtiö, ja valtion lainalla oli paras mahdollinen vakuus niin lainan suhteen ei ole akordi mahdollinen tai sen pois pyyhkiminen, so. lahjoittaminen muiden

velkojain hyväksi huolimatta siitä, että yhtiö oli tehnyt perustavaa laatua olevaa ja kansantaloudellisesti arvokasta työtä salaojituspuuputkien valmistusmenetelmien kehittämiseksi”, näin vakuutti asian esittelijä. Lainan anteeksiantamista esittelijä ei siis esittänyt hylättäväksi yhtiön heikon taloudellisen aseman vuoksi, vaan mainitusta syystä.

Sen sijaan kesällä 1949 Salaputki Oy anoi avustusta salaputkikoneittensa kokeilu- ja suunnittelutoimintaa varten. Maatalousministeriön 11 Pl. IX: 14 mom. kohdalla oli 5 milj. markan määräraha, josta voitiin myöskin myöntää koneellisesti valmistettavien salaojitusarvikkeiden kokeilusta ja suunnittelusta aiheutuvien kustannusten, siis avustuksen myöntämisen jälkeen aiheutuvien kustannusten, korvaamiseen avustusta.

Esittelijän hallitussihteeri Bäckströmin laatimassa muistiossa perusteltiin avustuksen myöntämistä erittäin myönteisesti ja vakuutettiin puisten salaojaputkien tarpeen olevan sangen suuren, yli 100 milj. metriä. „Yhtiö on kehittänyt uuden työmuodon suorittaa puuputkien porauksen paikalla, missä putket tulevat käyttöön. Suuria kustannuksia vaativien erikoiskoneiden kokeilemisen ja valmistamisen vuoksi on yhtiön toiminta tullut tappiolliseksi. Ministeriön mielestä olisi syytä avustaa yhtiötä, koska sen suorittamat kokeet ovat jo käytännössä olevilla koneilla osoittautuneet erittäin positiivisiksi. Pellonraivaus Oy:n antaman todistuksen mukaan on koneeseen tehtävä joitain muutoksia ja vahvistuksia ennen kuin se on täysin käyttökelpoinen mahdollisimman alhaista tuotteen hintaa silmälläpitäen, mutta joka tapauksessa se on parempi kuin muut käytännössä olevat mallit”, tähän tapaan perusteli esittelijä anomusta. Minulla ei ollut aihetta epäillä esittelijän esittämiä tietoja harhaanjohtaviksi tai vääriksi. Ja tulkoon sanotuksi, että meillä silloisessa hallituksessa olivat myöskin ministerien keskeiset suhteet varsin luottamukselliset ja annoimme jokseenkin vapaasti kunkin ministerin toteuttaa suunnitelmiaan, sikäli kuin budjetissa oli tarkoitukseen varoja, ottaen tietenkin samalla huomioon laillisuuden noudattamisen.

Perustuslakivaliokunnalle antamassani selityksessä on mainitun esittelijän lausunto, josta ilmenee, kuinka yleiseltä kannaltakin hyödyllisestä suunnittelu- ja kokeilutoiminnan kehittamisestä oli kysymys. Mutta sa-

nallakaan mainitussa lausunnossa ei viitata siihen, etteikö usein mainittu yhtiö kykenisi myönnettävää avustusta tuloksellisesti käyttämään avustuksen myöntämisen jälkeen tapahtuvaan salaputkikoneiden ja laitteiden kehittämiseen.

Perustuslakivaliokunta selityksestäni huolimatta kuitenkin katsoo, että minun sen perusteella että otin talvella osaa raha-asiaivaliokunnassa Salaputki Oy:n lainan anteeksiantoasian käsittelyyn, olisi ollut perusteltua aihetta epäillä, ettei yhtiö voisi tuloksellisesti sille ehdotettua 2.5 milj. markan avustusta käyttää sellaiseen tarkoitukseen, mihin se voitiin myöntää. Tämän perustuslakivaliokunnan käsityksen minä kuitenkin torjun jyrkästi. Haluan toistaa aikaisemmin lausumani, että kun talvella oli kysymyksessä lainan perimättä jättäminen, olivat esittelijän muistiossa esittämät perustelut täysin kielteiset ja siinä oli selvästi sanottu, ettei lainan pois pyyhkiminen muiden velkojien hyväksi ollut mahdollista; silloin ei siis ollut tarpeellista syventyä tutkimaan yhtiön taloudellista asemaa, joten en tullut tuntemaan yhtiön mahdollista konkurssikypsyyttä. Sen vuoksi ja luottaen esittelijän esitykseen en voinut myös kesällä tietää, että yhtiö ei voisi tuloksellisesti käyttää valtion avustusta myönnettyyn tarkoitukseen. Kysymyksessä eivät olleet sellaiset suuret kokeilu- ja suunnittelutyöt, jotka olisivat vaatineet yhtiön omia varoja valtion avustuksen lisäksi, kuten olen aikaisemman selostuksen yhteydessä todistanut. Päin vastoin kuin perustuslakivaliokunta olettaa, minulla oli täysi syy esittelijän muistion perusteella luottaa siihen, että yhtiö voi tuloksellisesti käyttää sille ehdotetun avustuksen kokeilu- ja suunnittelutoiminnastaan vastaisuudessa aiheutuvien kustannusten korvaamiseen ja että avustusrahan käyttöä valvottaisiin voimassa olevien säännösten mukaisesti.

On aivan mahdotonta olettaa siten kuin oikeusasiamies on tehnyt — samansuuntaisen ajatus sisältyy myöskin perustuslakivaliokunnan mietinnön perusteluihin — että avustusta myönnettäessä olisi pitänyt tietää, että se voisi tulla käytetyksi muuhun kuin myönnettyyn tarkoitukseen. Tämähän on varojen käytön valvontakysymys, josta minua raha-asiaivaliokunnan jäsenenä ei voida panna vastuuseen. Avustusta käsiteltäessä en voinut aavistaa, että Salaputki Oy:n

johtokunta sentään rohkenisi käyttää myönnettävä avustusta muuhun kuin päätöksessä mainittuun tarkoitukseen. Avustuksen myöntäminen ja sen valmistava käsittely raha-asiaivaliokunnassa ovat tapahtuneet täysin laillisesti, mutta mitä avustuksen myöntämisen jälkeen on tapahtunut, sitä ei kohtuudella eikä lain mukaan voida asettaa minun vastattavakseni.

Vielä haluan kiinnittää Eduskunnan huomiota raha-asiaivaliokunnan oikeudelliseen asemaan ja sen jäsenten vastuuseen, varsinkin kun sillä on minun osuuteeni nähden kysymyksessä olevassa asiassa oikeudellisesti ratkaiseva merkitys. Perustuslakivaliokunta on sivuuttanut tämän puolen jokseenkin kokonaan. Raha-asiaivaliokunta ei ole valtioneuvoston ohjesäännön mukaan muodollisesti eikä asiallisesti mikään asioista päätävä elin, vaan asiat esitellään ratkaisua varten laatunsa mukaan joko Tasavallan Presidentille tahi valtioneuvoston yleisistunnossa taikka ministerille asianomaisessa ministeriössä, mikäli ministeriössä päätettävää asiaa ei ratkaise esittelijä omalla vastuullaan. Jos raha-asiaivaliokunnan käsittelyyn, joka on valmistavaa laatua, liitetään samanlainen ministerivastuu kuin käsittelyyn valtioneuvostossa, voi se johtaa käytännössä siihen, että asioiden hoito tulee siitä kärsimään. Silloin ei riitä asioista lyhyet muistiotiedot, vaan esittelylistoja täytyisi seurata samantaiset asiatiedot kuin valtioneuvoston istunnoista kysymyksen ollen. Olisi myöskin tarpeellista lisätä esittelijävastuuta ja oikeuskanslerin tulisi olla valiokunnassa mukana, pitää pöytäkirjaa, josta kunkin ministerin kanta perusteluineen ilmenisi. Ennen kaikkea tulisi itse vastuusta antaa uusia säännöksiä. Erilaisista mahdollisista uudistuksista voidaan täten keskustella säädettävän lain kannalta, mutta voimassa olevan lain mukaan, joka tässä tapauksessa on tietenkin velvoittava, ei raha-asiaivaliokunnan valmistavaa käsittelyä voida rinnastaa valtioneuvoston istuntoihin ja eikä asettaa asiain käsittelyyn valiokunnassa osallistuneille valiokunnan jäsenille samanlaista oikeudellista vastuuta kuin valtioneuvoston istuntoihin osallistuneille ministereille.

Viittaan siihen mitä olen jo aikaisemmin perustuslakivaliokunnalle selityksenäni esittänyt, sekä nojautuen edellä esitettyyn sekä annettuihin asiantuntijalausuntoihin, torjun

jyrkästi väitteen, että raha-asiainvaliokunnan jäsenenä ja ministerinä olisin menetellyt selvästi lainvastaisesti sillä tavoin kuin tarkoitetaan eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin

virkatointen lainmukaisuutta marraskuun 25 päivänä 1922 annetun lain 7 §:n 3 kohdassa. Tämän vuoksi odotan, että Eduskunta katsoisi, ettei ole laillisia perusteita asettaa minua syytteeseen valtakunnanoikeudessa.

Helsingissä 12 päivänä toukokuuta 1953.

Onni Peltonen.

kansanedustaja

Eduskunnan kirjelmä Eduskunnan oikeusasiamiehen muistutuksen johdosta, joka koskee eräiden valtioneuvoston jäsenten lainvastaista menettelyä virkatoimessa.

Eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Eduskunnalle vuoden 1952 valtiopäivillä jättämässään, 27 päivälle marraskuuta 1952 päivätyssä kirjelmässä Eduskunnan oikeusasiamies on tehnyt muistutuksen siitä, että sanomalehdentoimittaja Jussi Raatikainen, pienviljelijä Matti Lepistö, johtaja Aleksi Aaltonen ja veturinkuljettaja Onni Peltonen ovat, ollessaan vuonna 1949 valtioneuvoston jäseninä, jäljempänä mainituin tavoin syyllistyneet lainvastaiseen menettelyyn virkatoimessa.

Kirjelmässä esitetyillä perusteilla Eduskunnan oikeusasiamies on todennut,

että sanomalehdentoimittaja Jussi Raatikainen ministerinä on:

1) puoltanut kesäkuun 30 päivänä 1949 ministeri Lepistön ja asianomaisen esittelijän kanssa pidetyssä virallisessa neuvottelussa 2.5 miljoonan markan valtionavustuksen myöntämistä Salaputki Oy:lle, salaten yhtiön toivottoman taloudellisen aseman ja sen aikomuksen käyttää avustusvaroja niiden tarkoituksen vastaisesti mm. omien henkilökohtaisten vekselivastuidensa suorittamiseen, ja toiminut muutoinkin sekä tuon avustuksen saamiseksi että sen lainvastaiseksi käyttämiseksi;

2) antanut — hankkiakseen Salaputki Oy:lle ja siten itselleenkin hyötyä — Pellonraivaus Oy:lle ennakkollisia ja ennenaikaisia lupauksia ensin suullisesti ja sitten maaliskuun 12 päivänä 1949 valtakirjan muodossa Teuravuoman salaojitus- ja raivaustyöstä ja siten aikaansaanut sen, että Pellonraivaus Oy on antanut tuota työtä varten Salaputki Oy:lle ennakkomaksuja ne sittemmin kokonaisuudessaan menettäen; sekä

3) aiheuttomasti kieltäytynyt kesällä ja syksyllä 1949 lähes viiden kuukauden ajan

luovuttamasta Pellonraivaus Oy:lle sille kuulunutta, asutusraivaustöiden rahoittamiseen tarkoitettua ja tarvittua 30 miljoonan markan liikepääomaa ja siten aiheuttanut viivytystä asutusmaiden raivaukselle ja muutoinkin häiriöitä raivaustoiminnalle;

että pienviljelijä Matti Lepistö ministerinä on:

1) johdettuaan, avustuksen myöntämistä Salaputki Oy:lle valmistellessaan, asianomaisen esittelijän harhaan sellaisia seikkoja salaamalla, jotka esittelijän olisi tullut ottaa huomioon laatiessaan esitystään, heinäkuun 1 päivänä 1949 ensin raha-asiaainvalikunnassa puoltanut 2.5 miljoonan markan avustuksen Salaputki Oy:lle myöntämistä tulo- ja menoarviossa salaojitustarvikkeiden vastaisesta kokeilusta ja suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen varatusta määrärahasta ja sitten avustuksen maatalousministeriössä lopullisesti myöntänyt, vaikka hän, ottaessaan vähän aikaisemmin osaa sanotulle yhtiölle myönnetyn samansuurisen lainan anteeksiantoasian käsittelemiseen, oli tullut tietämään yhtiön taloudellisen aseman kestättömyyden sekä sen, että ministeri Raatikainen yhtiön veloista henkilökohtaisessa vastuussa olevana ja sen johtoon kuuluvana oli vaarassa pilata nimensä yhtiötä uhkaavan konkurssin yhteydessä, ja hänen myös on täytynyt olla selvillä siitä, että avustuksen antaminen Salaputki Oy:lle merkitsi valtion varojen käyttämistä kokeilu- ja suunnitteluavustuksen varjolla Salaputki Oy:n velkojen maksamiseen, ja hän näin ollen on käsittänyt, ettei avustus voinut tulla käytetyksi siihen tarkoitukseen, johon se tulo- ja menoarvion mukaan saatiin myöntää, sekä

2) laiminlyönyt valvoa, että avustus olisi tullut käytetyksi myöntämispäätöksessä sekä tulo- ja menoarviossa edellytettyyn tarkoitukseen,

sellaisin seurauksin, että mainittu avustus on tullut käytetyksi Salaputki Oy:n velkojen ja muiden menojen maksamiseen mutta ei lainkaan sanottuun kokeilu- ja suunnittelu-tarkoitukseen ja että avustuksesta ei yhtiön konkurssissa ole saatu mitään takaisin; sekä

että johtaja Aleksi Aaltonen ja veturinkuljettaja Onni Peltonen ministereinä ovat:

heinäkuun 1 päivänä 1949 pidetyssä raha-asiainvalidiokunnan istunnossa, Aaltonen sen puheenjohtajana ja Peltonen sen jäsenenä, edellä mainituin seurauksin myötävaikuttaneet puheena olevan avustuksen antamiseen Salaputki Oy:lle, vaikka heidänkin on täytynyt tietää se, mitä edellä 1) kohdassa on todettu ministeri Lepistön tienneen.

Näin ollen Eduskunnan oikeusasiamies on katsonut,

että sanomalehdentoimittaja Raatikainen on eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimen lainmukaisuutta marraskuun 25 päivänä 1922 annetun lain 7 §:ssä tarkoitetulla tavalla ministerinä virkatoimissaan ilmeistä laittomuutta edistäen ja virka-asemaansa maan ilmeiseksi vahingoksi tahallansa väärinkäyttäen selvästi lainvastaisesti menetellyt ja

että pienviljelijä Lepistö, johtaja Aaltonen ja veturinkuljettaja Peltonen ovat edellä mainitun lain 7 §:n 3 kohdan tarkoittamalla tavalla niinikään ministereinä virkatoimissaan selvästi lainvastaisesti menetelleet.

Perustuslakivaliokunta on nyt koolla olevilla valtiopäivillä mietinnössään N:o 14 antanut asiasta lausunnon ja siinä esittämälleen perusteilla katsonut,

että entiset ministerit Jussi Raatikainen,

Helsingissä 22 päivänä toukokuuta 1953.

Matti Lepistö, Aleksi Aaltonen ja Onni Peltonen ovat valtioneuvoston myöntämistä Salaputki Oy:lle koskevassa asiassa menetelleet lainvastaisesti ja

että heidän kunkin lainvastainen menettely on ollut sellaista, kuin eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimen lainmukaisuutta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain 7 §:ssä tarkoitetaan, mutta

että entisen ministeri Raatikaisen ei ole selvitetty Teuravuoman alueen raivaamista eikä Pellonraivaus Oy:n asutusrahastoon tallettamien varojen palauttamista koskevissa asioissa menetelleen lainvastaisesti.

Sitten kun kysymyksessä olevat entiset valtioneuvoston jäsenet olivat Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädettyssä ajassa Eduskunnalle antaneet kirjalliset selityksensä asiasta, Eduskunta on ottanut asian lopullisesti käsiteltäväkseen ja päättänyt,

että entiset valtioneuvoston jäsenet sanomalehdentoimittaja Jussi Raatikainen, pienviljelijä Matti Lepistö, johtaja Aleksi Aaltonen ja veturinkuljettaja Onni Peltonen on pantava syytteen valtioneuvoston oikeudessa eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimen lainmukaisuutta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain mukaan siitä lainvastaisesti menettelystä, johon Eduskunnan oikeusasiamies 27 päivälle marraskuuta 1952 päivätyssä kirjelmässään on katsonut heidän syyllistyneen.

Perustuslakivaliokunnan edellä mainittu mietintö ja asianomaisten antamat kirjalliset selitykset tähän liitetään.